

BIBLIOTECA C.C.P.M.R.
Nr. 722509
70

M. THEODORIAN-CARADA

VASILE LASCAR

1852—1907

~~Ino. 27482/07~~

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA PROFESIONALĂ, DIM. C. IONESCU
9. — STRADA CÂMPINEANU. — 9.

1913₄

Prețul 2 Lei

32
9/12) 18/19" ✓

M. THEODORIAN-CARADA

BIBLIOTECA C.C.P.M.R.
~~NT 722509~~

VASILE LASCAR

1852—1907

BIBLIOTECA C.C.P.M.R.
V. N. 90653/7

~~Inv. 27482/67~~

DIN BIBLIOTECA
V. DRĂGOVIRESCU

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA PROFESIONALĂ, DIM. C. IONESCU
9. — STRADA CÂMPINEANU. — 9
1914

150283076

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII

COTA

14729

903/04

B.C.U. Bucuresti

C20045189

PREFATĂ

Când am publicat discursurile politice ale lui Vasile Lascar, eră aproape gata și acest studiu biografic. Diferite împrejurări m'au împedit să-l dau mai curând la tipar. Monografia aceasta se tipărește însă acum, așa cum a fost redactată dela început. Cât a stat în sertarul meu ca manuscris, nu a suferit alte schimbări decât cele ce mi-au permis să o fac mai completă și cât mai apropiată de adevărul istoric.

M. T.

Nămăești, 3 Iulie 1914.

CAP. I

OBÂRȘIA ȘI ÎNCEPUTURILE

Un Lascar nobil bearnez.— Lascarii bizantini.— Serdarul Emanoil Lascar.— Urdărenii.— Copilăria lui Vasile Lascar.— Liceul din Craiova.— La Paris.— Milițiile din 1877.— Debuturile în barou.— Primăria Târgu-Jiului.— Lupte politice în Gorj.— Deputat.

Printre hârtiile aruncate de Vasile Lascar ca netrebuincioase, am dat de scrisoarea unui arhivar-paleograf din Paris, care îi propunea să-i procure documente relative la N. de Lascar, nobil din Béarn-Peau. Acest Lascar trăia pe la 1701, și purtă stemă cadrilată (losangé) de argint și azur, cu bantă (fasce) verde (sinople). Scrisoarea aceasta am găsit-o într'un pachet de hârtii fără de valoare. Pe plicul ei, Lascar scrisese cu creionul albastru „nobleță“, și apoi o asvârlise acolò.

Incep cu scrisoarea aceasta, căci importanța ce îi dete, arată ce puțin preț pune el pe lucrurile de felul acestora. În nenumărate rânduri l-am auzit spunând că nobleța nașterii, boeria, cum îi zicea el, nu este decât o simplă presumpțiune de bună educație, de moștenirea unor sen-

timente alese ; presumpțiune ce se năruie în fața celor ce prin faptele lor se arată lipsiți de astfel de însușiri, cu adevărat nobile.

Dar fiindcă tot omul moștenește, prin atavism, multe din virtuțile și din păcatele părinților, în ziua de azi nu se concepe biografia cuivă lipsită de oarecari indicațiuni genealogice. Pentru a cunoaște mai bine pe om, și ca să-l poți judecă serios, este absolut necesar să-i știi obârșia.

Nu voiu încercă să dovedesc că Vasile Lascar se trage din împărătescul neam al Lascarilor din Nicea. Teodor Lascar, cel ce la începutul secolului XIII poartă pe cap coroana imperială, nu a avut decât fete. Dintr'una din fetele Împăratului Teodor I, se trage familia conților de Vintimille, cari până azi poartă și numele de Lascar. Din ramura aceasta a fost Generalul Augustin Lascar, a cărui soție fù damă de onoare a Împărătesei Maria-Luiza. Dar în afară de ramura conților de Vintimille ; din familia imperială a Lascarilor, în linie colaterală, au eșit mulți alți bărbați vestiți. Printre ei fù Constantin Lascar, învățat grec, autorul unei gramatici eline. Acesta, după cucerirea Constantinopolei de turci, veni în Roma și murì la Mesina în anul 1493. Fiul său — după unii — fù acel Ion Lascar, care străluci la curtea Medicilor. Ambasador al Regelui Ludovic XII în Veneția, mai târziu trecù în serviciul papilor. Papa Clement VI îl trimise în ambasadă la Împăratul Carol V ; și tot Papa îl însărcină să întemeieze, în Roma, un colegiu grecesc, unde aduse

tineri din Țara Grecească, spre a-i pregăti pentru cariera didactică.

Mai anii trecuți, într'o polemică ce făcù atunci sgomot, D. Duiliu Zamfirescu ne destăinuì că este și D. Sa scoborîtor din Lascarii bizantini, nepot al unui Doctor Lascar și al Arhimandritului Lascar, călugăr învățat, care posedă chiar documente interesante relative la această familie.

Sigur este, că la sfârșitul veclui XVIII, trăia încă un Lascar autentic, din linie colaterală. Acela fù Pavel Lascar; o fire aplecată spre aventuri, și bun vorbitor al limbilor orientale. El însoți pe Generalul Bonaparte în Egipt. Mai târziu, Napoleon îl însărcină cu mai multe misiuni politice. Când Napoleon I se gândi la o nouă expediție în Orient, prin Indii și Siria; Pavel Lascar fù trimis în misie la Alep. Acolò el se căsători cu o georgiană (ivireancă), și murì în Cairo la 1814.

Tatăl lui Vasile Lascar, erà Serdarul Emanoil Lascar. Nuavem nici o știre de cine îi erau părinții și cu cine se rudeà el. Puțin de tot știm din trecutul lui până la descălicarea-i în Târgu-Jiuului. Acì a venit pe la 1842, om cărunțit în slujba Țării Românești, boer, vădud după o Bălăceancă ¹⁾. Aveà o situație bună; și se recăsători

1) In notele rãp. Ștefan Greceanu, relative la familiile boerești, nugasim însemnată această înecscrire a Bălăcenilor. Dar lucrul îl ținem dela fiii lui Vasile Lascar, fiindu-le spuã chiar de tatăl lor. De altfel notele lui Ștefan Greceanu sint incomplete. Așà ne vorbește de Maica

cu o Urdăreancă, copilă tânără, frumoasă și cu avere. Numai faptul că Slugerul Dumitru Urdăreanu îl făcù ginere, ajunge ca să înțelegem de ce considerație se bucură Manolache Lascar, în boerimea Gorjiului. Ceeace știm sigur despre Manolache Lascar, este că erà unul din fruntașii boerimii gorjene, a fost Președinte de Tribunal acolò, avocat iscusit, mare proprietar și agricultor¹⁾. El se stinse la adânci bătrânețe — cam pe la 1877, — lăsând printre cei ce l-au cunoscut, amintirea unui bătrân simpatic, a unui *causeur* din cei mai fermecători. Erà un bur cunoscător al legilor, vorbeà frumos franțuzește, și știà și multe limbi orientale. Unii pretindeau că ar fi de origină armean. Mai probabil este că erà levantin; posibil — ba chiar foarte probabil — să fi fost fiul acelui Pavel Lascar, de care vorbim mai sus, și al ivirencei cu care s'a căsătorit în Alep, la începutul secolului trecut. La această părere ne îndeamnă și tipul orientat al Serdarului, cunoștința perfectă a limbei fanceze și a celor orientale, precum și educația alasă ce posedà.

A doua soție a Serdarului, a fost Raluca Urdăreanca. Neamul Urdărenilor se traže dintr'un

Megalusa Bălăceanu din Țigănești, ca unică fiică a unui Bălăceanu; pe când în realitate M. Megalus a mai avut o soră Maria, văduvă după un Monruzov, funcționar la consulatul rusesc din București.

1) Ștefulescu. Istoria Târgu-Jiului. Pag. X; și Gorjul pitoresc. Pag. 213.

boer, Stanciu Urdăreanu, căruia Vlad-Vodă îi întărește, la 1495, cumpărătura unor vii din Urdari, Sud Gorjiu ¹⁾. În secolul XVI, spița Urdărenilor, din care se trage Vasile Lascar, ajunsese la o însemnată situație. Preda Urdăreanu, Mare Sluger, odihnește în mănăstirea Mihai-Vodă din București ²⁾. Un Istrate Urdăreanu se însură cu Smaranda Cantacuzino, fiica lui Șerban-Vodă. Fiul lor este ginerile lui Ienache Văcărescu. Bunicul lui Vasile Lascar eră căsătorit cu Maria Rioșanca și a avut numai patru fete: Sevastița, măritată cu Vulturescu; Anica, care a ținut pe Alecu Dâlgeanu, Sameș la Craiova (Director al Prefecturii de Doljiu); Profira, soția lui Zamfir Broșteanu, Deputat la Divanul Ad hoc și Raluca Lascar. După mamă, Vasile Lascar se rudește cu Otetelișenii, Rioșenii, Sefendache, Poenarii, Lecca, Frumușenii, Culcerii și alte familii olteneste.

Din căsnicia lui de a doua cu Raluca Urdăreanca, Manolache Lascar a avut patru copii. Anica, singura lor fată, a fost căsătorită cu Mihali, avocat al Statului în Târgu-Jiu și oficiar

1) Octav Lecca. Familiile boerești. Pag. 466 și urm.

2) Pe mormântul acestuia se citește: «Sub această piatră se află oasele răposatului Preda Urdăreanu, ce au fost Sluger-Mare, și s'au săvârșit în 1672 Fevruarie 3, iar acum în zilele Prea Luminatului Domn Șerban Cantacuzino Basarab V. V., de amintitul fiul său Barbu Vel-Paharnic, după osârdia sa fiească și piatră e pusă deasupra oaselor părintelui său». (N. Iorga. Inscriptiile din bisericile României Pag. 258).

superior telegrafo-postal. Constantin, a murit subprefect în județul Gorj, și erà căsătorit cu o Mihăiască. Alexandru, crescut și adoptat de Vultureasca, mătușe-sa, a ținut tot o Vulturească. În fine cel mai mic din ei, Vasile, s'a născut la 7 Noembrie 1852.

Ca mai toți copiii de boeri olteni din vremea aceea, frații lui Vasile Lascar au trecut prin școlile din Craiova, au cheltuit mai mult decât aveau, și s'au pristăvit în strâmtorare.

Cel mai mic din feciorii lui Manolache Lascar, aveà însă în scurta-i trecere pe pământ, să deà numelui Lascar o nouă și trainică strălucire. Dar să nu o luăm înainte.

Favorit al maicii sale — căci erà cel mai cumințe și cel mai duios, — Vasilică, cum îi ziceau în copilărie, începù să învețe carte în Târgu-Jiului, la școala bătrânului Stanciovici. Apoi îl porniră la Craiova, în liceul unde ocârmuià Fontaninu. Acì șade la mătușe-sa, Broșteanca, în gazdă; și urmează schiopiș-gropiș cursurile liceale, ca extern. Mi s'a spus că în clasele primare erà premiatul clasei sale; se poate. În liceu de sigur că nu erà printre fruntași. Am verificat matricolele Liceului, dela 7 Septembrie 1864, din ziua chiar când s'a înscris acilea și până la sfârșitul anului școlar 1871—1872, când erà în clasa VII¹⁾. Tot note slabe. În cursul inferior

1) În anul școlar 1871 — 72, clasa VII a liceului din Craiova, aveà douăzeci și doi elevi. Printre camarazii de clasă ai lui Lascar, găsim pe I. D. Andronescu, Director

mai bunicele la istorie și geografie, științele naturale și la religie. În cursul superior are note foarte bune la limba franceză și germană. La unii profesori nici nu urmă regulat.

Maurice Donnay scrie că oamenii cei mari nu es dintre codașii claselor, dar nici dintre premianți. Sunt și printre unii și alții, cazuri cari distrug această axiomă, ca o regulă generală și fără excepții. În deobște însă cam are dreptate. Vasile Lascar este unul din exemplele ce ilustrează teza lui Donnay.

Drept este însă că dascălii dela liceul lui Fontaninu, cei mai mulți nu făceau nimic vrednic de a îmboldi pe elevi la învățătură. Ilustrul Fontaninu își pisă elevii cu versuri latinești, ori silindu-i să scrie și să vorbească o românească de operetă. Lui Hristescu, drept lecție i se recită povestea cu Cocoana Madama dela Țarigrad; iar Dufour, în orele de limba franceză, deslegă probleme de algebră. De aceea dar, să nu se mire nimeni, dacă în ghiozdanul liceanului Lascar Basille, găseai totdeauna un volum de Alexandru Dumas, Georges Sand, Octave Feuillet ori Al-

al afacerilor comunale la Ministerul de Interne; Grigore Culcer, Inspector financiar și Prefect de Gorj; M. Demetrian, Senator, Prefect de Romanați; C. Filipin, Președinte la Trib. Doljiu, avocat al Statului la Curtea din Craiova († 1898); D. V. Gârleșteanu, Prim-Președinte al Curții din Craiova, St. Padianu, Judecător la Trib. Dolj († 1882); I. Pomponiu, Inginer inspector general († 1912); și G. Tanoviceanu, Prim-Președinte al Curței din Galați.

fred de Musset, și foarte rar cărți de școală. Aceasta explică însă de ce avea note mari la limba franceză.

Cu chipul acesta el intrase în al douăzecelea an al vieții sale, și nu terminase încă liceul. Pe când urmă în clasa VII, începe însă a se gândi serios la viitor. Victoriile germane din 1870—71, îl impresionară foarte mult. El le consideră un rezultat al superiorității culturai germane, și se decide un moment să se ducă să se adăpă din izvorul științei, la o universitate din Germania. Se pune pe lucru, ca să se perfecționeze în limba germană. Ia chiar lecții cu Profesorul Gustav Arnold. In cele din urmă birui tot magnetul frances, căci în toamna anului 1872 o pornește spre Paris, și se înscrie la facultatea de drept de acolo.

Totuși, când mult mai târziu va trebui să decidă despre viitorul fiilor săi, Lascar îi trimite să învețe carte la Berlin. Dar iarăși ne depărtăm de subiect.

Când Vasile Lascar puse piciorul în Franția, Parisul fumegă încă de pe urma războiului franco-german, și mai ales din pricina isprăvilor comunarilor. El văzù cu ochii ce nenorociri cad pe capul unui popor, ce nu știe a se apăra de ispita partidelor înaintate. Dezastrul dela Sedan, a făcut pe francezi să fie nedrepti cu Napoleon III. Umilirea aceea atât i-a orbit pe francezi, încât nici azi, — după aproape o jumătate de veac, — nu le este posibil să vadă adevărul, și să-l priceapă. Modul cum nu s'au putut stăpâni

în 1913, în fața mormântului lui Emile Ollivier, care a fost o figură ilustră și venerabilă; ne dă ideia ce puteau fi sentimentele antibonapartiste în Franța, la 1872. În această atmosferă trăiește Vasile Lascar cinci ani de zile. Din respirarea unui aer așa de îmbâcsit de vrăjmășie, se alege și el cu sentimente cari apar în unele din discursurile dela începutul vieții lui parlamentare. Mai târziu, omul de guvern reveni la alte sentimente față de Napoleon III. În Decembrie 1906 — câteva săptămâni înainte de a cădea la pat — îmi arată desemnul unui ceasornic ce voia să așeze în frumoasa-i bibliotecă; și îmi spuse că în celelalte trei colțuri ale bibliotecii aceleia va pune busturile în bronz ale Regelui Carol, Ion Brătianu și Napoleon III.

În acei cinci ani cât studiază în Paris, el își însușește cunoștințe serioase, cari îi folosiră în viață mult mai mult decât ideile antinapoleoniene. La facultatea de drept muncește pe brânci, urmează regulat cursurile și examenele le dă la vreme. Ia și lecții de contabilitate. La Sorbona frecventează cursuri de filosofie. Carro, filosof idealist, îl farmecă și îl ferește de a cădea în mrejele pozitivismului și ale utilitarismului sălbatic.

Dar nu se mulțumește numai să asculte cursurile marilor dascăli din timpul acela, ci se interesează și de viața politică a francezilor. Adeeseori se duce la Versailles, de asistă la debaterile Adunării Naționale. Ascultă pe Thiers, admiră elocința lui Gambetta, și se pasionează de

luptele dinprejurul Constituțiunei dela 1875, la întemeierea Republicei. Din pricina aceasta, frecventează la Paris, întrunirile republicanilor din stânga. Nu odată mi-a povestit impresia ce a avut-o într'o seară, când interesându-se de numele republicanilor fruntași ce ocupau estrada la o astfel de adunare; i-se spuse că cel din mijlocul lor erà Carada, pe care nu-l văzuse niciodată, dar îl cunoșteà depe nume din copilărie, căci familiile lor erau în strânse și vechi legături de prietenie.

Tot la Paris — într'o Duminecă, la capela românească — zărește pentru întâiași dată, pe aceea ce aveà să devie mai târziu tovarășa mult iubită a vieței sale, și care atunci erà elevă în Fensionatul Deslignière din Auteuil.

În capitala Franței el se împrietenì cu o mulțime de tineri români cari, ca și el, veniseră să se pregătească în vechea Sorbonă, ca să devie folositori patriei lor. Printre aceștia mi-a pomenit de Gogu Cantacuzino, Generalul Grămăticescu, Radu Porumbaru, Tache Protopopescu, C. C. Arion și Papiniu.

Cel mai legat cu Lascar în timpul acela, fù însă Dumitru Chintescu¹⁾. Ședeà cu el în acelaș apartament, și împreună își petrecură tinerețele. Lui Chintescu îi datorează că n'a murit în Paris. Se duseseră amândoi la balul mascat

1) Tache Chintescu, fost magistrat, a fost Polițai al Craiovei, Prefect la Constanța și Ialomița, Inspector general administrativ († 1906).

dela Opera Mare. Lascar, slăbuț din fire, s'a ostenit repede, și s'a dus acasă mai de vreme. Chintescu a rămas la bal, dar cu cât se întetea petrecerea împrejurul lui, cu atât se aprindea în sufletul lui o grijă de soarta lui Lascar. In cele din urmă nu s'a mai putut stăpâni, a lăsat totul și a pornit spre casă. Acolò găsi pe Lascar în nesimțire, intoxicat de acidul carbonic eșit din șemineu. Dacă Chintescu mai stăteà la bal, Lascar ar fi murit în noaptea aceea.

Pronia sădi în sufletul lui Chintescu grija aceea neînțeleasă, căci Lascar aveà o misiune de împlinit în țară. El nu uită niciodată întâmplarea aceasta, și păstră prietenului său o afecție sinceră.

Părinților săi și lui Chintescu, dedică Lascar teza lui de licență, la 15 Martie 1877. Potrivit vechiului regulament al facultății de drept, această teză conține trei disertațiuni. Una de drept roman : «De peregrinis et latinis» ; și două de drept francez : «De la jouissance et de la privation des droits civiles», și «Des attributions du ministère public en matière civile» ¹⁾.

In prima disertație franceză, sunt câteva pagini și despre condițiunea civilă a streinilor în România. Acì susține că legea din 20 Aprilie 1864, care mărginește dreptul streinilor de a cumpără

1) La înmormântarea lui Eugeniu Stătescu, D. C. G. Dissescu, vorbind în numele baroului, a arătat că teza acestuia erà, și ea, tot despre atribuțiunile ministerului public.

imobile rurale, nu a fost abrogată prin Constituția dela 1866.

După luarea licenței, Lascar se gândi să treacă și doctoratul. Se pregătise chiar de primul examen de doctorat, dar în cele din urmă fù silit să se întoarcă în țară.

Se începuse resbelul independenței. Lascar fusese scutit de miliție — erà prea debil pentru oaste — dar iubirea-i de neam și de muncă, nu-i îngăduiau să steà departe de ai lui, pe așa vremuri.

În Târgu-Jiului se înscrise printre milițieni. Orcât de slăbuț erà Lascar, el erà voios la exerciții ostășești. Comandantul milițienilor din Gorj, erà însă un bătrân căpitan, care își închipuia că este pus acolò spre a plictisi pe unii și pe alții, după cum îi erau de antipatici sau nu. Instrucție la câmp nu se pomenea. Adună seara milițienii într'o sală dela școala primară, și acolò un nenorocit de sergent îi puneà să strige în cor că «România este o țară care se învecinește cu Rusià, Turcià, Serbià și Austrià» Făcea omul teorie cu milițienii, toți băeți cu carte!

De așa miliție, unii erau revoltați. Lascar râdea, și de râsul lui Lascar s'a ofensat Căpitanul. Ca să-i tae pofta de răs, Moș Teacă nu găsește nimic mai inteligent, decât să-l trimită la arest. De data asta i s'a înfundat. Orașul se turbură, și târgujienii reclamă telegrafic Ministrului, care — tot telegrafic — ridică pedeapsa, și aduce pe căpitan la realitate. Căci Lascar devenise iute de

tot popular între ai lui. El nu ceruse slujbă dela nimeni. Incredător în puterile lui, intrase în barou, și se apucase de plugărie pe moșiile părintești.

Se așază la maică-sa, în casele părintești, unde văzuse lumina zilei, și se pusese pe muncă. Casele acestea există încă. Ele sunt azi proprietatea fiilor lui. Reparate în mai multe rânduri, ele lasă a se ghici ce au fost altă dată : Case mari boerești, cu cerdac în față, cu ziduri și chilii de jur împrejur, cu o grădină frumoasă ce se întinde până în malurile Jiului.

Acî trăise el anii cei dintâiu ai vieții, acî aveă să petreacă și primii ani de activitate ca om format.

Deși făcea plugărie sistematică — poate tocmai din cauza aceasta — cu agricultura nu îi mergea bine. Succesele din barou, îl consolează însă de pierderile plugarului.

Foarte curând devine fruntașul baroului Târgu-Jiului. Cu 'el avocat, gorjenii nu se sfiesc să vie nu numai la Curtea din Craiova, dar chiar la Casație. Ei nu mai au nevoie să ceară concursul avocaților din capitala Olteniei și din București. Simt cum Lascar al lor are și mai multă pricepere, și mai multă carte de drept decât foarte mulți din membrii celor două barouri vestite.

S'a zis de mulți că gazetăria este o carieră care duce la cele mai înalte culmi, cu condiție numai să o părăsească cineva. Avocatura, în

Inu. 27.482/67

România, ca în mai toate statele latine, duce tot așa de sus, și nici nu este nevoie să te lepezi de ea. Nu este aici locul de discutat, de este asta un bine sau un rău. Constatăm numai un fapt din cele mai pozitive.

Astfel fiind, pe un avocat așa de reputat, și cu o clientelă numeroasă, cum devenise Vasile Lascar, vieța politică nu erà cu putință să nu-l ispitească. Și așa se și întâmplă.

La 1878 este ales în Consiliul Județean. Câteva luni mai târziu, este candidat pe lista liberală pentru Consiliul Comunal.

La epoca aceea, alegerile se făceau, la județ și comună, tot de cele patru colegii, în care Constituanta dela 1866 împărțise corpul electoral. Acum este toată lumea de acord la osândirea colegiilor restrânse. Mai drept ar fi însă dacă am pune venalitatea și servilismul colegiilor din ziua de azi, în sarcina utilitarismului care a pătruns în organismul nostru social, și care îi roade măruntaiele.

Colegiile restrânse au răsturnat guvernul conservator la 1876; și tot colegiile restrânse, fără scrutin pe listă, au dat altă dată consiliilor județene și comunale, o vieță de care azi nu se mai pomenește. Aceste colegii trimeteau în Consiliul Comunal al Capitalei — în 1877 — pe Generalul Florescu. Un an mai târziu, ele trimiseră în Consiliul Comunal din Târgu-Jiului pe mulți din adversarii Prefectului Moscuna. Cel desemnat de administrație a fi primar căzuse.

Fiindcă sub regimul legii comunale în vigoare, primarul se numea de guvern prin decret regal, dintre consilierii aleși; Vasile Lascar fù numit Primar al Târgu Jiului, când d'abia împlinise douăzeci și șase de ani.

În gândul celor mai mulți, era să fie un simplu interimat. Majoritatea ostilă Prefectului, avea să facă imposibilă vieța Primarului. Disolvarea nu avea să întârzieze mult. Așa, cel puțin, credeau unii.

Până atunci nu existase o administrație comunală în Târgu-Jiului. Vremile patriarhale, cu consilieri de paradă și cu primari pe procopseală erau acolò în floare. Fostul primar, un Grigore Pâhă, era încântat că poartă eșarpă tricoloră la paradă. Renumeratia modestă din buget, mușchiul proaspăt și tainul de pâine ce primea în fiecare dimineață, îi satisfăceau întreaga-i ambiție. Edilitate nu există. Cancelaria un mit, iluminatul și curățenia stradelor în grija Celui-de-sus.

Cea dintâi grijă a lui Lascar fù dar, să pue capăt acestei stări nenorocite. Măcelarii și brutarii se crucesc când Primarul le trimite înapoi ploconul zilnic. Curând se conving că trebuie să se supue la anumite reguli. În piață nu mai se vede carne stricată, nici în brutării pâine cu lipsă la cântar. Funcționarii comunei încep să vie regulat la serviciu, ulițele se mătură, iar din curțile bisericilor, ca prin farmec, dispar bălăriile.

Amicii Prefectului sunt încântați. Nu au decât

cuvinte de laudă pentru tânărul primar, care muncește și face treabă. Ceeace îi îngrijește este faptul că în Consiliul Comunal, el nu va găsi concursul ce merită. Lascar le ia grija de pe suflet. Spre uimirea generală, Consiliul Comunal nu îi face nici o opoziție; ba chiar îi dă un concurs sincer și luminat. Lucrul acesta încurcă rău calculile celor dimprejurul Prefectului.

Ca prin farmec ei întorc foaia. Primarul o ia prea repede, nu se schimbă obiceiurile unui oraș în 24 de ore. Când Lascar pune în aplicare legea cimitirelor, ei încearcă să răscoale mahalauă împotriva-i. În cele din urmă reușesc să-l strice cu Prefectul.

Lascar adună însă în juru-i pe toți adversarii administrației; și înjgheabă o grupare, cu care încearcă să schimbe situația locală.

Insuși C. A. Rosetti, Ministru de interne, i se pune în cale. Acesta institue o comisiune interimară în oraș, dizolvă de trei ori consiliul județean. Merge până a schimba formularul decretului de dizolvare a consiliului județean, pentru ca alegătorii să se încredințeze că Ministrul le cere să aleagă alți consilieri județeni. Alegătorii însă se țin tari. Consiliul nu se sfiește nici chiar de a-l alege Președinte pe Lascar, și dă apoi un vot de blam Prefectului. Această intervenție a lui Rosetti nu avu alt rezultat, decât să dea lui Lascar o stranie idee despre liberalismul și democrația bătrânului revoluționar.

În cariera-i ministerială se știe că Rosetti, nu

nemulțumiri numai pe Lascar; dar chiar majoritățile parlamentare, erau hotărâte să-l răstoarne printr'un vot al lor, de nu se retrăgea la vreme. Ion Brătianu încredință în urmă portofoliul internelor lui Gheorghe Chițu, carele știu să-și asigure concursul Parlamentului, și izbuti să liniștească treburile din Gorj. Prefectul fù chemat în alte funcțiuni. În locu-i e trimis Maiorul Baicoianu, un militar corect, o fire blajină, care fără multă bătae de cap împacă lumea surescitată. Lascar ia parte la administrația județeană, ca membru în comitetul permanent. La Ianuarie 1883, el reintră în consiliul comunal.

Consiliul îl alege primar, și rămase în fruntea trebilor orășenești până în Octomvrie 1884 când, conform legii, trebuia să se supuie realegerii. Decis să-și strămute domiciliul în București, stăruie și reușește ca să-i fie dat ca succesor la Primărie pe Nicolae Iunian ¹⁾, unul din cei mai devotați prieteni ai săi.

Dela 1883, Lascar făcea parte din Parlament. Cu ocazia discuțiunilor din Constituantă, el își făcuse un loc de seamă printre parlamentarii țării.

De aci înainte încetează a mai fi omul Gorjiului, el devine unul din fruntașii partidului liberal. Trebile generale îl înstreinează de locul nașterii sale. De luptele locale din Gorj, nu se mai preocupă, în mod special.

1) N. Iunian, avocat. A făcut parte din parlament, ca deputat și senator; și a murit pe la 1900.

În două rânduri însă, el reveni între ai săi vechi tovarăși de lupte. La 1889, ca să asigure intrarea lui Ion Brătianu în Senat. Și în 1905, când numai strașnicele ingerințe ale guvernului din Decembrie 1904, smulse Gorjiului cinstea de a fi fost tot el județul, pe care Lascar să-l reprezinte în Parlament pentru ultima oară.

Amintirea luptelor politice ¹⁾ ce se deteră în Gorj șase ani dearândul, acolò nu s'a uitat încă. Mai târziu, între prieteni, vorbind de acele lupte, Lascar își exprimă regretul că a cheltuit atâta energie pentru o așa de neînsemnată chestie, cum îi apărea în urmă lupta dată spre a se schimbà situația dintr'un județ.

Acele lupte și activitatea desfășurată cu acea ocazie de Lascar, îl făcură însă să cunoască în amănunțime păcatele administrațiunii, și plăgile politice locale. Ele au mai slujit și prin aceea că au distrus o grupare politică, ce se mențineă prin legături de cuscrenie și prin interese.

Ele deschiseră drumul lui Lascar în Parlament. De nu ar fi fost decât atâta rezultatul lor, el este totuși mare de tot.

1) Din gruparea înjghebată de Lascar în Gorj, făceau parte, între alții, Tache Moscu, Gr. Mongescu, Gr. Saftoiu.

CAP. II

ÎN PARLAMENT

Proclamarea regatului. — Dificultăți interne și externe. — Revizuirea. — Țărănisme. — Libertatea presei. — Reforma electorală. — Legislatura. — La 1888. — Reconstituirea partidului liberal. — Căderea conservatorilor.

Că nu s'a făcut înălțarea țării la regat, odată cu proclamarea independenței, la 10 Mai 1877, a fost pare-mi-se o greșală. Cele ce au urmat arată că de am fi fost regat de atunci, la congresul din Berlin aveam situația mai ușoară. Nimeni nu ar fi putut târgui independența unui regat biruitor, și am fi scăpat de nevoia altor negocieri în 1881. Cu siguranță chestia Dunării nu ar fi putut Austria să o ridice, iar în interior am fi fost scutiți de multe dificultăți.

Adevăr este însă că în majoritățile dela 1877, erau încă oameni bântuiți de prejudecăți revoluționare, oameni pentru cari titulatura regală nu eră de loc un ideal. Se vede că trebuia să mai treacă câtăva vreme, până ce nimeni să nu se îndoiască că visele republicane — cel puțin în România — erau și vor fi halucinații de om bolnav ;

Că interesul existenței noastre naționale care cere să constituim în Orientul Europei un element de ordine și de stabilitate, mai pretinde și întărirea puterii monarhice prin regalitate.

La pregătirea unei astfel de mentalități, se osteni Ion Brătianu până la 14 Martie 1881. El dorise chiar ca încoronarea operei sale, să o facă cu un minister național. Grupările conservatoare nu înțeleseseră importanța unui minister național, și din pricina aceasta junimiștii rupseră atunci legăturile lor cu vechea organizare conservatoare.

După proclamarea regatului, Ion Brătianu, ostent de muncă — și poate și spre a se deslegă de angajamentele luate față de Austria de Vasile Boerescu, — se retrase dela guvern. Popularitatea lui Ion Brătianu, la epoca aceea, eră așa de mare, încât se socoti nimerit a se chemă la Președenția Consiliului tot un Brătianu, pe fratele mai mare al popularului și atotputernicului ministru demisionat. Dumitru Brătianu, cel ce fusese protivnic înțelegerii cu Rusia la 1877, de trei ani trăia departe de țară, ca ministru al României la Constantinopol. Acolò eră persona gratissima și se năzuiă să strângă cât mai mult legăturile dintre români și turci. Om onest, fire romantică, dar foarte puțin sociabil, noul șef al guvernului dela început aveă să se poticnească de greutățile situațiunii.

Diplomat dela învechita școală a Lordului Palmerston, nu eră de loc omul destoinic să descurce ițele austriace. Liberal idealist, lipsit de simțul

practic, îi erà greu să facă față intrigilor parlamentare ce se țeseau în juru-i. Dreapta îl minà, în speranța că va fi chemată să-i succedez. La stânga, liberalii înaintați visau un minister C. A. Rosetti. În astfel de împrejurări, chestia Dunării aveà să fie un hop de care se puteà poticni chiar unul mai îndemânat, decât Dumitru Brătianu,

După trei luni de sbuciumări, refuzat de conservatori cu care se gândise a-și întări guvernul, atacat de liberalii înaintați ai lui Rosetti, simțind că nici chiar cei moderați nu-l urmau cu tragere de inimă, Dumitru Brătianu demisionă în cele din urmă. Furios pe atitudinea amicilor lui C. A. Rosetti, el sfătui pe Rege să recheme pe frate-său; și declară că, în tot cazul, el, Dumitru Brătianu, nu va contrasemna un decret care ar dà Președenția Consiliului lui C. A. Rosetti. Și altfel, tot nu ar fi fost posibil ca Rosetti să devie Prim-Ministru, căci țara întreagă și Parlamentul, în mare majoritate, doreau ca Ion Brătianu să reia conducerea afacerilor publice.

Acesta se ținuse departe de orice mișcare. Din Florica priveà cu grije turburările, și erà în curent de intrigile diferitelor grupări. În așa condițiuni conducerea guvernului nu-l ispiteà de loc. Au trebuit dar apeluri repetate, a fost nevoie ca însuși Primatul României să vie la Florica, în capul unei deputațiuni a Parlamentului, ca să-l hotărască să reia guvernul. Silit a se supune voinței obștești, Ion Brătianu socotiabil a-și asocià pe C. A. Rosetti, dându-i Mi-

nisterul de Interne. Această combinație permitea să satisfacă pe cei ce considerau pe Rosetti om de guvern, și făcea posibilă alegerea lui Dumitru Brătianu ca Președinte al Camerii. Cu alte cuvinte, Ion Brătianu ar fi dorit să împace pe toți cei răniți prin revenirea lui la putere, ca astfel liniștit înăuntru, să poată mai ușor duce la bun sfârșit chestia Dunării. În acest scop trimite la Londra pe Ion Ghika, dă portofoliul afacerilor străine Domnului Dumitru Sturdza și acreditează la Viena pe D. Petre Carp. El cere tuturor să pue umărul spre a salvă independența economică a României, greu atinsă prin veleitățile Monarhiei Habsburgice de a-și asigura hegemonia asupra Dunărei. Ion Brătianu reuși să învingă toate greutățile ce i se puneau în cale.

Acest succes avea însă să deschidă rănile amorului propriu atât ale celui ce perduse Președenția Consiliului în Iulie 1881, cât și ale celui ce nu putuse pune mâna atunci pe frânele guvernului. Cel dintâiu, Dumitru Brătianu, se lăsă să fie convins că fusese jucat de frate-său, și trecu în opoziție. Nici Rosetti nu se putu stăpâni prea mult. Nu știuse să se menție la Ministerul de Interne, căci îi lipseau condițiunile cerute unui om de guvern. Amicii dinprejur, îl încredințară că Primul-Ministru îl descoperise, ca să nu mai poată nădăjdui vreodată la Președenția Consiliului.

Rosetti însă nu lăsă așa lesne să fie dus spre opoziție fățișă. Ușor de tot fù însă câștigat pen-

tru o acțiune care, sub aparența democrației, tindea să facă din fostul ministru de interne, stăpânul situației.

«Românul», începe să denunțe corupția administrativă, și arată că totul provine din cauza colegiilor electorale restrânse. Se cere o revizuire a Constituției, pentru ca poporul să-și impue voința de a fi bine ocârmuit, drept judecat și democraticeste guvernat. Descentralizare absolută, electivitatea magistraților și sufragiul universal, sunt reforme pe care Rosetti prin «Românul» le propovăduiește fraților săi români.

Ce pericol ar fi putut naște, dacă o astfel de campanie reușeă, vede și simte oricine azi. La 1882 însă, mulți nu-și dau încă seama ce deosebire este între concepțiunile liberale ale omului de stat; și planurile demagogice ale unui visător, poate de bună credință, dar tocmai de aceea și mai periculos.

Ion Brătianu și majoritățile parlamentare, se arătară la început adversari hotărâți ai revizuirii. Dar fiindcă propaganda revizionistă devenea tot mai aprinsă, și întrucât ea dedese la iveală cum, din pricina colegiilor prea restrânse, în câteva județe mai mici, într'adevăr existau clici electorale, cari își precupețeau voturile în schimbul unor avantaje locale, vrednice de osândă; în cele din urmă guvernul se unì, în principiu, la ideia unei revizuirii. Cu modul acesta, Primul-Ministru vroia să canalizeze un curent ce devenea amenințător. El se legănă și cu speranța ca prin con-

cesiuni abile, să împace un vechiu și iubit tovarăș al luptelor din tinerețe, să evite desbinarea dintre liberali.

Pregătirea alegerilor pentru Constituantă, aveà să-i deà prima dovadă că, dacã va isbuti să canalizeze curentul și să-l întoarcã spre lanuri productive, îi va fi însã peste putere să înlătore sciziunea.

Nicăeri ca în Gorj, nu se dete pe față antagonismul între cele două curente. Vechii cârmuitori ai județului, atât de mult susținuți altă dată de C. A. Rosetti, cred că a venit momentu să redevie atotputernici. Ei se încearcã să pătrundã toți în Parlament, sub masca ideilor generoase, și de acolò să puie din nou stãpânire pe județul Gorj. Cei dimprejurul lui Lascar, nu dormeau însã. Și ei simt importanța momentului, și se unesc la luptã decisivã. Succesul definitiv rămase lor. Dintre rosettiști nu ese decãt D. Dincã Schileru, la colegiul IV. Lascar, încã din ziua de 23 Aprilie 1883, se alesese la colegiul II, cu 108 voturi, contra 18 glasuri obținute de D. Toma Cãmărășescu.

În Camerã cel dintâiu lucru ce face Lascar, este să deà pe față mijloacele întrebuintate de rosettiști ca să reușeascã la colegiul țărănesc. Debutază în Camerã, printr'o filipicã în contra țărănismului de carnaval. «...re cât de mult iubesc pre țaranii onești și laborioși, pre atât urãsc țaranul cãmătar, țaranul care abrutizează pe semenii lui cu bãuturi spirtoase, țaranul care

frustează statul sub pretext că luptă pentru interesele țăranilor, și-i înșeală la împărțirea porumbului. Urăsc acel țăran, care din toate calitățile și atributele țăranilor numai are decât haina albă»¹⁾), declară el în aplauzele majorității.

Ales prin propriile sale mijloace, el se așează hotărît în extrema dreaptă a partidului liberal. Pune experiența lui politică și administrativă —dobândită în Gorj,—la dispoziția celor ce vor să lucreze fără să fie ispitiți de o popularitate ușoară, ci numai spre folosul obștesc.

Din desbaterile parlamentare ce au rămas în «Monitorul Oficial», este greu să ne facem o idee exactă de luptele dintre moderații ce urmau pe Ion Brătianu, și radicalii ce împingeau pre C. A. Rosetti afară din organizația partidului național-liberal. Ca să se evite o sciziune publică, desbaterile se făceau la Herdan (actualul Hotel de Boulevard), în consfătuiri intime. Acolò Rosetti, V. A. Ureche, Tache Giani și chiar D. Fleva susțineau teorii înaintate, pe care le combatău Ion Brătianu, Beizade Mitică Ghika, Gheorghe Chițu, Câmpineanu și Generalul Lecca. Stătescu încearcă soluțiuni intermediare, cari uneori isbutesc să amâne despărțirea. La Herdan, ca și în Cameră, Lascar combate tot ce i se pare utopie. În ceea ce-l privește, nu face nici o transacție cu ideologii.

1) Vasile Lascar. Discursuri politice. Pag. 3.

Când este vorba de a garantă libertatea presei, nu se dă în lături dela nici o dispoziție care să o asigure mai bine. Și pentru că fusese un Ministru de Justiție ¹⁾ care crezuse că nici o dispoziție constituțională nu-l împiedică de a ordonă arestarea preventivă a gazetarilor; el se arată cald partizan al ideii de a se prevedea în Constituție, și cât de categoric, principiul că în materie de presă nu există arest preventiv. Este convins că «cine ia măsuri contra libertății presei, ia măsuri contra răspândirii cugetării. Cine face așa, face nu o simplă greșală, ci comite o crimă». Cu toții avem nevoie de libertatea presei, care la noi «când liberă, când persecutată, a luptat cu eroism admirabil și a fost ecoul aspirațiilor noastre naționale celor mai înalte». Dar adaogă imediat, «a lăsa presa absolut liberă și fără nici o răspundere, ar fi greșala cea mai mare ce ar comite un legiuitor». Căci în așa condițiuni, «libertatea presei, care aduce atâtea servicii societății, poate deveni un flagel» ²⁾.

In comitetul delegaților reușise, cu învoirea guvernului, să redacteze articolul relativ la libertatea presei după aceste norme. Azi oricine va recunoaște că soluțiunea preconizată de Lascar, era cea cinstită și sănătoasă. Rosetti însă amenință cu demisiunea din Cameră; iar Brătianu

1) Al. Lahovary.

2) V. Lascar. Discursuri politice. Pag. 8 și urm.

— ca să nu se zică de nimeni că restrânge vreuna din libertățile acordate la 1866 — cedează. Lascar rămâne neclintit în părerea lui. Impreună cu I. Anastasiu, C. Bastache, Șt. Bellu, V. Buzdugan, General Călinescu, C. Cernat, N. Dimancea, N. Istrate, C. Lecca, G. Manoliu, I. Palladi, A. Radovici, G. Stoicescu, T. B. Lățescu și A. Stolojan, votează contra amendamentului susținut de Rosetti, și admis în cele din urmă și de guvern.

În ce privește reforma electorală, este însă mai fericit. Perfect cunoscător al mecanismului electoral, în comisia pentru revizuire, susținut sistemul celor trei colegii, adoptat de guvern. Reuși să înlăture votul cu bile — propus de Vasile Boerescu — care în Grecia dedea cele mai triste rezultate. Izbuti chiar să facă a se admite buletinul de vot în plic, pe care mai târziu — ca ministru — îl perfecționează, ca să asigure în chipul cel mai desăvârșit secretul votului și libertatea alegerilor. El fù raportorul legii electorale din 1883.

Ideile sale asupra reformei electorale și le apără în ședința dela 1 Aprilie 1884. Le spune verde că «nu trebuie să fim nedrepti cu legea electorală de care ne despărțim pentru totdeauna. Azi suntem datori să-i aducem un omagiu de recunoștință, căci orice s'ar zice, ea ne-a permis să păstrăm intacte libertățile publice; și, să realizăm fapte mari, fapte cari au ridicat țara atât de sus». Fiindcă însă «ori de

câte ori o țară trece repede, fără tranziție, dela o stare de lucruri la alta, au venit reacțiuni care au dat-o înapoi», «trebuie să avem simț practic», «să fim oameni practici», să formăm un corp electoral care să fie în stare «să ne dea corpuri legiuitoare compuse din oameni independenți și luminați, o cameră capabilă să lumineze țara, să controleze guvernul, să contribuie la întărirea Statului... și mai ales la realizarea aspirațiilor noastre naționale». «Cei ce ne cer dreptul de a dispune în mod egal de destinele țării, trebuie să ne dovedească că au priceperea trebuincioasă ca să exercite un astfel de drept ¹⁾».

Astfel de idei păreau unora prea conservatoare, reacționare chiar. Aceștia se încercară a face lui Lascar legenda că este reacționar. În zadar în Cameră, Primul-Ministru I. C. Brătianu, declarase că «D. Lascar e conservator, ca noi toți». De această legendă a trebuit să-l apere, până și la 1907, în fața mormântului, chiar șeful partidului conservator-democrat, carele mărturisî atunci că Lascar «nu eră reacționar, dar vedeă mai bine și înaintea tuturor».

Ion Brătianu, cu concursul unor astfel de oameni, izbutî să ducă la bun sfârșit revizuirea Constituțiunei. Revizuirea aceea avu însă drept rezultat mărirea desidenței liberale. Rosetti și câțiva prietini ai lui rupseră fățiș cu guvernul.

1) Ibid. Pag. 16 și urm.

Importanța acestei noi disidențe, stătu mai ales în aceea că Rosetti trecu în opoziție. Numeroase desidența rosettistă, nu aveă însemnătate. Mulți înconjuraseră pe Rosetti în cameră, cât sperau că va veni în capul unui minister radical; dar foarte puțini îl urmară, când se convingeră că o astfel de eventualitate este cu totul exclusă.

La alegerile generale din 1884, Vasile Lascar este candidat oficial al partidului național liberal; și se alege la colegiul I din Gorjiu, cu 108 voturi

Se încercă atunci o evoluție tot mai spre dreapta a partidului liberal. Votând în contra dotațiunei Coroanii și părăsind lupta parlamentară, grosul organizațiunei conservatoare își dase singură o lovitură grea, ale cărei consecințe s'au resimțit multă vreme. Nemulțumiții din partidul liberal, fracționiștii, liberalii-sinceri, disidenții dinprejurul lui Dumitru Brătianu și radicalii rosettiști, formau masa opozițiunei parlamentare.

În așa condițiuni eră permis cuivă să creadă, că sfârșitul va fi formarea unui mare partid radical, în stare să urmeze la guvern lui Ion Brătianu. De aceea dar legăturile dintre guvern și junimiști devin mai strânse. «România Liberă», organul esențialmente junimist, este oficiosul guvernului, până la apariția «Voinței Naționale».. «L'Independence Roumaine», numeă atunci pe D. Titu Maiorescu, «député collectiviste». Un moment

s'a dat ca sigură intrarea în guvern a DD. P. Carp, Teodor Rosetti și Maiorescu.

Combi-nația se știe însă că nu reuși, în cele din urmă. Relațiunile lor cu liberali se tot răcesc, până ce toți junimiștii trec în opoziția unită. D. Carp rămăsese singur, și în Fevruarie 1888, declară în cameră că numai are partid.

Ion Brătianu fù silit dar să se razime numai pe elementele moderate care îl susținuseră în Constituantă, și pe tinerii de viitor pe care îi introduse în noul parlament.

Vasile Lascar, care își făcuse probele, devine fruntașul majorității guvernamentale. Dacă Câmpineanu, e leaderul majorităților din Cameră, Lascar le conduce. Membru în toate comisiunile importante, raportor al legilor administrative și financiare ce vin în dezbaterea Camerii, nu se sfiește a-și încruciașa spada cu nici unul din căpeteniile opoziției.

Cu ocazia discuțiunilor relative la legile financiare se arată bun economist, în curent cu teoriile cele mai noi, și apărător al impunerilor celor mai democratice. Impositul pe succesiunile directe, îl susține cu temei și entusiasm. Dacă Ion Brătianu, spre a nu pierde concursul Principelui Dumitru Ghika și al câtorva senatori mai sfioși, renunță la acest impozit în Senat; legitimitatea lui rămase bine stabilită prin documentata cuvântare a lui Lascar. Așa încât — mai târziu — un guvern conservator prezidat de răp. Iorgu Canta-

cuzino, putù să introducă impozitul acesta fără cea mai mică dificultate.

Se adăstà dela camerile alese după noua reformă electorală, o activitate intensă. Se sperà că eșiți dintr'un corp electoral primenit, camerele vor vindecà rănile morale cari se dovediseră cu ocazia pregătirii revizuirii, și pre care revizionistii le puneau, pe toate, în spinarea colegiilor restrânse.

Guvernul înțelegeà nevoia acestei activități. Dar luptând cu greutateți financiare, preocupați de încurcături internaționale, miniștrii dabia aveau vreme să deslege afacerile curente și problemele de ordin intern parlamentar. Din cauza deselor crize ministeriale și a intrigilor dintre culise, se pierdeà timpul cel mai prețios. Ion Brătianu erà singurul care căută să împingă majoritățile la muncă. Le prezentă un proiect de reformă administrativă. Lascar, care cunoșteà păcatele administrației, se luptă în secții ca să-l treacă cât mai repede, și îl susține în discuția generală. Convins de necesitatea unei legi care să asigure libertatea și independența funcționarilor, arată tot ce militează în favoarea unei reforme, ce erà chemat să o realizeze el mai târziu.

Raportor al legii electorale județene, prin care se introduce la alegerile județene cele trei colegii, ca la Cameră, și asigură libertatea acestor alegeri; el se arată prieten al scrutinului pe listă. «Persoanele nu pot fi mari, zice el, decât în numele principiilor pre care le reprezintă și a gru-

purilor din care fac parte». Ca un fel de corectiv al tiraniei ce prezintă scrutinul pe listă, el concedă alegătorilor dreptul să combine listele. Dar cere «să înceteze glumele ! Exercițierea drepturilor politice este un lucru serios, un lucru foarte important, de care depinde soarta țării, a unui județ sau unei comune ; nu se cuvine prin urmare să facem glume în asemenea ocaziuni» ¹⁾.

În teorie Lascar aveà poate dreptate. În practică însă scrutinul pe listă a distrus orice viață proprie locală, și a introdus în comune atotputernicia agenților electorali ai partidului dela putere.

Cea mai însemnată lucrare a legislaturii dela 1884, este legea comunală din 1887. Această lege nu-l are pe Lascar numai raportor, nici nu este el numai omul care a trecut-o, articol cu articol, în parlament. Legea aceea este opera lui Lascar. O apără ca pe copilul lui, și sdrobește toate obiecțiunile ce se aduc împotriva ei. Nimicește acuzarea disidenților, care susțin că ar fi o operă reacționară. Răspunzând criticilor Domnului P. Carp, îi spune : «Suntem datori să profităm de experiențele celorlalte țări. Numai când vom ști ce se petrece la alții și ne vom cunoaște țara, numai atunci vom fi în stare să facem legi cari să corespundă cu moravurile și nevoile noastre. Cei ce au prea multă încredere într'înșii și nu se ocupă de ce fac alții, sunt ca și cei ce intro-

1) Ibid. Pag. 73.

duc legislațiunile streine, fără să ție nici o socoteală de condițiunile societății lor. In asemenea chestiuni nu judecăm cu inima. Nu imităm nici pe francezi, nici pe germani, nici pe slavi, ci profităm de experiențele altora, și căutăm să ne creiăm instituțiunile noastre, să trăim din voința noastră»¹⁾.

Votarea legii comunale se face într'o atmosferă grea. După ce pierduse concursul junimiștilor, guvernul se văzù părăsit și de mai toți tinerii, pe cari Ion Brătianu îi introdusese la 1884 în parlament, cu nădejde să făurească noi forțe liberale. Rând pe rând D.D. Al. Marghiloman, Take Ionescu, C. C. Arion și Alexandru Djuvara trec în opoziție, cari spre a mări grupul junimist, cari să ajute pre D. Fleva în noua-i activitate de disident.

Minoritatea tot mai puternică, devenea chiar agresivă uneori. Incă din Decembrie 1886, Lascar îi putea spune în aplauzele majorității: «Nu vă dăm afară, nu fiindcă nu avem acest drept, ci fiindcă respectăm pe reprezentanții țării. Imi este însă teamă, că de veți merge tot pe această cale, veți forța majoritățile să intervie...»²⁾.

La deschiderea sesiunii din Noembrie 1887, enervarea opoziției ajunsese la paroxism. Biruită în alegerile generale comunale din Octombrie, dar simțindu-se susținută de opinia publică, o-

1) Ibid. Pag. 113 și 114.

2) Ibid. Pag. 121.

poziția căută să ție lucrările Parlamentului în loc. Ion Brătianu erà furios pe cei ce îl părăsiseră, și care acum îi făceau dificultăți în Cameră. Succesul dela alegerile comunale, îi dase pulsul țării legale, și sperà că dizolvând Camera, va pune capăt unei agitațiuni ce se tot întindea. Toți credeau astfel — afară de doui. — Nimeni nu vroia să vadă că enervarea opozițiunei se apropià de acel grad la care nu se poate ține mult. Lăsând Camera să-și termine mandatul; în vara lui 1888 se puteau face alegerile mai în liniște și cu alte mijloace.

Lascar care devenise unul din stâlpii guvernului, și care ca să ridice nivelul presei, în anul acesta (1887) găsisse timp și pentru a face gazetărie la «Voința Națională»; în alegerile din Ianuarie 1888 este alesul Capitalei.

Acestor alegeri generale, li s'a făcut o legendă. Că au fost alegeri agitate este exact, că nu au fost niște alegeri ideale e perfect adevărat. Dar chiar «România Liberă», recunoște că opoziția exagerase. Ce e drept însă, este că au trebuit să treacă douăzeci și șase de ani dela alegerile acelea, ca să fie cu puțință niște alegeri mai violente și mai agitate ca cele din Ianuarie 1888.

Oricum însă este un fapt material, că prin alegerile din Ianuarie 1888, intrară în Cameră toți corifeii opozițiunei. Incurajați de succesul dobândit, aceștia se decid a nu dà îndărăt dela nimic, până nu vor răsturnà pe Ion Brătianu. Lu-

mea erà ostenită de un guvern de douisprezece ani, o mulțime de incidente nenorocite veneau de ațățau focul opozițiunei, chiar curente din afară doreau o schimbare cât mai grabnică a regimului.

Țara legală îi dase majorități de două treimi. Și Ion Brătianu, în Februarie, socoti că dându-se personal la o parte, lucrurile vor luà un curs normal. Principele Dumitru Ghika, Președintele Senatului, fù însărcinat cu formarea unui nou cabinet, în care primise să intre Kogălniceanu, junimiștii și trei din miniștrii dimisionați. Kogălniceanu, care aveà să fie sufletul Cabinetului, ținea să intre și Lascar în guvern. Brătianu dorea foarte mult să reușească combinațiunea aceea. Știind aceasta, Kogălniceanu îl rugă să convingă pe Lascar, că este dator să intre în guvernul ce se pregăteà. Brătianu făcù dar demersul la care fusese poftit. Dar Lascar, care refuzase pe Beizade Mitică, declară Ministrului dimisionar că nu va face parte decât dintr'un minister prezidat de însuși șeful partidului liberal.

Kogălniceanu trebui, cu destul regret, să renunțe la ideia de a aveà coleg în minister pe Vasile Lascar. Dealtmintrelea nici altfel nu-și realizà dorința, căci în cele din urmă — spre surprinderea generală — Prințul Ghika depuse mandatul cu care fusese însărcinat.

Regele respinse atunci dimisia lui Brătianu. Fiindcă trebuià să plece la înmormântarea Im-

păratului Vilhelm, el primî numai dimisia lui Eugenie Stătescu, Radu Mihai și Vasile Gheorghian; rămânând ca guvernul să se completeze la întoarcerea sa în țară. Tache Giani luă doar Justiția și nuvelistul Nicu Gane, portofoliul domeniilor. Cele două portofolii vacante — războiul și internele, — le țineau ad-interim, Ion Brătianu, și Ministrul Cultelor Nacu. În interval se decisese că Generalul Barozzi să devie Ministru de Rezel și Ion Brătianu să treacă la Interne. Președintele Camerii, Generalul Lecca, cerea însă să se cheme Vasile Lascar, la Ministerul de Interne.

Nimic nu eră definitiv hotărît, când manifestațiile dela 14 și 15 Martie, și izbucnirea turburărilor țărănești, prăbușiră întreg regimul liberal.

La 14 Martie, eșind dela tribunal, Lascar este înconjurat de o bandă ce venia dela Orfeu și vociferă. Il închid într'o curte din strada Câmpineanu, când spre norocul lui apare în mijlocul bandei un client al său, care îl mântue prin prezența de spirit,

— Ce faceți fraților? Nu știți că D. Lascar a trecut în opoziția-unită?

Manifestanții rămân zăpăciți, numai știu ce să facă.

Unul, care ținea de poartă intervine:

— Bine, îi dăm drumul. Dar să ne promită, că face o interpelare guvernului, mâine.

Toți așteaptă cu gurile căscate, Lascar solemn, le zice:

— Promit că voi interpelă chiar mâine guvernul, asupra măsurilor ce are de gând să ia în contra mișeliilor pre care le văd cu ochii.

Un ura formidabil îi acopără cuvintele ; și astfel poate eși din curte mulțumit că a scăpat așa de ieftin.

A doua zi anunță însă o interpelare, pe care o desvoltă la 16 Martie în fața unei camere agitate de cele mai puternice emoțiuni. Cuvântarea lui este cel mai strașnic rechizitor în contra opozițiunei-unite, și un cald omagiu de recunoștință publică, la adresa lui Ion Brătianu. Cine pune la îndoială marele talent oratoric al lui Lascar, citească numai acest discurs și cel pronunțat la 1 Aprilie 1897, în contra celui daldoilea cabinet Sturdza

Ca să poată vorbi cineva cu îndrăzneală lui Lascar la 16 Martie 1888, are nevoie nu numai de mult curaj, dar încă și de multă dibăcie. Iată un exemplu tipic : Deputatul Pacu îl întrerupe, spre a-i pomeni de o violentare la care fusese supus de niște agenți liberali, și Lascar îi zice : «Admit că este așa, dar ce voești să ne înduioșezi cu lovitura D-Tale, să ne faci să uităm sângele nevinovat vărsat la Vâlcea și în Galați ? Ori îți închipui unde ești alături de conservatori, că ești alături de boerii de altă dată, cari aveau dreptul să omoare lumea, și de ei să nu se atingă nimeni ?

Majoritatea aplaudă zgomotos, opoziția se revoltă. In zgomotul înfernal ce se produce, se

aude vocea Domnului Pacu, țipând cu furie :
«Eu nu sunt boer» !

Lascar îndulcește tonul. Cu surâsul pe buze îl liniștește pe D. Pacu : «Te rog să mă ierți, dar m'ai înțeles rău : nici nu mi-a trecut prin minte să zic că ești boer».

Adunarea întreagă izbucnește în hohote. Acum își poate sfârși cuvântarea.

După acest discurs, Lascar nu se mai sue la tribună, decât ca să citească bugetul de pe 1888—89 al cărui raportor general erà el.

În cei șapte ani de guvernare conservatoare, Lascar — ca toți opozanții ce candidau în Capitală, — nu pătrunse în cameră. Mai în toate alegerile însă obține la colegiul lui, mai multe voturi decât cei de pe o listă cu el.

În timpul acesta se distinge însă prin apărarea ce face la bară, funcționarilor liberali dați în judecată după căderea lui Ion Brătianu. Cum păstrase legături personale cu cei mai mulți dintre liberalii-disidenți, este folosit de acesta în tratativele ce se sfârșec cu întregirea partidului liberal, prin împăcarea disidenților.

După moartea lui Brătianu, face parte din comitetul dirigent ce se constituie la proclamarea lui Dumitru Brătianu de șef al partidului liberal, în locul răposatului său frate.

Incredințat de nevoia unui partid unit prin idei comune și întărit prin armonie generală ; aleargă prin județe să închiege legăturile dintre frunțașii locali. După moartea lui Dumitru Bră-

tianu, preconiză nevoia unui program. La discuțiunile din jurul chestiei acestia, el ia o vie parte, și este ales în comisia însărcinată cu redactarea programului din 1893. Azi acel program, peste care au trecut ani, nu mai are decât o valoare istorică. Atunci însă eră speranță că el va evita ciocnirile dintre diferitele curente ce dominau în partidul liberal. Este neîndoios că fû redactat în așa chip de îngădui liberalilor de ordine să continue opera lui Ion Brătianu, fără să descurajeze pe cei cu idei înaintate.

Desfășurarea acelu program și proclamarea Domnului Sturdza ca șef al partidului, slujî în tot cazul, să înfierbânte pe liberali la luptă. Aceste două evenimente le permise să aibă un succes relativ destul de apreciazabil, la alegerile generale comunale din 1894.

Acest succes făcù că atunci când neînțelegerile dintre conservatori și junimiști, aduseră demisia guvernului Lascar Catargi, la 3 Octombrie 1895, D. Dumitru Sturdza, să fie chemat la Președinția Consiliului de Miniștri.

La toate acesta succese ale partidului său, Vasile Lascar avusese partea sa de osteneală.

CAP. III

ÎNȚĂIUL MINISTER

Ministerul Sturdza-Stătescu. — Nemulțumirile. — G. D. Pallade. — Detronarea lui Ghenadie Petrescu. — Ministerul Aurelian-Lascar. — Pacea bisericească. — Activitatea ministerială. — Ministerul Sturdza-Pherechide. — Desbinarea liberalilor. — Drapelismul. — Trădare națională. — Căderea liberalilor. — Criza financiară. — Reintegrarea partidului liberal. — Revenirea la guvern a Domnului Sturdza.

Pentru mulțime a fost o surprindere faptul că Vasile Lascar, nu făcea parte din combinația ministerială dela 3 Octombrie 1895. Toată lumea era uimită de faptul că a fost posibil ca Stoicescu și Pallade să intre în minister, înaintea lui Lascar. Adevărul este însă că dacă atunci nu fû vorba de el, pricina è numai că mai de mult Eugeniu Cărada — cu care Lascar era în cele mai strânse legături — îi propusese să intre în guvernul liberal ce se prevedeà ; și Lascar îi declarase categoric că dorește să rămână în afară de guvern.

Reintrat în Cameră, ca ales al Capitalei, Lascar — consecinte cu trecutul lui — ținù să-și însemneze revenirea-i la tribuna parlamentară,

amintind Camerei datoria ce are de a sărbători memoria lui Ion Brătianu, «al cărui ideal politic și național mult timp va fi idealul politic și național al tuturor românilor». In consecință propune o moțiune semnată împreună cu D. D. Șt. Șendrea, A. Stolojan, Emil Costinescu, C. F. Robescu, N. N. Ionescu, C. T. Grigorescu, Barbu Delavrancea, E. Schina, Al. N. Vitzu, T. Frumușeanu, V. Caligari, I. Popescu, C. I. Nicolaescu, I. St. Brătianu, T. Stelian, Al. Djuvara, Gr. Buicli, Anton A. Arion, Em. M. Porumbaru, Dan Brătianu, Dincă Schileru, Canton Lecca, L. Cosmovici, și N. Dimancea, moțiune în care citim că «partidul național-liberal își ia angajamentul solemn de a merge neîncetat înainte pe calea trasă de nemuritorul său conducător, de acela care în timpurile moderne a întrupat aspirațiunile cele mai înalte ale neamului nostru».

Cuvântarea lui Lascar fù ascultată în picioare de deputați. In unanimitate ei primiră moțiunea, după ce acoperiseră cu aplause sgomotoase și prelungite cuvintele oratorului.

Cu această manifestație, Lascar ținuse a se face port-drapelul sănătoasei tradițiuni brătieniste și moderate. Mai nainte însă, unii din vechii lui colegi din camerele brătieniste se înțeleseră să-i dea o dovadă de dragoste, și la alegerea biuroului, — fără să fie candidat — el obțină douăzeci și două de glasuri la vice-președinție. Această tendință a unei părți din majoritate de

a pune înainte pe Lascar, apărù și la alegerea pentru comisiunea răspunsului la mesaj, unde el se alese cu 99 voturi, iar D. Ionel Brătianu nu obținù decât 73 glasuri.

La aceste manifestațiuni caracteristice, contribuă și faptul că nu toți liberalii erau mulțumiți cu activitatea Ministerului Sturdza-Statescu. Se doreà o schimbare a situațiunei. Incă dela început Ministrul Domeniilor, Pallade, desamăgise chiar pe cei cu mai multe iluzii de el. Se știe cum, câteva zile numai după ce ajunsese ministru, se dizolvă numerosa grupare dela «Gazeta Poporului», grupare în numele căreia el ceruse să intre în guvern; și care grupare disolvându-se, desavuă pe cel ce se dà drept conducătorul și reprezentantul ei. Greutățile ce întâmpină ca să treacă în Cameră legea pescuitului, deteră în vileag insuficiența sa. Pallade erà un liberal sincer, o fire eminentă cinstită; dar nu erà plămădit din aluatul din care se fac bărbații de stat. În schimb aveà o mare idee de sine. Se credeà chemat să conducă un întreg partid. Din pricina asta în guvern se războià cu cei pe cari, în mod instinctiv, îi simțeà că-i sunt superiori. Când nu erà ministru, erà un nemulțumit, gata să facă dificultăți guvernului. Dacă—în 1895—în loc să-l introducă la guvern, i s'ar fi dat Primăria Capitalei; Pallade ar fi putut munci cu folos, căci — pentru timpul acela — ar fi fost un primar bun. Așà însă el nu fù, decât o piatră în guvern, o piatră la rostogolirea căreia

mulți puseră umărul și își cheltuiră o energie, care ar fi putut fi întrebuințată mai bine altfel.

Nemulțumire produsese printre unii și faptul că se încredințase Ministerul de Interne, Domnului Fleva. Au trebuit mari stăruințe ca P. S. Aurelian, să primească Președinția Comisiunii Interimare a Capitalei, în puterea unui decret contrasemnat de acesta. Și cu toate astea chipul cum fû debarcat D. Fleva, uimì pe mai toți. Cei mai hotărîți adversari ai acestuia, desaprobară mijlocul întrebuințat de Președintele Consiliului, spre a se despărți de un coleg cu care nu se putea înțelege.

Aceste nemulțumiri, nu împedecară însă pe Lascar să dea concurs guvernului. Pre el îl însărcinează Carada să stăruie de Aurelian să primească portofoliul Internelor, portofoliu pe care Aurelian îl refuză, declarând că singurile departamente unde să simțeà în stare să lucreze cu folos erau Domeniile și Instrucția Publică.

Tot Lascar, intervenind în discuție, îl salvează pe Stolojan care primise succesiunea Domnului Fleva, de un vot de blam, ticluit în contra-i între culise.

Până la închiderea sesiunii parlamentare, el se trudi să evite ca nemulțumirile ce se grămădiau să izbucnească în așa chip, încât să pue în grea cumpănă unitatea partidului liberal. Știind că erà hotărît ca—sub pretext de boală—Pallade să iasă din guvern spre toamnă; el sperà ca până atunci toți factorii politici vor cădea

de acord ca prin o mai largă remaniere să se dea guvernului elasticitatea de care aveà nevoie. Susținea remanierea aceasta largă cu atât mai mult curaj, cu cât erà știut de toți că nu rãvneà nici un portofoliu. Din adâncă convingere că numai prin concursul tuturoi celor mai des- toinici se poate lucrà cu folos pentru țarã, se muncea ca să biruiască soluțiunea sa.

Dar de o datã, ca din senin—în Mai 1896— izbucni un conflict bisericesc, care schimbã cu totul cursul trebilor politice.

O lege din cele mai bine intenționate—legea pentru îmbunătățirea stãrii clerului mirean—adusese, între altele, și dimisia Primatului Românii, a Mitropolitului Iosif Gheorghian. Nu este nici locul, nici timpul să facem acum istoricul tuturor pricinilor cari împinseserã pe Primat la dimisie. Este sigur lucru că Mitropolitul nu se gândise deloc la dimisie, ci la mijloacele cele mai eficace de a împedica ca legea să conție dispozițiuni în discordanță cu dogmele și canoanele; când surprinse pe cei în curent cu intențiile sale cele mai intime, cu o dimisie la care nu se gândea de loc.

Succesorul lui Gheorghian, fostul Episcop de Argeș, D. D. Ghenadie Petrescu, fusese cel mai aprig apãrãtor al legii și trecea de cu totul devotat Ministrului Cultelor. Din pricina aceasta mae ales, înãlțarea sa supãrase opoziția liberalã, cari prin organul șefului ei, declarã că alegerea aceasta trebuie socotită ca o zi de doliu.

Această înălțare jicnise însă în primul rând, și foarte dureros, pe acei din sinodali cari se credeau singuri în drept a răvni la Mitropolie. Episcopul de Argeș, după lege, erà inelegibil. Spre a-i se deschide drumul la Mitropolie, a trebuit să se modifice legea sinodală.

Odată instalat în scaunul Ungro-Vlahiei, noul Primat socoti dar foarte abil să-și asigure prietinia acelor din sinodali cari, prin alegerea sa fuseseră excluși dela Mitropolie; și să capteze bunăvoința opoziției, ce vădit se apropia de putere.

În acest îndoit scop, pe deoparte, în cele bisericești se depărtă tot mai mult de toți prelații pe care guvernul conservator îi introdusese în Sinod; iar pe de altă, în cele politicești se puse în conflict public cu departamentul Cultelor. Mai mult: când liberalii fură chemați la guvern, Primatul se puse la dispoziția Ministerului și reuși să obție ca Direcția Cultelor să fie încredințată celui susținut de Episcopul Partenie Clinceni. Această izbândă îndârji pe foștii săi prietinii, deveniți acum adversari ai persoanei sale. Spre a-și întări dar poziția, îi năzări că cel mai bun mijloc ar fi să-i aducă pe liberali în Epitropia Așezămintelor Brâncovești. Se puse dar în conflict și cu epitropii în funcție. Nu se dete în lături de a-i face răzpunzători de incapacitate și neorândueli.

Între acești epitropi, erà și Principele Gheorghe Bibescu. Oricât de criticabilă fusese acțiunea-i

politică de altădată, nimeni nu-l putea crede capabil de neorândueli. Dimpotrivă trecea drept o fire cavalierească, de un vizator ale cărui greșeli politice erau mai mult fructul romantismului său. Dela o vreme departe de orice mișcare politică, nimic nu îndrituia un atac împotriva-i. Principele simți foarte dureros lovitura ce-i pregătea Primatul, și îi jură răzbunare. Se începù prin presa neguvernamentală o strașnică campanie în contra Mitropolitului, care fù înfățișat ca un om lipsit de scrupule și iubitor de argint din cale afară.

Adversarii Primatului nădărdjuiau că astfel atacat și susținut numai de presa guvernamentală, fără mult entusiasm, Primatul se va demite de bună voie. Dar nu erà D. D. Ghenadie Petrescu om fricos din fire, și apoi atacurile acestea nu-i păreau serioase. Se credeà susținut de guvern și de Sinod. În realitate mai tot Sinodul îi erà însă protivnic, și guvernul nu aveà o prea mare simpatie pentru el. Apoi erà în interesul liniștei generale, ca să se pue capăt unei campanii de felul acesta. Chipul cel mai nimerit ar fi fost dimisia Primatului. Ministrul Justiției, Stătescu, încearcă fără succes să-l convingă că este în interesul său să ușureze soluția, dându-și dimisia. A doua soluție erà cea preconizată de fostul Director al Cultelor, Cornoï¹⁾: să se aducă o lege prin care

1) Ion Cornoï. Născut în 1861, Director al Cultelor dela 1893—95. Profesor Universitar, a fost Director al Mitropoliei dela 1886—1908. Aproape neîncetat și în timpul cât

declarând nulă și de nul efect demisia Mitropolitului Iosif Gheorghian, să-l recheme în scaun, și să trimită pe D. D. Ghenadie Petrescu la Episcopia Argeșului. Vlădica Timuș, cel ce ocârmuiă această din urmă eparhie, eră gata să accepte soluția ca legală și canonică, mulțumit cu făgăduiala de a fi ales în alt scaun, la cea dintâiu vacanță episcopală. Fără dor și poate, această soluție ar fi evitat criza politică și bisericească din 1896. Din nenorocire, guvernului nu îi eră drag să aducă o așa chestie în parlament, și fû prea ușor convins de cei interesați, că cea mai înțeleaptă cale de urmat, eră să lase Sinodului sarcina de a rezolvî conflictul. Această cale eră dorită de acei dintre sinodali cari treceau mai cu autoritate în Sinod, și cari nu doreau de loc re-instalarea Mitropolitului Gheorghian; ci o nouă ocârmuire bisericească.

Dacă pâra împotriva Primatului s'ar fi adus de cineva din afară de Sinod, sau dacă cel puțin pârâșul sinodal nu ar fi luat parte apoi și la judecată; dacă nu s'ar fi grăbit cu chemările canonice, până a face câte două într'o zi; și mai ales dacă nu s'ar fi plămăduit un act de acuzare așa de pățimaș, s'ar fi ajuns poate și pe această cale la o soluție. Dacă Sinodul s'ar fi mărginit să depue pe Mitropolit pentru anumite

a stat în capul Bisericii Autocefale Române, Mitropolitul Iosif Gheorghian, a fost ocârmuitorul de fapt al acestei Biserici. Decan al facultăței de teologie din 1912 a murit subit la 13 Iunie 1913.

nereguli administrative, cum erà vânzarea plumbului din pivnițele Mitropoliei, colecționarea icoanelor, vânzarea portretului său pe preț ridicat și din ordin, toată lumea ar fi acceptat sentința sinodală. Dar așa cum îl caterisiră pe Mitropolit; sinodaliile revoltară o parte a opiniunii publice, care devenea simpatică osânditului și ostilă Sinodului.

Opoziția văzù în această schimbare subită a opiniunii publice, o minunată ocazie ca să răstoarne guvernul, ce singur se vârâse într'un așa de greu impas. Ministerul se pare că uitase cu câtă ușurință opozițiile își schimbă atitudinea cea mai categorică, când își închipuesc că astfel pot ajunge mai ușor la putere. De aci manifestațiuni de tot felul, turburări de stradă cari nu mai conțin. In fine se află că chestia aceasta trecuse granițele, și amenință să se transforme într'un grav incident bisericesc internațional.

Atunci dar — în Noembrie 1896 — o schimbare de guvern deveni absolut necesară. Intre conducătorii partidului liberal erau deosebiri de păreri asupra ministerului ce trebuia să urmeze celui prezidat de D. Dum. A. Sturdza. Eugenii Stătescu, care avea cea mai mare răspundere de chipul cum se lucrase, susținea că partidul liberal nu mai poate dà o altă formațiune ministerială, și că trebuie numaidecât chemat Lascar Catargi la guvern. D. Sturdza, conștient de răspunderea ce și-ar fi luat față de partidul libe-

ral, se luptă pentru constituirea unui nou cabinet tot liberal.

Încă de cu vară, în sfătuirii intime, Vasile Lascar criticase cu vehemență greșelile săvârșite, și spuse că soluția încercată în conflictul sinodal, aveă să aducă țării mari greutăți. Nici acum nu se dă la o parte; el spune în astfel de consfătuiri că ar fi din partea liberalilor o adevărată dezertare dela datorie, sfatul dat Coroanei de a se adresă altui partid ca să pue capăt neliștirii generale. El preconiză, bine înțeles, ideia unei formațiuni liberale. Președintele Senatului, Prințul Dumitru Ghika, eră prea bătrân — aveă să se stingă peste vreo câteva săptămâni — ca să poată fi însărcinat cu formarea cabinetului. Nu mai rămase dar decât să se deă Președenția Consiliului lui P. S. Aurelian, Președintele Camerii. Trei zile s'au ținut la D. Sturdza acasă consfătuiri, menite să rezolve criza, și formarea unui minister capabil să facă față situațiunii. Mulți se dau singuri la o parte cu neîncredere în forțele lor, cei ce se înfigeau nu aveau calitățile cerute. Insuși Aurelian, fără entusiasm și lipsit de încredere în puterile lui, în cele din urmă hotărît declară că refuză Președenția Consiliului, dacă Vasile Lascar nu primește să intre în cabinet ca Ministru de Interne.

Lascar se trudise la înjgheizarea unei liste în care Internele le aveă Ștefan Șendrea; C. Stoicescu, Justiția, și D. Ionel Brătianu, Lucrările Publice. Față însă de categorica declarație a lui

Aurelian, înțelese că este dator să ia asupra-și răspunderea situațiunei.

D. Sturdza cu lacrămile în ochi, îl conjurează să intre în guvern, de cu drept cuvânt putea Lascar — la 28 Februarie 1898 — să spue, în Cameră, că «pe lacrămile Domnului Sturdza s'a format Cabinetul Aurelian»

Acest cabinet eră astfel constituit: P. S. Aurelian, Președinte al Consiliului și Ministru al Domeniilor; Vasile Lascar, Ministru de Interne; G. C. Cantacuzino, Ministrul Finanțelor; G. Mârzescu, la Culte și Instrucție Publică; C. I. Stoicescu, Ministru al Afacerilor Străine; Șt. Șendrea, la Justiție; Em. M. Porumbaru, la Lucrări Publice; și Generalul Ant. Berindei, Ministru de Resbel¹⁾.

Știrea constituirii acestui cabinet fù primită cu satisfacție de întreaga țară. Conservatorii erau încântați că au răsturnat pe D. Sturdza, și liberalii că au rămas la putere.

De origine român-ardelean, scoborîtor dintr'un neam de popi-uniți, ce din tată în fiu păstoreau în Veneția-Inferioară, și cărora Impăratul Leopold I le acordase titluri de nobleță cu numele de Szassebes de Szassebesy²⁾, P. S. Au-

1) Câtva timp, Stoicescu a ținut interimatul acestui departament. Aceasta din cauză că Stătescu doreă ca să impue aci pe Generalul Pilat, și a trebuit câteva zile de negocieri până să intre în guvern Generalul Berindei, patronat de D. Emil Costinescu.

2) Cavalerul de Pușcariu. Familiile nobile române. Pag. 104 și 159.

relian, profesor bătrân, economist distins, unul dintre colaboratorii lui Ion Brătianu, eră o fire simpatică, caracter blajin, un minunat șef nominal al unui guvern condus de altul.

După Lascar, personajul cel mai însemnat din minister eră Gogu Cantacuzino. Necontestat descendent al lui Șerban-Vodă, legat prin tradiție părintească de partidul liberal, om cult și harnic, admirabil organizator politic, se credea chemat să ia conducerea partidului liberal, după D. Sturdza. Ca și Stoicescu, el făcuse parte din cabinetul precedent.

Ghiță Mârzescu, avocat iscusit, mai fusese ministru, la 1870, în Cabinetul Dumitru Ghika-Kogălniceanu. El trecea drept canonist, și se încercase să joace un rol de intermediar dintre D. Sturdza și Mitropolitul Ghenadie. Eră indicat la departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice unde, lăsând lui Lascar toate greutatețile situațiunii, se mulțumi să redacteze în stil oriental adrese bisericești, și îndeplini sarcinile unui Sub-Secretar de Stat al Cultelor.

Ștefan Șendrea, profesor universitar, fusese agent diplomatic la Paris, în zilele Mareșelului de Mac-Mahon. Un vechiu fracționist bogat și decorativ.

Em. M. Porumbaru, avocat, publicist, iubitor al literilor și al artelor frumoase, se distinsese în camerele conservatoare ca un perfect debater parlamentar.

Generalul Berindei, militar conștiincios, fusese

Secretar-General al lui Ion Brătianu și acum comandă Corpul I de armată.

Aceștia erau colegii lui Vasile Lascar. Cu ajutorul lor, el își luă sarcina a rezolvi o chestiune din cele mai gingașe, «a rezolvi în pace chestiunile dela ordinea zilei», cum zice declarația ministerială citită Parlamentului.

Când se formă Ministerul Aurelian-Lascar, Mitropolitul Ghenadie eră o figură devenită populară maselor. El se bizuiă pe concursul întregii opozițiuni, ca să revie în scaun. Dar pe lângă că aveà încontra-i mai tot Sinodul, apoi eră și o fire prea personală, ca niște adevărați bărbați de Stat să se poată gândi măcar un moment la reîntronarea lui.

Lascar este ferm decis, nici să nu discute cu cinevă o astfel de soluțiune. Ceeace eră de dorit, eră ca alegerea noului Mitropolit-Primat să se facă cu învoirea tuturor factorilor politici, ca astfel nimeni să nu mai poată face din Ex-Primatul, un instrument de turburări publice.

Asupra chipului cum s'a ajuns la o demitere benevolă a fostului Mitropolit, circulă o mulțime de legende. La 23 Ianuarie 1896, în Senat, venind vorba de rezolvarea chestiei Ghenadie, Vasile Lascar a declarat că în chestia Ghenadie numai «trei oameni știu tot: fostul Președinte al Consiliului Aurelian, eu (Lascar) și încă o persoană». De aceea când cu ocaziunea pensiunii ce s'a acordat Mitropolitului Ghenadie, și când D. Take Ionescu a încercat istoricul ei, Lascar

a „luat condeiul“ și „i-a făcut o scrisoare în care arată cum s'a rezolvat chestia Ghenadie“. Apoi continuă spunând: «Am fost de am văzut pe D. Aurelian și i-am zis: „Istoria chestiei Ghenadie făcută de D. Take Ionescu în Senat este o chestie de fantezie. Și-a închipuit că a jucat un rol pe care nu l-a avut“. Atunci l-am întrebat dacă este de părere să trimit acea scrisoare. A cugetat și mi-a zis că pentru un moment nu ar fi bine „dar să o lași cu actele ce sunt atașate la scrisoare, căci o să vie vremea să fie nevoie a se cunoaște adevărul în această chestiune ¹⁾»

În aceea scrisoare, al cărui concept este acum sub ochii mei citesc: «În timpul acela am scos din buzunar un pachet de hârtii. Iată amândouă dimisiile originale; dar iată și o scrisoare prin care fostul Mitropolit revoacă demisia ce v'a dat Dumneavoastră. Lascar Catargi ședează în capul biroului, având mâna dreaptă razim. Vizibil contrariat, cu un ton hotărît, cu mâna dreaptă vârîtă jumătate în sertarul biroului, concis și energic mi-a zis: Aveți dreptate!»

În conceptul ce posed, aceste două cuvinte, «aveți dreptate», sunt scrise cu creionul, de altă mână decât a lui Lascar. Mie, când mi-a povestit această scenă dintre el și șeful conservatorilor, mi-a spus—țiu minte foarte bine—că Lascar Catargi văzând actele din mâna Minis-

1) V. Lascar. Discursuri politice. Pag. 1037—1038.

trului de Interne a exclamat: «M'o înșelat popa!» Apoi a recunoscut că trebuie dat tot concursul guvernului la rezolvarea chestiunii mitropolitane. A renunțat atunci la toate condițiunile, pe care guvernul nu le putea primi.

Totdeauna am ținut dela Vasile Lascar, că au existat trei dimisiuni ale lui Ghenadie, una la Lascar Catargi, alta dată Domnului Fleva și încă o a treia, care a jucat un rol decisiv în rezolvarea conflictului, deși nu a apărut în public. Din anumite mărturisiri, eram convins că aceasta a treia demisie a obținut'o Lascar dela Ghenadie, prin mijlocirea răposatului Nitzulescu, profesor la facultatea de teologie și om de încredere al Mitropolitului Ghenadie. Din cercetarea actelor atașate la conceptul scrisorii lui Lascar către D. Take Ionescu, cred însă că rolul decisiv la obținerea acestei a treia demisiuni l-a jucat răposatul Luca Ionescu, pe atunci Prefect de Ilfov și un fel de comisar al guvernului la Căldărușani, în tot timpul tratativelor acestora.

Trebuie să adaugă că spre a face deplină lumină în chestia celei de a treia demisiuni, am cerut lămuriri Mitropolitului Ghenadie Petrescu, care mi-a spus că nu a dat decât o singură demisie și încă nici pe aceea ca să fie primită. A recunoscut însă că o copie identică a dat lui Nitzulescu «care poate o va fi dat lui Lascar, ca o adevărată demisie».

Atât este însă destul, ca să putem spune că la rezolvarea chestiunii Ghenadie, rolul covârșitor

l-a avut Vasile Lascar. Neîndoios că prin aceasta nu vrem să zicem că Lascar Catargi nu avut rolul său foarte onorabil, nici că D. Take-Ionescu nu s'a ostenit și n'a dat un sincer concurs Ministrului de Interne ca să rezolve chestiunea, în așa fel încât nimeni și nici odată să nu o mai poată redeschide.

Căci numai pe timpul guvernului Aurelian-Lascar, câte tentative de a redeschide chestia nu s'au făcut. Chiar din mijlocul amicilor politici ai lui Lascar, au încercat unii să ridice piatra sepulcrală ce abia se așezase pe chestia aceasta.

În ziua când Camera de punere sub acuzare, anulă ordonanța judecătorului de instrucție Vasiliu ; Directorul «Voinței Naționale», prin scrisoare olografă comunică Ministrului de Interne că va face recurs contra acelei decisiuni, fără de care nu se putuse obține demisia Mitropolitului Ghenadie. Și dacă, recursul nu se face ; prin cale de presă se reîncep discuțiuni, se ajunge la un proces la Curtea cu Jurați. Incidente pe care, cu multă bătae de cap, Lascar reusește a le aplană. Tot așa izbutește să facă imposibile manifestațiunile de stradă, pe cari disidenții Domnului Fleva ar fi voit să le facă cu bine-voitorul concurs al Ex-Primatului. Liniștea deplină în chestia mitropolitană nu a fost asigurată decât în Martie, când toate bisericile omodoxe prin scrisori irenice recunos-

cură reinstalarea în tronul Primațial a Mitropolitului Iosif Gheorghian.

Din Ianuarie se făceau încercări ca bisericile omodoxe, să nu recunoască pe Gheorghian. De aceste tentative se află în București, prin scrisorile a doi clerici români, studenți la Athena: Arhimandritul Chesarie Stefano și Actualul Ocârmuitor al eparhiei romașcane, Vlădica Teodosie Athanasiu, cari trimit celor în drept copie după reclamațiunea „Obștei creștinilor ortodocși”. Prin scrisori bine alcătuite amândoi își dau părerea de ce ar fi de făcut, ca să se pue capăt intrigilor „celor ce vor să turbure țara pe tema propagandei catolice”, cum scrie unul din ei Mitropolitului Gheorghian.

Cu toate astea unii considerau chestia mitropolitană rezolvită din Ianuarie, și de atunci încep a se arăta nerăbdători să vadă schimbat guvernul. Interpelări nesocotite, voturi și răsvoturi; totul se pune în calea unui guvern, care luptă cu o mulțime de dificultăți, care însă nu-l descurajează pe Lascar nici un minut.

Greva funcționarilor dela C. F. R., agitațiunile din Macedonia, mișcările grecilor din țară pe timpul resbelului Greco-Turc, alegerile partiale, inundațiile, sunt tot atâtea chestiuni ce se iviră în timpul ministerului său, și cărora le dete soluțiuni pașnice, asigurând ordinea publică și de Stat.

Colegii săi prezintă Camerilor însemnate proiecte de legi. Aurelian întocmește proiectul de

Cassă Rurală, iar D. Em. M. Porumbaru se ocupă de C. F. de interes particular. Lascar trece prima lege de pensiuni pentru funcționarii comunali și județeni. În Senat, i se votează și proiectul unei reforme a legii de expropriere, care în linii generale este reluată de alții într'un minister Cantacuzino-Take Ionescu.

Când Ministrul de Externe aduce în Consiliul de Miniștrii convenția consulară cu Grecia, Lascar petrece o noapte întreagă studiind-o, și apoi refuză să o prezinte Parlamentului.

Intr'un carton al său din timpul ministerului acesta, am găsit un proiect de lege pentru punerea Codului civil în acord cu dispozițiile art. 7 din Constituție precum și o expunere de motive la un proiect pentru modificarea legii minelor. Apoi mai aveà gata un proiect de lege pentru înființarea unei taxe de consumație asupra zahărului, și altul pentru organizarea serviciului notarilor în comunele rurale.

El studiase chestiunea străinilor ce aveau moșii în țară, și aveà pregătit un alt proiect de lege pentru regularea drepturilor străinilor ce posed imobile rurale în România.

Organizarea Dobrogei, îl preocupă și ea. Spune deputaților: «Cunosc chestiunile ce interesează diferitele populațiuni ale Dobrogei, și n'am pierdut un singur moment a mă ocupa de ele. Am cerut rapoarte detaliate dela prefecți, sub-prefecți, dela medici; m'am pus în contact cu diferitele persoane ce cunosc Dobrogea. Am

trimis un inspector administrativ care a stat trei săptămâni acolo. Am adunat toate elementele necesare ca să putem judecă provincia aceasta în cunoștință de cauză, și dacă ași avea un vis de realizat, ar fi să văd pe D. Remus Opreanu punând inteligența, devotamentul și patriotismul său în serviciul Dobrogei¹⁾. Se pare că se gândea să formeze din județele dobrogene un singur ținut cu un guvernator, om energic și de inițiativă.

Chestia ovreiască îl interesează cu drept cuvânt. Mișcarea ovreiască, căreia îi dau sprijin DD. V. M. Kogălniceanu, C. Mille, ș. a., îl preocupă. În actele sale găsesc un proiect de lege pentru organizarea comunităților israelite și un memoriu documentând necesitatea unei astfel de legi. În chestiunea comunităților israelite ceruse lămuriri dela D. Brociner, publicist israelit din țară, care îi redactă un astfel de proiect²⁾.

Pană în ultima zi de guvern, Lascar desfășură o energie extraordinară, muncind la cele două departamente ce conducea personal în ultimele săptămâni, îmbărbătându-și colegii, ori dându-le soluțiuni în chestiunile importante ce aveau de rezolvit.

Cu câteva zile înainte de retragerea guvernului, eră preocupat de reorganizarea Ministerului de Interne și de controlarea administrației

1) Ibid. Pag. 286.

2) Figuri contimporane. Pag. 452.

averilor bisericești, ce pe atunci depindea de acel departament.

Pentru cea dintâiu lucrare, însărcinase pe D. Matei Petrescu să-i redacteze un proiect de lege. Pentru cea de a doua, scriitorul acestor rânduri fusese pus la încercare. Eră gata un anteproect, prin care în fiecare județ se instituiă o epitropie județeană, compusă din Protopop, un epitrop ales de ctitori și altul numit de guvern, ca să administreze toate averile bisericilor rurale. Pentru averile tuturor bisericilor urbane se instituiă o epitropie comunală, formată din un epitrop-cleric numit de chiriar, altul numit de guvern și al treilea ales de ctitori. Toate aceste epitropii erau puse sub controlul direct al Ministerului de Interne, ca și Eforia Spitalelor Civile și Spiridonia. Se asigură astfel un control eficace și se creiă o administrație serioasă. Dacă această reformă s'ar fi realizat, Statul și Biserica Autocefală ar fi fost scutite de reformele încercate de alții dela 1901 până azi.

În tot timpul guvernării sale, el sili pe prefecți să se lase de politică, spre a face administrație. Făgăduise Parlamentului că de va mai stă la guvern, va face din administrație o a doua magistratură. Cu vorba și cu fapta căută să îndulcească moravurile politice, făcând relațiunile dintre partide mai puțin îndârjite. Fiindcă a silit pe politicieni să nu conteze în alegeri pe administrație, sub ministerul său pătrunseră în Parlament mai mulți fruntași ai opoziției. Eră mijlocul

cel mai nimerit a întrepră greșelele cu unanimitățile din 1895. Dar adversarii lui liberali, îl învinuiră că-și trădează partidul.

El însă eră rece la astfel de clevetiri. Iși vedea de slujbă, ca și cum nimic nu i se puneă în cale. Voiă prin legi bune și aplicate, să îndrepte moravuri rele și tolerate de predecesorii lui.

Din Ianuarie se preconiză de unii, cel puțin, intrarea Domnului Sturdza în guvern, ca Ministru de Externe în locul răposatului Stoicescu, care, după cum zisese lui Aurelian un ministru străin : « n'était pas stylé pour les affaires étrangères ».

Moartea lui Beizade Mitică și alegerea fostului Prim-Ministru de Președinte al Senatului, face pe alții să creadă că se vor calma neînțelegerile. În realitate ele pornesc mai repede : D. Sturdza dimisionează din Senat, apoi Cantacuzino și Stoicescu ies din guvern. Senatul respinge demisia Președintelui său, dar guvernul nu se poate complectă. Aurelian iă interimatul Afacerilor Străine și Lascar pe al Finanțelor. Guvernul continuă să reziste, bugetele trec prin Cameră. Lascar face o ultimă sfortare a reîntregi cabinetul ; se oferă portofoliul Afacerilor străine Domnului Sturdza, și Finanțele răposatului Tache Protopopescu. Văzând că nici această încercare nu reușește, ca să se evite o desbinare mai mare, Ministerul demisionă la 31 Martie 1897. Guvernul Aurelian-Lascar trăise 123 zile.

În demisia pe care Aurelian o înmână Regelui, demisie dictată de Ministrul Lucrărilor Publice și scrisă de Generalul Berindei, se arată că „deși având încrederea Coroanei și sprijinul parlamentului“, Ministerul se retrage „în interesul unității partidului“.

Însărcinat să formeze noul cabinet, D. Sturdza încercă să-și asigure colaborarea lui Aurelian, Lascar și încă a unui prieten al lor. Fostii miniștri refuzară însă să intre în ministerul acela. Camera alese pe Lascar Vice-Președinte, în locul Domnului M. Pherechide care luă succesiunea lui Lascar la Interne.

Refuzul lui Lascar de a intra în guvern, a fost—după a noastră părere—o greșeală politică. Evident că hărțuелile la care fusese supus de cei ce intrau în guvern, îl vexase cu drept cuvânt. Apoi faptul că se dase mai înainte departamentul Internelor altuia, nu era de natură să facă pe Lascar mai conciliant. Dar mintea lui clară nu trebuia să treacă cu vederea, că chipul cum condusesese administrația țării, ostentive oameni obișnuiți să facă politică, și nu administrație. Tendința mărturisită de a face din administrație o doua magistratură, înghețase sângele în vinele celor ce făceau administrație „ca în vremea lui Kisseleff“; și se explică — până la un punct — de ce Președintele Consiliului, îl dorea pe Lascar la alt departament. La Justiție sau la Culte și Instrucție, Lascar ar fi adus reale servicii Statului. Intărit prin pre-

zența a doi amici, în guvern ar fi avut o acțiune reală și binefăcătoare, care ar fi scutit țara de turburările ce caracterizează guvernarea Domnului Sturdza dela 1897 la 1899. Din nenorocire neîncrederea eră reciprocă, și aveà să ajungă la scindarea partidului liberal.

Când în iarna anului 1896, se făceau stăruințe pe lângă Lascar să convie la intrarea Domnului Sturdza în cabinetul Aurelian-Lascar, Ministrul de Interne răspunse cu aceste cuvinte:

„Se joacă o comedie în patru acte. Actul întâi noi fără D. Sturdza, actul al doilea noi cu D. Sturdza, al treilea D. Sturdza cu noi și în fine D. Sturdza fără noi. Noi vrem să suprimăm actele intermediare și să facem ca această comedie să nu aibă decât două acte“.

Consecinte acestei concepțiuni, ajunse la formarea acelei disidențe cunoscute sub numele de „Drapelism“ după numele organului zilnic ce o reprezintă în presă¹⁾. Disidența eră ur-

1) La „Drapelul“ se grupaseră DD. P. S. Aurelian; Vasile Lascar; Generalul G. Anghelescu, Senator, fost Ministru; Al. Băicoianu, Senator, Directorul Creditului Urban; I. St. Brătianu, Deputat; C. Costescu-Comăneanu, Senator; Emil Costinescu, Deputat, Director la Banca Națională; B. Christopol, Senator; N. I. Constantinescu, Deputat, Primarul Orașului Buzău; B. St. Delavrancea, Deputat; C. Dumitrescu-Iași, Deputat, Profesor Universitar; Al. Enacovici, Deputat; D. Giani, Președintele Camerii; P. Grădișteanu, Senator; C. Lecca, Deputat, Sub-Director la Creditul Urban; I. Mincu, Deputat; G. Mărzescu, Senator, fost Ministru; I. Poenaru

mare firească refuzului de a colabora cu D. Sturdza. Din pricina acestei disidențe, Cabinetul Sturdza-Pherechide nu putu rezista la atacurile opozițiunii conservatoare, la care se alipise și alții.

În timpul acestor doi ani de guvernare, aproape singura ocupație a factorilor politici fură tratativele, veșnic reluate și totdeauna infructuoase, tratative menite să redea partidului liberal unitatea, prin împăcare cu drapeliiștii. Toate tratativele acestea, se conduceau de Primul-Ministru când cu Lascar, când cu Aurelian.

Aceste tratative împedecară întrucâtva ca lupta parlamentară dintre drapeliiști și guvernamentali, să fie prea aprigă. La 4 Martie 1898, Lascar arată camerilor de ce nu se poate face pace în partidul liberal. Este o vehementă critică a direcțiunei dată partidului, după moartea lui Ion Brătianu. În el se arată necesitatea grupării oamenilor pe baza unui program de idei, și nu pe simpatii personale. Afară de acest discurs

Bordea, Deputat; Em. Porumbaru, Deputat, fost Ministru; S. Periețeanu-Buzău, Senator; C. Plesnilă, Primarul Galaților; St. Șendre, Deputat, fost Ministru; Dr. G. Stoicescu; G. Ștefănescu-Gogu, Deputat; G. Dem. Teodorescu, Deputat, fost Ministru; V. A. Ureche, Deputat, fost Ministru; Valerian Ursianu, Deputat; C. G. Vernescu, Deputat; Al. Vericeanu, Senator, fost Ministru; I. Villacrosse, Deputat; A. Vizănti, Deputat, Profesor Universitar; N. Xenopol, Deputat; B. M. Misir, Deputat; Aristid Pascal, Senator; C. I. Nicolaescu, Deputat și Petre Petrescu, Senator.

o importantă cuvântare este și aceea ce o ține la 5 Martie 1899, în contra unor dispozițiuni din legea învățământului prezentată de răposatul Haret.

El spune Camerii: «prin art. 2 călcați Constituția, fiindcă art. 23 din Constituție zice lămurit: Învățământul este liber; și art. 2 din proiectul guvernului zice că nimeni nu poate înființa o școală fără permisiunea guvernului. Ce libertate este aceasta?» «Ce voiți ca asemenea școli să nu se poată înființa din cauză că vederile întemeietorilor nu se vor potrivi cu calapodul strâmt al ministrilor?» Constituția «a dat voe inițiativei private să facă ceace nu ar fi în stare, sau nu ar voi să facă Statul. Și a avut dreptate... Nu vedeți că școlile cele mai superioare, din Franța și Germania, se datorează inițiativei private?» Și venind la exemplele aduse de Primul-Ministru și de Ministrul Cultelor, ca să susție articolul în discuție, spune: «Exemplele nenorocite ce vi s'au adus, dovedesc că nu cunosc Constituția țării, pe care o calcă în picioare!» ¹⁾

Ne-am oprit puțin asupra acestui discurs, care este ultima lui cuvântare în Camera ce avea să-și termine cariera peste câteva zile. El arată vederile largi și liberale ale lui Lascar în materie școlară. Vederi de cari nu s'a depărtat niciodată, și cari îl făcură în 1904 să combată,

1) Vasile Lascar. Discursuri Politice. Pag. 384.

în Consiliul de Miniștri, proiectul de lege asupra învățământului privat întocmit de răp. Haret, precum și măsurile luate de acel ministru în contra unor școale particulare.

Dacă nu a făcut atunci chestie ministerială din aceasta, cauza este că știă de mainainte că zilele guvernului erau numărare, și că tendințele lui Haret nu vor putea fi aduse la îndeplinire. Avu însă mâhnirea să vadă, cum însuși Ministrul, care nu voise să ție socoteală de principiile liberale și de Constituțiune, trebui să cedeze în fața altor argumente mai umilitoare pentru acela ¹⁾.

Văzând neînțelegerile din sânul majorității; opoziția conservatoare, în 1899, profită de niște acte puse la dispoziția ei de Protopopul Voinea din Brașov, ca să acuze pe Primul-Ministru de trădare națională. Acele acte fuseseră mai întâiu aduse lui Lascar, dar el refuzase a se servi de ele.

Actele acelea însă, slujiră să turbure adânc conștiința publică. Din pricina impresiunii ce făcură, se ajunsese la neorândueli ca cele din strada Ienei. Guvernul prezidat de D. Sturdza, trebui atunci să se retragă.

Mai târziu, și rând pe rând, toți cei ce în chestia aceasta luaseră poziție în contra Domnului Sturdza, fură siliți, — într'un mod sau altul — să recunoască că au fost induși în eroare, că au greșit.

1) Intervenția Legațiunei franceze.

La 1899, afară de Aurelian și Lascar, chiar printre drapelști erau cari vedeau la fel cu opoziția conservatoare. De aceea dar guvernul Cantacuzino-Take Ionescu, decise să susție candidaturile drapeliste la nouile alegeri. In acest scop, erà hotărîtă de guvern alegerea lui Lascar, la Ialomița. Buletinele de vot erau chiar imprimate.

Lascar însă refuză onoarea aceasta, și împreună cu Aurelian, primî candidaturile ci li se oferiră de liberalii din Brăila. Această manifestație a brăilenilor, cari acceptau ideia lui Lascar că trebuie ca partidul să fie condus de un comitet, nu avù succesul ce merită. Lascar, combătut și de guvern și de unii liberali, nu putù pătrunde în Cameră¹⁾.

Concepțiunea șefului de partid, este de origină englezească. Acolò însă organizarea aceasta are o tradiție de mai multe ori seculară ; și nu prezintă anumite inconveniente inerente civilizațiunei române. In Anglia Sir Iohn Russel, nu s'a simțit umilit când partidul a găsit pe Lord Palmerston mai destoinic de șefie, ba chiar a primit să fie ministru sub acela. In zilele noastre înlăturarea dela șefie a Lordului Rosebery, demiterea lui Campel-Banermann, nu au avut caracterul vre-unei crize politice. La noi însă, din o mulțime de împrejurări, în partidul liberal mai ales, șefii de partid tind să devie niște mici despoți. Lucrul acesta a făcut pe un distins pro-

1) El obținuse 455 voturi din 1119 voturi.

fesor universitar să zică că privind lucrurile cu deamănuntul, se poate susține că partidele coalizate în 1866, au adus Sublima Poartă în Calea Victoriei, și vechii pretendenți de domnie au catadicsit să renunțe la titulatura domnească, pentru aceea de șef de partid istoric. Icoana este încărcată, dar nu îi lipsește un sâmbure de adevăr.

Desvoltarea unei vieți publice sănătoase, o mai mare elasticitate, și prin urmare o mai mare putere de rezistență a guvernării parlamentare, s'ar fi putut da prin conducerea partidelor de comitetele restrânse și cu programe de guvernământ bine determinate. Disidența drapelistă ar fi ajuns poate la acest rezultat, dacă împrejurări neprevăzute și de o mare gravitate nu aduceau întregirea partidului liberal în 1900.

Guvernul liberal căzând în Aprilie 1899, lasă moștenire o mare datorie flotantă, pe care nu avusese timpul nici prevederea să o consolideze. Ca o pedeapsă poate pentru cei ce atacaseră cu atâta înverșunare pe D. Sturdza, arătându-l țării ca un vânzător de neam, venirea lor la guvern coincide cu un an agricol din cei mai mizerabili. Așa că se ajunsese la o criză economică și financiară din cele mai grave. Eră în pericol neatârnuarea țării, căci eram amenințați de control financiar străin. În aceste grele momente, D. Sturdza se arată om superior. Uitând orice animozitate, se puse la dispoziția adver-

sarilor săi politici, dându-le singura soluție posibilă : politica economiilor bugetare.

Fie că nu erau convinși de eficacitatea acestei soluțiuni, fie că li se părea curios ca tocmai cei ce unflaseră bugetul dela 1897 la 1899, să vorbească de economii ; cei ce dețineau puterea, nu voră sau nu putură aplică soluția aceasta. In prevederea dar a chemării partidului liberal să facă economiile propovăduite, D. Sturdza reîncepù tratativele de reîmpăcare cu drapelistii.

La 31 Octombrie 1899, Comitetul executiv al partidului liberal invită pe Aurelian și Lascar, să iă parte la lucrările sale.

In timpul opozițiunii drapeliste, D. Emil Costinescu avusese nenorocul să-și piardă uneori calmul trebuincios și din cauza aceasta, unii socoteau că o colaborare sinceră cu acest distins financiar ar fi fost cu neputință. Viitorul dovedi cât de mult se înșelau. Atunci însă lumea judecă sub imperiul pasiunei. Dacă Aurelian se grăbise a intră în partid imediat, Lascar însă refuză să conlucreze cu ceilalți până nu se reveni la alte sentimente și față de cel ce eră atunci Directorul Băncii Generale.

Cu reintrarea în partid a lui Vasile Lascar și a Domnului Emil Costinescu, partidul liberal fù reîntregit. Dacă disidența drapelistă a fost o greșală politică ; faptul că Lascar nu a eșit din ea până nu a asigurat partidului liberal și concursul

unei minți agere ca a Domnului Costinescu, nu este de trecut cu vederea.

Curând după reintregirea partidului, la 14 Februarie 1901, D. Dumitru Sturdza fù chemat pentru a treia oară la Preșidenția Consiliului.

CAP. IV.

AL DOILEA MINISTER

Guvernul Sturdza-Aurelian. — Economiiile. — Intrigile politice. — Alegerile Comunale din 1902. — Eșirea lui Aurelian din guvern. — Lascar a doua oară ministru. — Desființarea Poliției Comunale. — Reforme administrative. — Piedicele din cale-i. — Satele. — Intocmirea reformei comunale și greutatele ei.

D. Sturdza, chemat în capul trebilor publice, socoti că este pentru dânsul o chestie de onoare să revie împreună cu colegii cu care fusese răsturnat în 1899. Cum însă atunci portofoliul Domeniilor erà vacant și fiindcă D. M. Phechide erà desemnat pentru Președenția Camerei Deputaților, el convinsese pe Aurelian să primească Internele, și merse acasă la Vasile Lascar ca să-i ofere Domeniile. Lascar refuză însă cinstea aceasta, și sfătui pe Primul-Ministru, să deà acel portofoliu Domnului B. M. Missir. Cu acest cabinet, D. Sturdza isbuti să deà țării bugetul de care aveà nevoie, ca să iasă din acea mare încurcătură financiară. Prin economii dureroase, dar absolut necesare, inaugură politica financiară, care dete ani în-

tregi excedente bugetare reale, și permise convertirea unui împrumut oneros încheiat în zile grele.

În acest minister Pallade, Ministrul de Finanțe, își închipui că poate jucă rolul de Ministru indispensabil. Intrigând pe lângă Stătescu, intră în conflict cu unul din colegii lui și, în cele din urmă, fû silit a se retrage. Primul-Ministru luă intermai-tul Finanțelor, iar Pallade, — cu ajutorul amicilor săi — începù să atace pe unii din miniștrii prin presă. Lascar se ținea deoparte, dar nu târguî nici un minut guvernului prețiosul lui concurs. La discuția dela mesaj, în Martie 1901, cu ocazia discuțiunei convenției de extrădare cu Austria și mai ales la legea pensiilor — acea lege care iscase conflictul cu Pallade, — Vasile Lascar intervine cu autoritate și în folosul guvernului.

Guvernul însă — în 1902 — se simțeà istovit. Mulți din amicii Cabinetului credeau că partidul liberal își terminase misiunea; și erà timpul să treacă puterea altora. Aurelian fusese bolnav serios, așa că departamentul Internelor îl conduceà Secretarul-General, Luca Ionescu. D. Sturdza preocupat de politica generală a cabinetului, lăsase conducerea efectivă a departamentelor ce dețineà personal pe mâna Secretarilor-Generali: Generalul Coandă la Resbel și D. Vintilă Brătianu la Finanțe. Câteși trei erau capabili și harnici. Dar orcum, erà cevà anormal. Un bătrân bun de glume, botezase ministerul, Cabinetul Secretarilor-Generali. Și apoi

oricât de harnic erà rãp. Luca Ionescu, el nu aveã de loc suprafața necesară ca sã administreze țara. Alegerile generale comunale bãteau la ușã.

Aurelian voiã sã iasã din guvern cu orice preț. D. B. M. Missir pusese și el portofoliul sãu la dispoziția Primului-Ministru. Pe varã, se decide dar o largã remaniere. Toți cei din București cad de acord ca ministerul sã se reconstitue cu Stãtescu la Justiție, Vasile Lascar la Domenii, Pallade la Interne și D. Emil Costinescu la Finanțe. Lascar, care nu de mult își pierduse soția, erã dus la Wiesbaden. Acolò îi scriu DD. Sturdza și Costinescu, cerându-i concursul. De sigur cã el erã slãbit de suferință și aveã încã nevoie de odihnã și recreare, dar mai probabil cã prevãzând cã Pallade la Interne, va fi mai prejos decãt la celelalte departamente pe unde trecuse, nu-i veneã deloc sã iã rãspunderea unei astfel de guvernãri. În rãspunsurile ce dete, el refuzã categoric sã intre în guvern. Pe cãt se pare el puneã înainte și alte motive: anumite deosebiri de vederi politice; și credința cã nu toți ar fi mulțumiți cu reintrarea lui în guvern.

Ministerul se reconstituì dar fãrã el. Aurelian se resemnã sã treacã la Domenii pãnã la deschiderea Parlamentului, când erã convenit sã fie ales Președinte al Senatului, în locul lui Stãtescu.

Așã cã tot Ministerului Sturdza-Aurelian, în aceastã ultimã combinație îi fù dat sã prezideze alegerile comunale din Noembrie 1902. Rezul-

tatul acestor alegeri, mai cu osebire în Capitală, arătară odată mai mult că una este să fie cineva bun organizator de cluburi politice, și cu totul alta să prezideze dela guvern niște alegeri generale. Bietul Pallade se îmbolnăvește de ciudă. Ca să se asigure isbânda guvernului la balotaj, el trebui să demisioneze.

În toamna aceea două personalități puternice ar fi putut întări guvernul prin venirea lor în capul departamentului de Interne: Vasile Lascar și D. Mihail Pherechide. Intrarea Domnului Pherechide aduceă însă după sine fatalmente, alegerea lui Lascar ca Președinte al Camerei. Lucrul acesta nu convenea însă la toți. Se decid dar să se ofere Internele lui Lascar. La început tratativele nu isbutiră. El refuză și de data asta să intre în guvern. La 17 Noembrie ziarele oficioase fură autorizate să anunțe că ministerul s'a remaniat prin trecerea lui C. I. Stoicescu la Interne și numirea Domnului Anton Carp ca Ministru de Domenii. Lucrurile aveau să iasă astfel, dacă «l'Indépendance Roumaine» nu se grăbea să adaoge că portofoliul Internelor a fost oferit mai întâiu lui Vasile Lascar, care l-a refuzat «din interese personale». Astfel prezentat lucrul, eră absolut inexact.

Imediat ce apărù notița aceea, directorul gazetei franceze fù chemat de Lascar la telefon, și somat să desmintă versiunea aceea. Mai mult: «Adevărul» cu litere groase publică o notă, prin care vesteă că este autorizat să declare că Las-

car din motive politice a refuzat să intre în guvern.

Lascar erà ferm decis să nu primească ministerul, decât numai de ar fi fost asigurat că toate forțele vii ale partidului îl vor sprijini. În casa lui Eugeniu Stătescu, avù loc o consfătuire între Lascar și miniștrii în funcțiune. Aci i se deteră cele mai formale asigurări de solidaritate. La 21 Noembrie 1902 — după opt ani împliniți zi cu zi — Vasile Lascar reluă deci conducerea Ministerului de Interne.

Iată cum povestește el, fiilor săi, tratativele care l-au readus în guvern. La 6/19 Octombrie, el le scrie la Berlin: «Aurelian se va întoarce zilele astea. Toată stăruința pusă pe lângă mine, de a-i luà locul, va rămâne zadarnică. Când mi-au spus că se vor pune stăruințe, cărora nu voi putea rezistà, le-am răspuns că totul va fi în zadar». La 10/23 Noembrie îi vestește că: «Aici este fierbere mare politică; pe mine sper însă că nu mă va atinge întru nimic. Singurul lucru ce mă preocupă este cum să combin lucrurile, ca sa-mi fac datoria». Trei zile, după ce a intrat în guvern, le spune: «Am rezistat cu tărie extraordinară; am cedat însă când în Consiliul de Miniștrii, față cu Președinții Corpurilor Legiuitoare, mi-au dovedit că a refuzà în împrejurările de față, ar fi să dezertez dela îndeplinirea unei mari îndatoriri ce am către țară. Am primit Ministerul de Interne, după ce am spus fără rezervă tot ce cred asupra situațiunei

politice, și după ce, rând pe rând, m'au asigurat toți că voiu avea sprijinul întregului partid, așa cum înțeleg eu acest sprijin... La Cameră mi-au făcut ovațiuni... Sturdza văzând că nu se mai sfârșesc aplauzele mi-a zis : „Te-ai convins acum de încrederea ce inspiri întregului partid ?“. El termină această interesantă scrisoare cu aceste cuvinte : „în moștenirea mea vă voiu lăsa, și amintirea că mi-am făcut datoria către țară».

Din cauza pretențiilor ridicate în ultimul moment de Stoicescu, trebui să se renunțe la introducerea lui Anton Carp în guvern. Stoicescu fù trecut la Domenii ; iar mai târziu, D. Em. M. Porumbaru primì portofoliul ce deținuse și în ministerul Aurelian-Lascar.

Lascar nu erà vanitos de loc, aveà însă ambiția de a fi folositor obștei. În multe rânduri refuzase portofoliile ministeriale, căci ministerele pentru el nu aveau altă valoare decât că de acolo puteà să lucreze cinstit la înălțarea țării. A fi însă ministru de paradă nu a fost niciodată visul lui. Pentru așa ceva erau destui ; și niciodată, sub nici un chip, Lascar nu ar fi primit rolul acesta.

La 1896, primise guvernul, încredințat că este un moment dificil în care energia și priceperea lui, erau trebuincioase țării. Dacă în Fevruarie 1901, i s'ar fi oferit portofoliul Finanțelor, sunt convins că ar fi primit să lucreze ca să salveze situația financiară a țării. Și desigur că ar fi fost mai la locul lui acolo, decât bietul Pallade.

De îi erà drag să lucreze la Ministerul de Interne, este pentrucă îi erau cunoscute lipsurile administrației. El doreà să vadă țara mântuită de o administrație lăsată ei moștenire de Regulamentul Organic. Cunoștea minunat de bine țara, îi știà nevoile. In marele și inteligentul lui patriotism simțea cum scăderile de ordin moral, sunt o pedică la desvoltarea normală a Statului. Erà încredințat că fără tradițiuni, cu un învățământ care luminează mintea, fără să înalțe sufletul, poporul român nu putea fi educat decât printr'o administrație strașnică. După el, legile aplicate cu strășnicie pot îndreptà moravurile. Lucrul desigur este posibil; mai ales dacã se profită de vreme. Dacã în acelaș timp se dă școalei o direcție idealistă; și dacã mai ales nu se perde nici un moment din vedere că administrația și școlile pot ridicà nivelul moral al unui popor la un nivel, la care însă nu se poate menține mult nici unul pe lume decât prin întemeierea unui suflet religios. Lucrurile astea le știà Lascar bine, și credeà că cel mai dintâi lucru de făcut, erà prin urmare organizarea și întărirea statului prin administrație.

Incã din 1884, îl preocupase starea țáranilor. Sincer, el spune că țáranii nu cer drepturi politice. «Ceeace cere țáranul, ceea ce îi trebuie este îmbunătățirea soartei lui materiale. Ceea ce-i trebuie azi este banca agricolă, sunt ferme

model, sunt școlile, căile de comunicație, administrație onestă, justiție bună ¹⁾».

Aceeași idee îl preocupă la 1887, când ia parte la alcătuirea legii comunale. În discursurile sale, de atunci, ne dă tablouri vii de ce este administrația românească. Povestește cum întrebând un țăran deștept, de ce oamenii de ispravă nu primesc să fie primari; acesta i-a răspuns: «da cine să se bage în focul ăla?.. De mergi bine cu oamenii te strici cu Sub-Prefectul; de mergi bine cu Sub-Prefectul, te strici cu oamenii». La Bărzei, din Gorjiu, un fost primar îi spune că numai s'a ales „căci nu a putut să se ajungă cu oamenii“. „Nu m'am putut îndatoră ca Mihai, să nu-i mai scot la șosea, să le scad o zecime și să-i iert și de rămășițe“, „că avem contracte între noi“. Și sfârșește tabloul cu aceste cuvinte: «Mi-a adus contractul. L-am dat Prefectului. Prefectul l-a destituit și dat în judecată». Un deputat «l-a apărat însă la tribunal».. «Curtea l-a achitat pe motiv că nu e text de lege care să pedepsească astfel de fapte. Țăranii l-au reales și este și azi primar ²⁾ în 1887.

Orașele: «sunt înapoiate» din pricina «indiferenței unei părți a locuitorilor din centrele mai mari» și «a influenței mahalalelor și a agenților electorali ³⁾».

1) Vasile Lascar. Discursuri Politice Pag. 25.

2) Ibid. Pag. 87—88.

3) Ibid. Pag. 96.

În scop de a schimba această tristă stare la 1896, încercase—spre uimirea celor mai mulți— să silească pe prefecti să facă numai administrație. Primarilor le aduse aminte că sunt acolo, să facă trebile locuitorilor și ale Statului, iar nu pe ale cluburilor politice.

Voiă — de atunci — să ridice administrația, la nivelul justiției.

Cu același ideal reveni și în 1902, și până la un punct chiar reuși să-și aplice ideile. Ca să distrugă pepiniera agenților electorali, desființează poliția comunală. Și ca să-i facă nefolositori, modifică legea electorală; el asigură, cum nu e în nici o altă țară, secretul votului și libertatea alegătorului.

Din nenorocire, nimic nu putea să îndrepte, fără a se isbi de piedici. Iși dedea seama de lucrul acesta când scria: «Dificulități sunt multe și mari. Izbuti-voiu să le înving? Nu știu, ceea ce știu este că îmi voiu face datoria pe deplin¹⁾».

Cea dintâiu bătae de cap, îi dete constituirea administrației comunale. Pallade, în numele întregului partid, neautorizat de nimeni însă, desemnase pe primar și pe ajutoare. Mulți nu erau de loc învoiți cu aceasta, dar guvernul fiind solidar, eră o chestie de demnitate să se împlinească cuvântul dat. Cât a fost de greu aceasta, reiese din aceste rânduri ale lui Lascar: «Azi

1) V. Lascar către fiii săi (25 Noembrie 1902).

Robescu a fost ales Primar în unanimitate. Unanimitatea mi se datorează numai mie»¹⁾).

În Cameră, cel dintâiu proiect ce prezintă, fu cel pentru desființarea poliției comunale. Ca raportor al legii comunale din 1887, reușise să desființeze acest serviciu care, nu folosea decât în treburi electorale. El însă fusese reînființat mai târziu.

Desființarea poliției comunale era o lovitură politicianismului. Avea însă în ochii unora, caracterul unei știrbiri a autonomiei comunale. În discursul ținut la Cameră, Lascar desvăluia ce se ascunde sub pretextul autonomiei comunale. „Greutățile au început deja, scrie el. Am depus la Cameră un proiect de lege pentru desființarea poliției comunale, care a deslănțuit o adevărată furtună. Aceasta însă nu m'a făcut să-mi pierd nici curagiul, nici sângele rece ; din potrivă cu cât se măresc dificultățile, cu atât devin mai calm și mai hotărît. Sper că voiu învinge, în orice caz nu voiu cedă absolut nimic, fiindcă reforma ce voesc să fac este de mare folos pentru orașele noastre»²⁾). Peste câteva zile adăogă : «Am avut la Cameră cu legea pentru desființarea poliției comunale, dificultăți enorme. În schimb am avut la ședința de ieri un succes imens. Am vorbit două ore în mijlocul unui entusiasm cum rareori, după cum mi-au spus cei ce au asistat

1) V. Lascar către fiii săi (25 Noembrie 1912).

2) Idem, (12/25 Decembrie 1902):

s'a văzut în Parlament. Felicitările ce am primit m'au răsplătit de toată munca și energia ce am desfășurat ca să înving greutățile cu care am avut de luptat. Azi am trecut legea la Senat; peste câteva zile se va promulga și o vom pune în aplicare. Cine știe însă ce greutate mă mai așteaptă» ¹⁾.

O mare greutate erà și formarea unui personal administrativ capabil și neinfectat de duhul politicianismului. Cu drept cuvânt se veselì dar Lascar, că putù să încredințeze Prefectura Poliției, unui bărbat calm, muncitor și lipsit de patimă, ca I. G. Saita ²⁾. Înălăturând câțiva prefecti din cale afară politicieni, cum erà spre pildă Generalul Catargi, isbuti să trimită în Dobrogea, ca Prefect la Tulcea, pe Luca Ionescu. La această mișcare se referă el când scrie: «Am făcut câteva numiri care au făcut bună impresie» ³⁾.

Știind că nu se poate face administrație decât cu un personal cinstit și muncitor, se gândi

1) Idem (17/30 Decembrie 1902).

2) Ion G. Saita, funcționar conștiincios și distins în Ministerul Domeniilor, fusese numit de D. P. P. Carp — în 1888 — șef al diviziunii comerțului și industriei. A părăsit acest post, pentru Secretariatul Camerei de Comerț, care îi permitea să profeseze și avocatura. Prim-ajutor de Primar al Capitalei dela 1901 la 1902, Prefect de Poliție dela 1902 la 1904. Din 1907, aproape neînterupt a fost deputat și consilier comunal. În Ianuarie 1914 a fost numit Președinte al Comisiunii Interimare, și a murit subit la 19 Iunie acelaș an.

3) Lascar către fii săi (1|14 Decembrie 1902).

imediat la organizarea poliției generale. Legea aceasta nu-i dăte mai puțin de lucru. Agenții electorali cu care erau împănate polițiile se agitatău ; i se trimet, lui și Primului-Ministru, scrisori amenințătoare. Unii pun înainte umanitatea, ca să-i scape pe acești funcționari, de care Lascar este hotărît a se despărți. În contră-i sunt și cei din majoritate și opoziția, care se cutremură la ideia că inamovibilitatea funcționarilor polițienești le scoate din mână farmecul cu care își mențin pe unii dintre partizani. El face însă portretul comisarului de poliție, agent electoral și citește petiția unuia care cere post polițienesc pentrucă... «la ultimele alegeri a votat de șaptesprezece ori în aceeași zi cu cărțile a diferiți alegători, din ordin superior» ¹⁾. Ministrul nu tăgădueste «că sunt și funcționari polițienești cari sunt buni... cari, mai ales dacă vor fi independenți și nu li se pune mâna în gât ca să facă politică și să se transforme în agenți electorali, își vor face datoria în conștiință» ²⁾ dar în regulă generală «nu e țară în lume unde să fie niște agenți electorali de forța agenților noștri polițienești» ³⁾. De aceea nu avem administrație, nu știm cine vine și cine iese din țară, crimele nu se descoper, siguranța publică este în plata lui Dumnezeu.

1) Lascar. Discursuri politice. Pag. 609.

2) Ibid. Pag. 514.

3) Ibid. Pag. 609.

Lascar cere și obține ca funcționarii cei găsiți buni, să fie supuși la examen, pune condițiuni de admisibilitate și asigură pozițiunea funcționarilor polițienești. El ar fi vrut chiar, să-i asimileze în totul cu magistrații. «De vreme ce polițaii și comisarii au atribuțiuni similare cu membrii parchetului, nu avem cuvinte să facem deosebire». Avem chiar precedente. «Dela Prefectura Poliției D. Iulian a trecut Consilier la Inalta Curte de Casație. S'a înjosit magistratura? D. Iulian este o podoabă a Curții de Casație, deși a trecut prin poliție. De ce nu vreți ca acest exemplu să-l continuăm și să-l întindem în toată țara»? ¹⁾ «Amestecul poliției și al administrației în politică e o calamitate. Nu facem nici poliție cum se cade, nici politică bună; stricăm numai moravurile» ²⁾. Senatul admise dar asimilarea funcționarilor polițienești cu magistrații. Din nenorocire Eugeniu Stătescu eră gelos de magistratură; o consideră ca o proprietate a sa; și făcù o chestie personală cerând modificarea articolului. La Cameră dar se amendă articolul. Lascar explică lucrul astfel «La Cameră am consimțit a se consideră stagiul făcut în poliție, ca și cum ar fi fost în parchet». Asta nu însemnează că poliția nu merită să fie pusă pe picior de egalitate cu parchetul «nu este nici un cuvânt, absolut nici

1) Ibid. pag. 536.

2) Ibid. pag. 537.

unul, ca să se facă vre-o deosebire». A primit însă modificarea «pentru că cu chipul acesta ofițerii de poliție, în loc de a considera poliția o punte de trecere în magistratură, se vor specializa și o vor considera ca o carieră în care vor căuta să înainteze»¹⁾.

Mulțumit cu ce dobândise dela parlament, nu ezită un moment să aplice legea, în așa chip încât să fie foarte greu — dacă nu imposibil — o revenire la cele vechi. «Deocamdată aplic cu mare energie legea poliției. Am pus de s'au făcut inspecții tuturor polițiilor din țară și pe baza rapoartelor ce mi s'au prezentat reînoesc aproape tot personalul. Mă ajută mult la această lucrare și vacanțele: lumea lipsind la băi și prin munți, sunt mai puține interveniri pentru menținerea celor incapabil și neciînștiți. Mătur cu mătura cea mare; în provincie aproape totul este de măturat»... Vorbind de agitațiile din țară acrie: „Cred că vom duce lucrul la bun sfârșit; adică vom pune mâna pe toți agitatorii și vom dovedi — lucru foarte important pentru noi — că cu cât crește mai mult agitația în Bulgaria, cu atât noi suntem mai liniștiți și mai stăpâni în țara noastră. O mare parte din merit revine Poliției Capitalei. În curând sper că vom curăți țara de streinii suspecti și fără căpătâiu, cari s'au deprins să alerge dela Dorohoi la Severin, fără să fie supărați de ni-

1) Ibid. pag. 644—5.

meni¹⁾“. «Am pus toate bateriile în mișcare ca să aplic în toată țara legea poliției²⁾», scrie el peste câteva zile din nou.

Din această râvnă a lui, ne-a rămas poliția actuală, care cu toate încercările de a fi readusă la starea dinainte de 1903, este totuși azi o administrație care nu mai seamănă cu ce fusese altă dată. Un duh nou a vărsat Lascar în administrație, și nimeni — spre cinstea țării acesteia — n'a putut să-l mai scoată de acolo. Dacă nu se profită de rasvrătirea din 1907, pentru a se suspenda inamovibilitatea acestor funcționari, Poliția ar fi azi și mai bună.

Legea comunală din 1887, ridicase până la un punct administrația orașelor; modificările aduse ei de Lascar Catargi la 1893, o îmbunătățise. Desființarea poliției comunale și organizarea poliției generale, dau dreptul lui Lascar să fie mai liniștit în ce privește ordinea și siguranța din orașe. La sate era un haos. În Februarie 1903 îl preocupă reorganizarea jandarmeriei, pe care se încearcă să o înmulțească reducând numărul jandarmilor călări și introducând în jandarmeria adevărată, pe jandarmii comunali, cari așa cum erau — „fiecare Primărie le da leafa ce credea de cuviință și îi îmbracă

1) V. Lascar către fiii săi (23 August 1903).

2) Idem. (Herăști, 31 August 1903).

cum îi plăcea“ — nu erau decât «niște vătășei ca în timpul Regulamentului Organic»¹⁾.

Cu politica bugetară a economiilor, la începutul anului 1903, nu se putea face mai mult. Cu ocazia discuțiunilor asupra legii comunale din 1887, un alt iubitor de țărani, Kogălniceanu, pronunțase cuvintele acestea: «Mai presus de toate să chibzuim cu toții ca să facem ca primarii să fie agenții comunei, și nu agenții guvernului în toate ramurile de administrație. Este cu neputință unui biet țăran cu cunoștințele lui, să poată îndeplini toate sarcinile ce sunt puse asupra lui. Nu are nici vreme, nici putință. Și până când nu veți face din primarii comunelor rurale niște simpli magistrați ai comunei, niște îngrijitori și administratori ai bisericii, ai școlii și a intereselor locale; până atunci puteți fi încredințați că în această țară nu veți avea o bună administrație comunală, nu veți putea zice că autoritatea comunală prezidă la îmbunătățirea soartei locuitorilor rurali».

De atunci, în fond, Lascar eră de acord cu Kogălniceanu, ca Primarul rural să fie numit cu decret de Ministru. Primarul are prin legi «pe lângă sarcinile comunale, atâtea îndatoriri de ale Statului în cât eu nu cred ca un licențiat în drept, după eșirea din școală să fie capabil a le îndeplini²⁾», zisese el în Cameră încă

1) V. Lascar Discursuri politice, Pag. 595.

2) Ibid. Pag. 86.

dela 15 Mai 1886. Combătuse pe toți cari submasca autonomiei comunale, susțineau că un astfel de funcționar ar putea fi ales de consiliu, ori numit de Comitetul Permanent.

Dar nici numit de-a dreptul de Ministru, Primarul rural nu se arătase la înălțimea așteptărilor generale. Satele erau în mizerie, fără administrație și fără poliție.

Dela 1884, Lascar arătase că știe ce le trebuie sătenilor. Dacă nu îi îmbiă la drepturi politice și electorale, Lascar îi cunoștea pe țărani și iubea, le vrea binele. Nici unui ministru nu-i sângerase inima de țărani, ca lui Lascar. „Una din aspirațiunile cele mai arzătoare ale lui era mântuirea țăranului... Cu ce cuvinte emoționate descria el starea populațiilor rurale, lipsa de apărare în contra exploatării lacome. Mortalitatea cumplită a copiilor. Și el, tată duios, a-daogă „sunt sate întregi unde nu se mai găsește o vacă și mor copiii de scarlatină“. Cel dintâi a colecționat un mare număr de contracte de învoeli agricole ruinătoare pentru țăran... El pregătește chiar un proiect de reformă agrară căci prevede sguđuirea teribilă care a izbucnit în Martie 1907... zicând: trăim pe un vulcan“ 1).

«Nu știu ce să mai facem pentru a scăpa vitele să nu moară de foame și cum să asigurăm

1) Emil Costinescu. Discurs la inaugurarea monumentului lui Vasile Lascar. Mai 1908.

pe țărani»¹⁾). Așa scria în primăvara anului 1904. Cu un an înainte scrisese aceste rânduri profetice: «Am vizitat comunele mari de pe marginea Dunării. Acolò este o populație foarte deasă; sunt comune mari, ca Poiana, care au zeci de mii de locuitori, bogați, harnici și inteligenți. Spiritul de revoltă a început să pătrundă până în straturile cele mai adânci, din cauză că sunt exploatați într'un mod infam de arendași și de proprietari»²⁾).

Cu așa sentimente, inima nu-l putea lăsa să nu se ocupe de sate. În Decembrie 1902 — cum venise la minister, — se preocupă de mizeria satelor și impuse serviciului sanitar, să-și facă datoria către săteni. În Senat arată fără nici o ipocrizie, cum medicii oficiali neglijează sănătatea țaranului și declară că: «Țara aceasta nu e făcută pentru medici, ca să-și bată joc de sacrificiile contribuabililor: medicii sunt făcuți pentru a îngriji de țară și a apăra sănătatea publică. Ii voiu chema la datorie»³⁾).

Când un senator-medic îl întrerupe, amintindu-i că nici prefectii și sub-prefecții nu sunt mai bine, el îi răspunde: «Veți vedea cu câtă francheță am să spui în ce stare se găsește administrația. Știți că în Cameră nu m'am sfiit

1) Vasile Lascar către fiii săi (26 Mai 1904).

2) Idem (15/28 Septembrie 1903).

3) V. Lascar. Discursuri politice. Pag. 590.

să spun că am să sgudui din temelie edificiul putred al administrațiunii țării»¹⁾.

Grație concursului unor medici inimoși, sub administrația lui, starea sanitară la sate se îmbunătăți foarte mult. Profesorul Dr. N. Manolescu putu mărturisi la congresul medical din 1908, că în anii cât a fost Lascar ministru, populația țării a crescut anual cu o sută de mii de suflete mai mult decât până atunci.

Ca să ridice satele, nu le promite drepturi politice, dar plănuște reformarea administrațiunii comunale rurale. Ceruse lumina dela toți. Indemnă corpul didactic și pe sub-prefecți să întocmească monografii decât mai multe comune rurale, ca din publicarea lor să vadă oricine, ce eră de făcut în folosul populațiunei rurale.

«Am făcut inspecții în câteva județe, — scrie el fiilor săi în August 1903, — de unde am adunat un material foarte prețios, pentru reforma administrativă ce am intenția să fac. Planuri am multe; câte voi putea să realizez — asta este altă socoteală».

«Acum sunt mai liniștit, fiindcă reforma poliției și legea electorală au dat rezultate foarte bune. În unele părți, ele au întrecut chiar așteptările mele. Acum lupt să treacă în Cameră reorganizarea comunei rurale. Voiu isbuti, cu toate dificultățile ce întâmpin. Isbutind voiu realiza o reformă însemnată»²⁾.

1) Ibid.

2) V. Lascar către fii săi. (23 Decembrie 1903).

«Am avut mari greutăți cu legea comunală; probabil le voiu învinge pe toate și voiu isbuti să fac să se voteze o lege care va fi de mare folos pentru comunele noastre rurale»²⁾).

Proiectul lui Lascar era minunat de bine studiat. Din Septembrie el întocmi un anteproiect, pe care îl tipări și îl dete publicității, așa că proiectul definitiv ținuse seamă de toate obiecțiunile cu caracter practic.

Acel proiect însă — mai mult decât oricare altul — avea să ridice în contră-i pe toți acei, cari cunoșteau mai puțin vieța rurală și mai ales pe acei adăpați la școala liberală romantică. Legea aceasta avu darul să nemulțumească în primul rând pe Eugeniu Carada, care în semn de protestare se retrase atât din Președinția comitetului de direcție al oficioasei liberale «Voința Națională», cât și din Comitetul executiv al partidului național-liberal. Situația cu totul excepțională a lui Carada, faptul că el îi sprijinise primii pași în politica generală a țării, legăturile vechi dintre familiile amândorora, totul făcea ca Ministrul de Interne să dorească liniștirea susceptibilităților de ordine dogmatică a bătrânului liberal. În această speranță — deși fără rezultat practic — el primii anume amendamente, ce i se spusese că ar putea satisface pe Carada.

Fusese înșelat însă. Dar el, în bună credință, putea scrie copiilor lui: «Dragii mei băeți, lupta

1) Ibid. (29 Ianuarie 1904).

pentru legea comunală s'a terminat... de acum înainte voi fi mai liber»¹⁾. Ii ținuse în curent cu greutățile ce i se iveau în cale. «Mă pregătesc de lupta din Parlament»²⁾; «voi lupta cu toate greutățile oricare ar fi»³⁾; le scria pe toamnă.

Sunt cunoscute bazele pe cari eră întocmit proiectul lui Lascar: În fiecare sat, un delegat; comune mari cu mijloace de a putea întreține instituțiunile necesare într'o comună civilizată⁴⁾. Primarul însărcinat numai cu afacerile strict comunale, sub directa și continua supraveghere a notarului, agent stabil și bine plătit al Statului și având toată pregătirea ca să ducă la îndeplinire opera de ordine și de civilizare în sate. El fû însă silit să renunțe la creațiunea notarilor; în schimb sub-prefecților, transformați în inspectori comunali, li se asigură stabilitatea.

Mai târziu — în 1908 — D. Ionel Brătianu modifică legea comunală, restabilind în cea mai mare parte proiectul primitiv, superior tuturor. Cu acea ocazie un ziar liberal a mărturisit: «La Cameră s'a votat legea de organizare a comunelor. Este o satisfacție postumă dată regretatului Vasile Lascar. Acelaș proiect pe care îl prezentase acum patru ani la Senat, dar care

1) Ibid. (21/4 Aprilie 1904).

2) Ibid (7/20 Octombrie 1903).

3) Ibid. (15/28 Noembrie 1903).

4) Cu 300 contribuabili și 8000 lei venit.

fusese oribil mutilat, a fost acum prezentat de D. Ion I. C. Brătianu și admis întocmai cu principiile lui fundamentale. Această satisfacție postumă... a fost relevată la Cameră de mai mulți oratori și, în special de D. Iulian Vrăbiescu¹⁾.

Dar și așa amendată, creiând un corp de inspectori comunali stabili, numiți sub serioase condițiuni de admisibilitate, legea din 1904 dase satelor o organizație administrativă. Ea obligă comunele să creeze infirmerii cu agenți sanitari și să-și facă alte îmbunătățiri

Totul eră să fie aplicată serios și în sinceritate. El se înhămă dar la treaba asta. «Până la toamnă se va aplică și sper că va da roade bune. Zilele acestea voi începe conferințele cu prefectii și cu personalul administrativ... Voesc să aranjez astfel ca aplicarea să meargă fără dificultăți, și în timpul concediului»²⁾. «Voesc ca până la Octombrie să se aplice legea comunală pe cât se va mai putea mai complet.. Ceea ce s'a făcut până acum este de ajuns pentru a uita luptele și munca ce am depus pentru legea asta³⁾.»

La 1907 s'au încercat unii să dea în răspunderea legii acesteia, izbucnirea răscoalei.

Cică inspectorii comunali, fără frică de înlocuire, nu și-au fost făcut datoria în conștiință.

1) „Secolul“ No. 2568 din 20 Martie 1908.

2) V. Lascar către fii săi (10/23 Mai 1904).

3) Ibid. (29/11 Septembrie 1904).

Le scapă, acestora, din vedere că la 1906, s'a fost redus numărul inspectorilor comunali pe jumătate, și din cauza aceasta au fost puși în disponibilitate cei mai destoinici. Apoi cei rămași, retribuiți ca pe atunci când nu aveau de cât 4—5 comune de ocârmuit, se găsiră în imposibilitatea materială a-și îndeplini datoria.

Greșită este și părerea celor ce cred că stabilitatea eră prematură. Stabilitatea funcționarilor, este cel mai bun mijloc de a avea o administrație cinstită, care trebuie cu totul despărțită de politică.

Dacă reforma comunală nu a dat toate roadele ce putea și eră menită să dea, cauza este că notarul — așa cum a fost înființat în 1908 — nu este notarul din proiectul lui Lascar. Apo administratorul de plasă este prost plătit și fără perspectivă de înaintare ; și — cu toată stabilitatea — prea mult lăsat la discreția prefecților politicieni.

„Ideia că prefecții trebuie să facă politică este o idee ce a intrat în capul oamenilor și li s'a înfipt acolo ca un cui, care trebuie scos cu orice preț, ca să înțeleagă, în fine, că șeful administrației nu are dreptul să facă politică“ îmi zicea adesea Lascar.

Reforma vieții publice el nu o vedeă altfel decât prin administrație. Doreă să organizeze administrația județelor, creând prefecți inamovibili, cari să nu fie legați de județele lor cu

nici o legătură alta, decât prin datoria de a sluji Statul cu pricepere și hărnicie.

Adversar al lărgirii colegiilor electorale, dar partizan al regimului parlamentar; credea că spre a avea un regim sincer parlamentar, este nevoie ca alegătorului să i se garanteze libertatea votului și să i se dea o administrație nepărtinitoare. Secretul votului și scoaterea spiritului de partid din administrație, erau cele două pârghii cu care voia să dea vieții noastre politice o altă înfățișare.

Fără de inamovibilitatea prefectilor, numiți numai ca să facă administrație, Lascar nu se sfiă să spue că zece colegii electorale ori unul oricât de universal ar fi el, nu vor putea să scoată țara din noroi.

Fiindcă vedeă astfel și ca să aducă pe toți la convingerea lui, cel mai sigur mijloc eră să încredințeze pre toți liberalii, că nu are în vedere altceva de cât binele obștesc. Cu alte cuvinte să-i încredințeze pe cei mai temători, că nu e stăpânit de cea mai mică ambiție personală.

În acest scop se decide în Octombrie 1904, a se retrage din guvern. El nu reveni asupra dimisiunii sale, decât atunci când Primul-Ministru îi spuse că el nu concepe un guvern liberal fără Lascar. Înainte însă de a ne ocupa de crizele prin care trecu la sfârșitul anului guvernul liberal, să aruncăm o ochire asupra celeilalte activități a lui Lascar din acest al doilea minister al său.

CAP. V.

CRIZA LIBERALĂ

Alegerile județene din 1903. — Eșirea lui Statescu din guvern. — Greutățile reconstituirii guvernului. — Răscoalele țărănești din Noembrie 1904. — Criza din Decembrie. — Demisia lui Lascar. — Căderea guvernului liberal. — Frământări interne de partid.

Publicistul Marcel Miéville, în criza pământului din România, se întrebă dacă «se va găsi un ministru atât de integru, atât de energetic și destul de puțin preocupat de viitorul său care să revoace pe funcționarii cei răi... El se va sacrifica» și „alții atrași de un așa frumos gest“ îl vor urma, poate.

Omul acesta fusese, la 1907, când scria Miéville. Să sperăm că dacă nu în partidul căruia i-a dat strălucire, din altă parte se va continua opera lui, stâlcită în urmă tocmai de ai lui.

Acum să revenim însă la activitatea lui ministerială.

Alegerile generale județene din 1903, erau prilejul dorit de adversarii săi, ca să arate că țara

nu erà pregătită pentru administrația ideală ce visă Lascar, că nu se poate ca administrația să se desintereseze de alegeri, fără ca ele să fie dezastroase pentru guvern. „Mă întorc la luptă și la muncă grea“, scria el alor săi la 23 Aprilie 1903. „Liniștea domnește pretutindeni. Rezultatul sper că va fi bun, afară de București și Iași, și probabil încă în două județe. A trebuit să desfășur zilele astea, o energie extraordinară; am avut noroc mare că am fost sănătos ¹⁾;

Rezultatul alegerilor întrecu speranțele cele mai optimiste ²⁾, și îndreptăți pe Lascar să zică: „Am trecut prin împrejurări grele, că nu am avut timp liber de scris. Am avut mișcarea studenților, alegerile județene, mișcarea țărănească și acum ne amenință agitațiuni contra ovreilor. Până acum am eșit bine din toate; sper că până în cele din urmă vom eși triumfători pe toată linia ³⁾”.

În această scrisoare se oglindește grija ce avusese se asigure ordinea publică, tulburată când de studenți, când de veterani, ori de antisemiți. Se știe însă cum toate aceste mișcări, pe care Lascar le consideră ațâțate de o parte

1) Ibid. (4 Mai 1903).

2) S'au ales, în Mai 1903, 522 liberali, 17 conservatori și 1 junimist. Liberalii aveau 222769 voturi, conservatorii 49111 și junimiștii 19922.

3) V. Lascar, către fii săi (14/27 Mai 1903).

din opoziție, avortară grație tactului și energiei desfășurate de Ministrul de Interne.

Și tot el, avu încă pe cap măsurile ce ordinea și liniștea publică cereau, când cu descoperirea tragerilor false dela Ministerul de Finanțe.

La 11/23 Octombrie 1903, el scrie: «Suntem în plină criză ministerială. Nu știu care va fi rezultatul». Stătescu, care intrase în guvern în Iulie 1902, slăbit de vârstă și neputințe, făcea o tristă figură în cabinet. La Minister nu calcă nici odată, nici la Cameră nu putea veni din pricina slăbiciunii; unele din numirile ce făcea în magistratură, arătară că nici magistratura nu o mai cunoștea destul de bine. El însuși simțea, că nu mai are puterile trebuincioase să conducă un departament ministerial, și era nerăbdător să iasă din guvern. Încă depe vară, zorea să i se primească demisia. Ar fi dorit să-i fie succesor la Ministerul Justiției, Al. Djuvara. Atât Primul-Ministru cât și Lascar, erau dispuși la aceasta. În cabinet fură însă unii, cari declarară hotărît că ies din guvern, mai bine decât să primească soluția aceasta. Lascar aflând că factori politici însemnați doreau ca portofoliul Justiției să fie încredințat Domnului Alexandru Giani, primi cu entuziasm ideea ca la Justiție să fie numit un înalt magistrat, fost Consilier la Curtea de Casație, și reuși să calmeze furtuna.

1) D. Ionel Brătianu.

În urma acestora Ministerul cu care guvernă D. Sturdza, până în Decembrie 1904, se compunea astfel: D. A. Sturdza, Președinte al Consiliului și Ministru de Resbel; V. Lascar, Ministru de Interne; Ionel Brătianu, al Afacerilor Străine; C. I. Stoicescu, Ministru de Domenii; Em. M. Porumbaru, de Lucrări Publice; Spiru Haret, la Culte și Instrucție Publică și Al. Geani, la Justiție.

Ultimele luni de activitate ministerială ale lui Lascar, îi dederă de lucru din pricina lipsei de porumb și din pricina unor revolte țărănești.

«Sunt foarte ocupat cu cumpărarea și distribuirea hranei la țărani»¹⁾. «De o săptămână nu am avut un minut liniștit. Noroc e că am prins de veste la timp și am luat o serie de măsuri, cari până acum au dat rezultate foarte bune. Revoltele s'au stins, fără să fi fost nevoie să se tragă în oameni, cum s'a făcut până acum. Sper că și la Codăești se vor potoli spiritele fără a fi nevoie a se recurge la acte de violență, deși acum o oră cavaleria voiă să șarjeze un grup de țărani»²⁾.

Am spus că Lascar voiă să se retragă din Octombrie. Eră convins de nevoia ca partidul liberal să rămâe la guvern; și fiindcă știă și aceea că sunt unii cărora le eră neplăcută eventualitatea ca el să prezideze alegerile generale

1) V. Lascar către fiii lui; (2/15 Decembrie 1903).

2) Ibid. (7 Septembrie 1904).

ca Ministru de Interne, bucuros ar fi fost să treacă sarcina aceasta altuia. Evident că nu se gândea de loc să-și reducă rolul politic. Experiența ce făcuse în 1896—7 și acum, îi dovedise că spre a-și face majoritate în Parlament, nu este absolut necesar, să prezideze el alegerile generale. «Fac tot ce-mi stă prin putință să ies din minister. Execut planul de astă vară dela Uriage. Sper că voi reuși să dau partidului liniștea de care are nevoie»¹⁾. «S'a deschis Camera, este o mare fierbere. Sper că voi reuși să ies din minister, fără să sdruncin situația partidului sau a guvernului. Acesta este scopul ce urmăresc».

«Sper să es din minister, dar nu este de mirare să ne ducem cu toții». «Indată după căderea guvernului, sau eșirea mea din minister, voi veni să vă văd. Până atunci numai este mult nu pot preciza exact cât²⁾».

Dacă Lascar doreà să iasă din guvern, nimeni altul nu voià aceasta. Președintele Consiliului voià ca el să-și continue binefăcătoarea-i activitate la Interne, ceilalți ar fi dorit să rămâe în guvern, însă la alt departament. Spre a silii pe Președintele Consiliului la remaniere, Ministrul de Externe își trimite demisia la 12 Decembrie. A douazi și Lascar își reînnoește demisia, în chip irevocabil. Iată cum povestește el băeților lui, lucrul: «Suntem în plină criză ministerială. In urma demisiunii mele și a lui Ionel Brătianu,

1) Ibid. (7 Noembrie 1904).

2) Ibid. (15/24 Decembrie 1904).

care au fost primite; au venit demisiile lui Stoicescu și a lui Costinescu. După aceea a demisionat întreg Cabinetul. Speranțele de a se constitui un nou minister liberal, se împuținează pe fiecare zi. Mâine chiar s'ar putea întâmpla să se formeze un cabinet conservator. Ceeace mă preocupă mai mult, è să nu cădem divizați¹⁾. «După cum știți am ieșit din minister, regret că lucrul nu s'a putut face înainte de a începe frământările, care au avut loc dela deschiderea Camerilor. S'ar fi evitat o sumă de neînțelegeri, care au sdruncinat situația partidului și a guvernului. Eu am făcut tot ce mi-a stat în putință să le evit. Am voit să mă retrag din minister, încă din Octombrie. Acum lupt să împiedec desbinarea și căderea partidului dela putere. Mi-e teamă însă că tot ce fac în acest scop e zadarnic».

Ca să împiedice căderea guvernului liberal, nu erau alte mijloace, decât sau toți să-l zorească a rămâne la interne, sau el să admită a trece la alt departament. Din acest punct de vedere, cred că a greșit și el, de nu a primit ideia unei re-manieri prin care ar fi devenit Ministru de Externe, D. Ionel Brătianu s'ar fi mulțumit cu Finanțele, și Internele le-ar fi luat D. Emil Costinescu. In această combinație, el putea rezolva chestia armânilor din Macedonia, așa cum azi nu se mai poate. Reformele înfăptuite de el în

1) Ibid. (19/29 Decemvrie 1904).

administrație rămâneau intacte și țara, scăpând de guvernarea slăbănoagă dela 1905—7, ar fi fost scutită de sângeroasa răscoală din acest din urmă an. Ultimii ani ai vieții lui pământești, ar fi fost mai folositori neamului. Dar ca și în 1897, în 1904, fù intransigent pe anumite chestiuni, ce îi păreau lui esențiale.

În schimb reuși să menție unitatea partidului. Fostul Președinte al Consiliului, erà furios pe acei ce grăbiseră retragerea guvernului, și nu voia să vadă pe nimeni. Dacă Lascar nu mergea la consfăturirea de la „l'Indépendance Roumaine“, ca să propovăduiască adunarea partidului împrejurul șefului său, o nouă și gravă sciziune isbucnea de atunci.

Neputința în care se sbătea partidul conservator din pricină că erà lipsit de concursul celor mai valoroși fruntași ca D. D. P. P. Carp, Marghiloman și Filipescu, făcea pe Lascar să considere un dezastru o desbinare și a partidului liberal. El care fusese (și erà încă în conștiința lui internă) adversar hotărît al șefiei de partid, acceptase această organizare numai în vedere ca să existe în țară un partid puternic și de ordine. Odată această concesie făcută, consecințe cu ce admisesese, voia ca șeful recunoscut de toți să aibă autoritate reală și efectivă. Numai așa, erà posibil — la 1904 — să se menție unitatea partidului liberal, a cărui cea mai frumoasă podoabă erà fostul Ministru de Interne.

Sbuciumările prin care trecu partidul liberal în 1904, dovediau că în partidul acela se ciocnesc numai anumite ambițiuni personale, dar și două concepțiuni politice deosebite. Grație lui Lascar desbinarea nu s'a făcut atunci. Până la moartea lui, concepțiunea conservatoare, a biruit toate veleitățile stângei radicale, care se grupase împrejurul celor ce se temeau că Vasile Lascar, le va întuneca steaua. Cu moartea lui, unii și-au închipuit că partidul liberal va scăpa poate de frământări interne; dar tot mai mult pare că a pierdut acel caracter de partid de ordine și de conservare socială, ce îi dase Ion Brătianu dela 1881 încoace.

Lucrul acesta nu s'ar fi putut evita decât dacă Lascar rămâne în guvern, și împreună cu D. Dum. Sturdza făcea alegeri generale în 1905. În fața lucrului împlinit, toți s'ar fi supus. Iar partidul conservator, și-ar fi găsit și el mai repede unitatea, pe care nu o dobândi decât mai târziu.

CAP. VI

IN SENAT

Guvernul Cantacuzino-Take Ionescu. — Alegerile din 1905. — Senator al Sucevei. — Desbaterile din Senat. — Legea Clerului. — Opoziție de control. — În vederea revenirii la guvern. — Alegerea Domnului P. P. Carp. — Lord Beaconsfield despre puterea regală. — Ungurii și românii.

Atacat dela început de liberali și de junimiști, guvernul Cantacuzino-Take Ionescu, ce urmă cabinetului Sturdza-Lascar, nu și-ar fi putut înjghebă o majoritate în parlament, dacă colegiile cele democratice, ar fi avut independența colegiului I de Senat, care la primul scrutin a pus guvernul în minoritate, cu toate efortările administrației. Lascar, dela 1888 se alegea în București. Dar Capitala își făcuse în ultimele timpuri o reputație de așa lipsă de caracter politic, încât nu se putea nădăjdui — în 1905 — să înceteze a fi raiul candidaților guvernamentali. Încă de când eră în guvern, Lascar fusese îmbiat și se învoise să se prezinte iarăși în fața alegătorilor gorjeni. «La Târgu-Jiu, probabil că la viitoarele alegeri, când lupta va

fi foarte grea, îmi voiu pune candidatura¹⁾». scrie el încă la 25 Octombrie 1904, pe când putea încă să spere că alegerile le va face guvernul liberal. «Am venit la Târgu-Jiu ca să văd dacă ar fi nimerit să mi pun candidatura aci la viitoarele alegeri²⁾». «In capitala Gorjului n'am izbutit să stabilesc înțelegerea cu junimiștii. Ceeace nu am putut face acolo, am făcut aici³⁾». «Sunt la Titu³⁾ amărât de mersul alegerilor pe care le perdem rând pe rând. Ce mă face să mai uit aceste amărăciuni, este dragostea cu care m'a primit Titu și toți ai lui. Șansele mele de a mă alege la Senat, scad. In schimb rezultatul alegerilor din țară, pentru opoziție sunt destul de îmbucurătoare⁴⁾» «Ieri m'am întors învins dela alegerea colegiului I de Senat din Gorj. Am avut 84 voturi din care mi s'au anulat 2, și îmi trebuiau 88 ca să isbutesc. Cauza pentru care n'am reușit este că guvernul a împiedecat cinci-spre-zece alegători, cari ar fi votat desigur cu noi, să vie la vot⁵⁾».

Eră însă sortit să intre și în Senat. Peste câteva săptămâni, alesul colegiului II din Suceava, un Zamfirescu, încetează din viață. Partidul liberal nu putea să pue pe nimeni înainte,

1) Ibid. (5/18 Ianuarie 1905).

2) Ibid. (București 17/30 Ianuarie 1905).

3) D. Titu Frumușanu.

4) Lascar către fiii săi (T.-Jiu 3/16 Februarie 1905).

5) Ibid. (București 11/24 Fevruarie 1905).

atât cât Lascar nu făcea parte din parlament. Ca încercare, se ventilează de unii candidatura lui Haret, ca unul ce erà moldovean prin naștere; dar nimeni nu i-a lucrul în serios. Insuși fostul Ministru al Cultelor, simte că nu e de forță să discute protia lui Lascar. Comitetul executiv decide ca Lascar să fie candidat în Fălticeni, și el se duce acolo să-și pregătească alegerea. „Am venit aici.. Alegerea va avea loc Duminica viitoare; până atunci continuu fac vizite la alegători în oraș și țară.. Nu-mi dau seama care va fi rezultatul căci nu cunosc lumea de aici mai deloc, abia cunosc pe foștii deputați și senatori și pe fostul Prefect Ghițescu la care sunt în gazdă și care luptă din toată inima să reușesc“¹⁾.

Rezultatul îl vestește fiicei sale Adina²⁾, la Londra: „Am reușit a fi ales senator la Suceava“³⁾ și peste două zile revine spunându-i că: «Senatorii la noi nu sunt, cum mi-ai scris, niște oameni foarte bătrâni; ca să poată fi ales cineva senator trebuie să aibă patruzeci de ani,—vezi că nu e prea mult, și știi că am trecut de mult vârsta aceasta. Alegerea a fost foarte interesantă».

1) Ibid (Fălticeni 2/15 Mai 1905)

2) Adina Lascar, avea să se căsătorească peste doi ani cu D. Radu Brătianu, fiul lui Dumitru Brătianu. Ea se stinse la 22 Martie 1908, în ziua primei aniversări a morții tatălui ei.

3) V. Lascar către fiica sa (15/28 Mai 1905).

Câteva zile după alegere, combate în Senat înființarea contenciosului administrativ. Azi după ce coalițiunea din 1911, ceru și obținu solemnă recunoaștere a principiului că justiția are dreptul să discute constituționalitatea legilor ; — azi din argumentele puse înainte de Lascar, nu mai rămâne în picioare decât faptul că în realitate proiectul Bădărău nu putea stavili arbitrariul administrativ. „Arbitrar administrativ există, și răul este mult mai mare și mai adânc decât își închipue unii. La baza organizațiunei noastre administrative este samavolnicia și hațârul. Cine va izbuti să pună capăt acestor rele, va face un mare serviciu țării“, declară Lascar. Dar el crede că „reforma ce se propune nu îmbunătățește în nimic starea actuală de lucruri“¹⁾.

Cu ocazia concesiunii iluminatului Capitalei, după ce spune că la comună nu are rost politica de partid, și că „Primăria trebuie să se ocupe de interesele localității, de igienă, de salubritatea publică, de îndestularea comunei, ca să fie orașul bine luminat, bine pavat, să aibă canale“ ; el arată ce a făcut „Lueger, Primarul Vienii, un om de energie, hotărît și care știe ce vrea“. Se declară deci contra concesiunilor date la străini : «Ridicați-vă cu mintea mai sus, și priviți lucrurile din punct de vedere mai general. Uitați-vă la moșneni : munții noștrii au dispărut, i-au vândut moșnenii pe nimic. Sunt munți

1) V. Lascar, Discursuri politice. Pag. 929—930.

vânduți pe un franc și cinzeci de bani pogonul; munții Gorjului; alții cu cinci, șase, douzeci de lei, și când au pus mâna pe douzeci de lei, au crezut că este o fericire. Și cine încasează milioanele? Capitalistul străin: el cumpără păduri, el face întreprinderi petrolifere... Țăranul face pe salahorul; când tuburile nu sunt încă instalate, el transportă cu carul cu boi petrolul la gară, iar capitalistul străin se îmbogățește. Nu uitați că avem în țară două sute milioane capitaluri străine. Trebuie dar să îngrijim de munca națională, și cu orice preț să naționalizăm capitalurile străine; căci altfel vom fi streini în țara noastră, căci cu țara nu ne leagă numai drepturile politice, numai politicianismul¹⁾.

Majoritățile îl ascultă cu respect, căci sinceritatea și talentul lui le inpusese.

Apoi el nici nu făcea opoziție cu ori preț. Când guvernul aduce proiecte sănătoase, — precum fură modificările aduse legii județene, celei comunale și legii electorale, — el nu se sfiește să declare că „voiu vota cu Dumneavoastră acest proiect de lege“ căci „nu mă uit decât la rezultat și acest proiect de lege va da rezultate bune²⁾. El consideră „un fapt îmbucurător atunci când la o operă bună începută de un partid, cel ce urmează, nu numai că nu o în-

1) Ibid. Pag. 1072—1081.

2) Ibid. Pag. 970.

lătură, dar caută să o îmbunătățească și să o ducă mai departe“¹⁾).

Tot privind numai interesele superioare ale statului, combate modificările ce se propun legii de poliție generală, căci primind în poliție pe chimiști, pe teologi și pe militari, el crede — și cu drept cuvânt, — că să scoboare nivelul cunoștințelor cerute funcționarilor polițienești. Aceasta nu-l împiedică să fie drept și recunoaște „că ați introdus în lege și o dispoziție bună. Ați introdus noviciatul, care trebuie introdus și în celelalte servicii ale administrației publice“²⁾).

Cabinetul constituit în Decembrie 1904, nu era trainic. Prins între două focuri și minat de neînțelegeri intestine, trăia de azi pe mâine. Cei ce nu erau învoiți cu toate vederile lui Lascar, în materie de administrație, ca să fie siguri că nu vă mai luă internele într'o eventuală combinație ministerială liberală; îl îmbie să se ocupe de reorganizarea administrațiunii militare, i se spune că este absolut nevoie de un ministru de resbel civil, dar energic și autoritar³⁾). Lascar, fără a se destăinui altora, se încredințase însă, că cel mai nemerit lucru, în împrejurări normale, ar fi fost ca cel puțin câțva timp Ministerul de Interne să fie condus de altcineva care, fără să

1) Ibid. Pag. 1094.

2) Ibid. Pag. 981.

3) I se dă înainte serviciile aduse Faancierii de D. de Freycinet, care păstrase cinci ani Ministerul de Resbel, după ce fusese altădată Președinte al Consiliului.

știrbească nimic din ce zidise el, să fie însă mai puțin vrășmășit ¹⁾. Din vorbele lui, înțelegem că nu erà departe de ideia să ià în eventuala formațiune ministerială liberală, portofoliul Justiției și al Cultelor. Il îngrijeà mentalitatea fostului său coleg dela Culte, și nu se sfiise să-l mustre pentru anumite publicațiuni ale sale. Erà convins că unul care exercită cea mai mare autoritate în partidul liberal, nu erà mulțumit cu activitatea lui la Interne, și erà sigur că acela, ²⁾ ca și el, doreà ca Haret, inginer bun, să devie Ministru al Lucrărilor publice, unde ar fi putut lucra cu folos și fără pericol pentru pacea socială.

Cu ocazia unei modificări aduse Codului Civil, Lascar cere ca proiectul să fie amânat măcar 24 de ore, căci însuși raportorul proiectului spune că «este nestudiat», «are lacune și trebuie studiat». «O chestiune foarte însemnată: dacă benedicția religioasă este necesară pentru validitatea căsătoriei. Ei bine, această chestiune însemnată, care durează dela 1864 și până astăzi, care aduce o adevărată turburare în familiile noastre, văd că o rezolvă în contra Bisericii, declarând că nu este nevoie de benedicție religioasă».

Erà decis să discute serios chestia. L-am întâlnit

1) Intr'o așa eventualitate, deși unii puneau înainte, pentru Ministerul de Interne, pe D. Costinescu; Lascar nu ar fi admis acolo pe altcineva, decât pe D. Dim. A. Sturdza.

2) Eug. Carada.

furios, în ziua când grăbindu-se votarea, se trecuse peste articolul acesta în lipsă-i. Avea de gând să arate că față cu dispozițiile art. 22 din Constituție, Codul Civil trebuie să fie seamă că, la noi, căsătoria este un contract mixt.

Apoi cum în lipsa opoziției și a Domnului Disescu, Profesorul Alexandresco reușise a face să se șteargă din legea clerului dispoziția că monastirile sunt persoane morale; Lascar nimicî această isbândă necreștină, silind pe Ministru să declare, că amendamentul Alexandresco s'a admis pentru că monastirile au personalitatea lor juridică din vechime, și că nu erà locul a se vorbi de mănăstiri în legea clerului mirean; tot așa ar fi reușit de sigur și acum, să birue tendințele de liber-cugetător ale aceluiași profesor universitar ¹⁾. Acum, după ce justiția a câștigat dreptul să considere nule legiurile ordinare cu caracter constituțional, faptul nu mai prezintă gravitatea ce aveà în Februarie 1906. Dar atunci erà altfel; și grija lui Lascar de a păstrà căsătoriei caracterul ei religios, merită să nu fie trecută cu vederea.

1) La 28 Ianuarie 1906 Lascar cere ca: „discuția să fie închisă din moment ce Ministrul Cultelor a declarat că consideră monastirile persoane morale, și din momentul ce s'a lămurit cestiunea că cuvântul monăstire s'a șters fiindcă nu erà la locul lui, de oarece legea erà relativă numai la clerul mirean“. Pe aceste considerente se închide discuția.

Totdeauna el se arătase simpatic Bisericii. La 1884, a fost unul dintre semnatarii proiectului de lege din inițiativă parlamentară, pentru îmbunătățirea stării clerului și a Bisericii. Cu același duh, ia parte la discuția proiectului de modificare a legii clerului, în Iunie 1906. «Vă rog să ascultați canoanele! Vă rog să le ascultați, căci nu avem dreptul să le călcăm, când Constituția ne oprește». Să nu ne închipuim că fiindcă Statul ajută Biserica, ar avea dreptul să-i strice rostul. «Credincioșii și-au dat averile lor însemnate» pentru biserici «nu pentru înființare de funcționari administrativi». «Reforma ce propuneți, din punctul de vedere al dreptului Statului asupra Bisericii, nu este conformă cu tradițiunea noastră bisericească, nu e conformă cu canoanele, pe cari suntem datori să le păstrăm, nu e potrivită cu starea morală, cu moravurile... Nu știrbiți autoritatea episcopală, căci deserviți Biserica și țara; și acest păcat nu aveți drept să-l faceți». Mai bine «priveghiați cum se face instrucția viitorilor clerici. Puneți-i să facă stagiul pe lângă preoți de omenie, ca să aibă pregătirea necesară unor adevărați preoți». La funcționarii publici să nu le rămâie nici măcar «putința de a intimidă slujitorii bisericești», în scopuri politice și electorale. «Pentru ce să rămâie? nu trebuie să rămâie; e o datorie patriotică să se desființeze sistemul acesta¹⁾».

1) V. Lascar. Discursuri politice. Pag. 1028—1049.

Dacă cei ce legiuesc ar prețui adevărurile acestea, multe turburări și scăderi periculoase ar fi ușor de ocolit!

Precum în parlament, așa și în partid lucră Lascar în acești doi din urmă ani ai vieții sale pământești. El înțelegea că partidele nu se pot conduce cu disciplină ostășească; ci prin consfătuire între oameni luminați, prin transacții cinstite și în vederea unui program de guvernământ bine țăr murit.

Ca să asigure țării existența măcar a unui partid de guvernământ bine organizat, el renunțase la unele din păreriile lui relative la organizarea partidelor. Prin urmare eră în tot dreptul a pretinde atunci, ca o chestie de lealitate, să se dea șeful de partid recunoscut de toți, puțința să lucreze. După încetarea disidenței drapeliste, fusese un devotat colaborator al Domnului Sturdza, cu care eră de acord că un partid politic nu trebuie să năzuiască la altceva, decât să fie un instrument perfect, care să miște mașina Statului cu precizie și spre folosul general.

Convins că numai un partid puternic poate duce la capăt trebile Statului, nu se dete la oparte dela nici un sacrificiu personal cerut în vederea unității partidului liberal. Dar om de stat prevăzător, se îngriji ca pretutindenii șeful partidului să găsească organizațiuni locale, gata să-l urmeze fără șovăire. Tot lui se datorește că la congresul liberal ce se ținù în Casa Ștolojan,

la Noembrie 1906, comitetul partidului fu astfel reconstituit, încât delegațiunea lui erà compusă în majoritate de oameni pe cari șeful partidului se putea bizui oricând. Aci la congresul acesta vorbi pentru ultima oară Lascar, îndemnând pe liberali să stea uniți împrejurul unui steag, închinat întăririi Statului Român.

În interval, D. P. P. Carp punându-și candidatura la o alegere parțială din Buzău; Lascar se duse acolo, și într'o întrunire publică sfătui pe alegătorii liberali să dea votul lor Domnului Carp, pentru că este un om al țării, «care pune interesele generale și de stat, mai presus de chestiunile de partid». Cuvântarea lui Lascar contribuì mult, la succesul de atunci al Domnului Carp, care după alegeri merse la Lascar să-i mulțumească. Negăsindu-l acasă, îi lasă câteva rânduri. «Un autograf care peste câteva sute de ani, va aveà mare preț» cum termină glumind D. P. P. Carp.

La discuția dela Mesaj, în Decembrie 1905, el spune că: «Disraeli a ajuns Lordul Beaconsfield, având călăuză în viață două mari idei: întărirea puterii regale și democratizarea partidului... Iși dedeà seamă că într'o țară cu regim parlamentar luptele dintre partide pot să devină la un moment dat atât de acute încât fiecare din ele să sacrifice interesele Statului pentru a isbuti... Tendința erà de a subordona interesele generale ale țării, intereselor de partid; de aceea a susținut, fără să se preocupe

de situația sa personală, că puterea regală nu numai că nu trebuie redusă, dar dimpotrivă trebuie întărită. Ea, neavând adversari și interese personale, singură este în stare să contrabalanseze și să tempereze luptele de partid, și să le silească cu chipul acesta să se ocupe de marile interese ale țării... Apoi își dedea seama că cu vechile formule politice, nu se mai putea merge înainte, că partidul său trebuie să se democratizeze. Preocupări însă de a-și face partizani cu orice preț, de a-și întări situația sa personală, n'a avut nici odată ¹⁾».

În portretul acesta al lui Beaconsfield, se oglindesc într'un chip clasic vederile și țelurile lui Vasile Lascar. Ceea ce îndemnă pe altul să facă, avea desigur să facă el, dacă zilele nu i le scurtă cruda boala, ce l-a răpus.

Eră îngrijat de soarta țării. Cele ce vedeă împrejurii — în anii 1905 și 1906 — îl pusese pe gânduri. Slăbiciunea administrației ce-i succedase; faptul că în partidul liberal, pătrundeau anumite curente, că se discută chestia agrară fără pricepere și în chip extrem de periculos; toate acestea îl îngrijorau foarte. Presimțea că astfel, se va aprinde focul, la lumina căruia, plin de durere avea să-și dea obștescul sfârșit.

La 7 Ianuarie 1907, este ultima oară când l-am văzut deplin sănătos. În ziua de Sf. Ioan, am stat mult de vorbă cu el, în geamlâcul în care

1) Ibid. Pag. 1008.

avea obiceiul să lucreze la lumină, printre flori. Lipsisem din oraş; şi ca în totdeauna, cel dintâiu lucru fusese să viu să-l revăd. Mi-a povestit atunci cum în ajun întâlnise la o serată pe Preşedintele Camerei, Gr. Triandafil, care îi destăinuise, că în guvern au izbucnit grave disensiuni, că nu mai e posibilă o colaborare între miniştrii, şi că prin urmare zilele guvernului erau numărate.

— Va să zică venim la putere ?

— Aşa se pare, îmi răspunse Lascar.

Apoi luând în mână o medalie bătută în amintirea întâlnirii Primarilor Vienei şi Bucureştilor, îmi vorbi de ce i-a spus un ungar, Contele Lonyay, Preşedintele Consiliului de Administraţie al Societăţii Lotru, pe cât mi-aduc aminte. Ungurul era îngrijat de soarta ţării lui. «Am avut şi noi trei oameni mari: Cossuth, Tisza şi Andrassy. Oamenii ăştia au adus, fiecare în felul lui, mari servicii ungurimei, dar au avut nenorocul să lase fiecare câte un copil. Şi acum pierim de se vede cu ochii, căci Cossuth cel tânăr cere guvernul cu drept de moştenire, Tisza cel tânăr ţipă că el este moştenitorul guvernului, iar tânărul Andrassy se ceartă cu amândoi, în credinţă că legitima moştenire a Preşedenţiei Consiliului lui i se cuvine».

Punând medalia pe masă, Lascar mă privi în ochi şi îmi zise :

— «Ia gândeşte-te. Nu-i aşa că-i aidoma ca

la noi? Par'că Dâmbovița curge prin Buda-Pesta». Apoi am făcut planuri de viitor. Părea sănătos tun. Lumea întreagă privea la el, ca la omul în care se rezumă speranțele în mai bine ale Țării Românești.

Peste câteva zile l-am găsit bolnav în pat, în patul din care nu mai avea să se scoale.

CAP. VII.

SFÂRȘITURILE

Oratorul. — Marele avocat. — Plugarul. — Agricultura dela Darabani. — Richelieu și Mazarin. — Cuvinte de spirit. — In intimitate. — Sentimente religioase. — Pe patul de moarte. — Opinia supraviețuitorilor.

Lascar a fost și un orator. Adunând anul trecut discursurile sale politice, am spus atunci că el «a fost nu numai un bun orator, dar și un orator unic în felul lui. Simpatia ce inspiră celor ce-l apropiiau, dicțiunea-i variată și lipsită de monotonie, acțiunea cuvântului; acestea toate s'au dus odată cu oratorul. Dar ceea ce făcea valoarea discursurilor salei, ceea ce sdruncină auditoriul erà claritatea gândirei și sinceritatea convingerilor unite cu o documentare extraordinară»

Aceste aprecieri nu au fost pe placul unora. Așa D. Streitman, într'o gazetă franceză ¹⁾, recunoaște valoarea lui Lascar ca om de Stat, dar crede că poate tăgădui lui Lascar calitatea de orator. O revistă îmi tăgăduiește mie orice simț

1) La Presse.

eritic, pentru că judec pe Lascăr drept orator. Cred însă că nu am greșit cu nimic apreciând, așa pe Lascăr. De sigur în discursurile lui găsim multe neologisme, stilul uneori este cam nezles; dar încă odată dă oratorul trebuie să fie *vir bonus dicendi peritus*, — supără-se oricine — nimeni nu a fost orator mai mare ca el în România. Cine se va osteni să citească tot ce s'a vorbit în Parlamentul român, — de va fi fără părtinire — va trebui să recunoască că toți marii noștri oratori au jertfit mult, prea mult, pe altarul intereselor de partid; nici unul nu a avut curajul să mărturisească tot adevărul, în ce privește unele scăderi ale vieții noastre, scăderi care Lascăr ca om le-a văzut, ca orator le-a dat pe față și, și ca ministru s'a luptat să le vindece. Talentul și cunoștințele juridice l-au făcut și una din ilustrațiile baroului. Am arătat mai la început, ce situație își făcuse el ca avocat, în Târgu-Jiului. Reputația-i de bun avocat, îndeamnă guvernul, în 1884, să-l numească avocat al Statului în București. El refuză însă locul. Ceva, mai târziu, Creditul Fonciar Român, îl dobândi de avocat al său; sarcină ce purtă până la 1896. După retragerea guvernului Aurelian-Lascăr, Creditul Fonciar ar fi dorit să-l recapete ca avocat al său; dar Lascăr crezù nimerit să lase locul altora mai tineri. Faima de avocat iscusit, i-a mers însă tot crescând.

În cei din urmă douăzeci de ani de avocatură, nu a fost proces mare în care să nu figu-

reze și el. Insemnăm în treacăt pledoariile lui în contra omorîtorilor din Râmnicu-Vâlcea; în apărarea Căpitanului Stănciulescu și a Căpitanului Dumitrescu (la Consiliul de resbel); în contra Doctorului Blumenfeld; la procesul dintre moștenitorii lui Mihai-Vodă Sturdza, în sucesiunea Zappa; a călugărului Corneșanu, în chestia ctitoratului Bis. Sf. Ilie din Craiova, și altele multe. Cuvântul său eră ascultat cu mare atenție de judecători. Dacă s'ar osteni cineva să adune clarele și judicioasele lui concluziuni scrise, ce dorm prin dosarele curților și tribunalelor; publicându-le, ar îmbogăți știința dreptului cu un monument de valoare.

Ca jurisconsult eminent, fù chemat în consiliile celor mai însemnate instituțiuni financiare din țară, precum Societatea Dacia-România, Banca Generală Română, Societățile de Tramvay.

Avocat cu clientelă mare, este poate singurul care nu-și aveà împănat biuroul de secretari străini. Lângă și sub el și-au complectat educația judiciară o mulțime de tineri. In ordine cronologică au trecut prin biuroul său de avocat: autorul acestei monografii; Const. Broșteanu-Urdăreanu, avocat al Eforiei Spitalelor Civile; Ștefan Dumitrescu, avocat în Ploești; C. Năstase, avocat al Ministerului Industriei și Comerciului; C. Lazaride, avocat la Piatra-Neamțu; Șt. Negulescu, fost magistrat, Inspector agricol; Elefterie Rădulescu, fost avocat al Creditului Viti-

col, George Vercescu, avocat în Craiova, Prefect la Doljiu ; C. Petrov, Hera, Lascarov și alți câțiva.

Stimat de colegii lui, în nenumărate rânduri — aproape neîncetat — a făcut parte din Consiliul de disciplină al avocaților. Dacă alegerea decanului nu coincidea cu moartea soției sale ; cu toate machinațiile unor politiciani, în 1901, Baroul Capitalei s'ar fi onorat pe sine, alegându-l decan. Dar și așa, lipsind dela alegeri, combătut pe ascuns de cei ce erau datori să-l susție ; 89 de avocați votară pentru el, și fostul decan nu făcuse decât cu 118 voturi.

Cât iubea Lascar, baroul nu se poate spune în câteva linii. Pe când eră Ministru, în 1903, îmi zicea : „Eu sunt avocat. Câte odată m'apucă dorul de Palatul Justiției. Când trec spre Cameră, îmi vine să opresc careta, și să mă dau jos ca să mă plimb puțin printre coloanele din sala pașilor perduți“.

Să vedem dar, din scrisorile lui, cum și-a re-
luat clientela, după eșirea-i din guvern.

«Dificultatea cea mare va fi până voi începe să-mi refac clientela. Reîncep în condițiuni destul de grele, în opoziție și după o întrerupere de doi ani. Multă lume a uitat că sunt avocat» ¹⁾.

„Aștept clienții cari nu se gândesc să vie. Mi-au venit însă câteva procese“ ²⁾. „Ceeace

1) Lascar către fiii săi (29/9 Decembrie 1904).

2) Ibid. (1/14 Martie 1905).

mă supără sunt reparațiile casei. De dimineață până seara nu văd în casă decât moloz, praf și țigani: exceptând clienții cari sunt destul de discreți, și nu vin să mă turbure prea mult¹⁾.

Iubirea-i de profesie îl face să intre—cu durere de cap—la o consfătuire a avocaților, cari nu erau tocmai mulțumiți de proiectul adus în parlament, relativ la organizarea baroului. În cuvinte calde îi îndeamnă să dea tot concursul lor Decanului Antonescu, carele se muncă pentru ca să ridice prestigiul baroului. A- ceeași dragoste îl făcuse în 1903, ca Ministru, să, susție introducerea robei obligatorie și pentru avocați.

Fiu de proprietar, trăit la țară, lui îi eră dragă plugăria. Cât a stat în Târgu-Jiului, a făcut agricultură, pe moșiile părintești. La 1892, cu ce-i rămăsese din vânzarea unor moșii din Gorjiu și cu ce mai adunase, cumpără dela fiica Generalului Balș, dela Contessa Cimara, și împreună cu Doamna Caterina Golescu, moșia Darabani. Pe partea ce-i rămase lui—vreo patru mii de pogoane—întemeiă cea mai frumoasă și cea mai sistematică exploatare agricolă din Dorohoi. În toată Moldova eră cunoscută gospodăria dela Darabani. Herghelii minunate, berbeci merinos, lăptărie, pomi roditori din cei mai aleși, vie frumoasă, grâne din cele mai bune; de toate găseai la Darabani, cași într'o

1) Ibid. (29/11 Mai 1905).

formă model. Creșterea vitelor, de pe moșiile lui Lascar, servea de exemplu în cursurile profesorilor dela Școala de medicină veterinară. La expoziția națională din 1906, vizitatorii admirară produsele dela Darabaniii lui Lascar. Juriul stătù un moment la îndoială dacă Marele Premiu se cuvine Administrației Domeniilor Coroanei, sau celei a moșiilor Darabaniii-Codreni.

Dacă spre a face plăcerea nevestii, în calitate de înalt dregător, ori ca să distreze pe fică-sa, Lascar a fost văzut pe la baluri și prin teatre; în realitate el erà însă o fire mai mult singularică. Se simțea mulțumit acasă, stând de vorbă cu puținii, dar bunii lui prietini. De luptele politice, ori de ostenelele baroului, se odihnea interesându-se de administrația moșiei sale, ori recitind din Lamartine, Alfred de Musset, ori pe Eminescu al nostru.

Acești doi din urmă, îl mângâiau ades de amarurile vieții.

Iubea frumosul în artă, litere și în natură. Iată cum descrie el, într'o scrisoare, Elveția Saxonă: «Valea Elbii e superbă. O apă limpede curge lin printre două șiruri înalte de munți, acoperite pe unele locuri cu păduri de pin și molift, însă în cea mai mare parte cu pometuri și cereale. Din când în când, vezi un grup înalt de stânci, pe care nici mușchiul nu s'a prins; rare ori vezi în vârful lor fâlfâind un steag. Cei ce l-au înfipt, parcă voesc să dovedească

că au pus stăpânire pe locurile acelea ce păreau că au fost făcute pentru a înfruntă furtunile și a sluji de adăpost numai vulturilor. In vale pe marginea râului, șerpuește drumul de fer, iar pe luciul apei lunecă lin plute de brazi, ce amintesc Oltul și Bistrița noastră. Adesea pe lângă plute trec vapoarele; ele nu au însă nici poezia plutei, nici maiestatea drumului de fer». ¹⁾

Țintuit trei luni pe patul durerii, boala nu îndrăsnî să atace un singur moment mintea lui cea așa de limpede. Fără a-și mai face iluzii, el adăstă ceasul cel din urmă, ocupându-se de toate. In clipe de liniște citea cu interes »Istoria romanilor« de Ferero; fîcă-sa uneori îi făcea lectură din «Napoleon et sa famille» de Masson, și din memoriile Contesei Potocka. Sgomotul furtunii ce bătù cu atâta furie în primăvara lui 1907, pătrunse pînă în chilia lui.

Fără nici un pic de patimă, judecând lucrurile ca de dincolă de mormânt, zise celor ce-l înconjurau. «Acum nimini nu ar fi îndrăsnit, să îmi conteste mie Ministerul de Interne».

Erà omul indicat să facă și represiunea, și reformele. Mai târziu mi-a fost dat să aud, pe cel mai autorizat, spunându-mi: «De trăia Lascar, lucrurile ar fi azi altfel».

Dar Dumnezeu în nepătrunsa lui înțelepciune, hotărâse în alt chip. In seara de 22 Martie 1907,

1) Ibid. (Viena. Hotel Kranz. 19 Aprilie 1902).

pe o ploaie strașnică, Vasile Lascar își dete frumosul său suflet în mâinile ziditorului său.

Cu câteva ceasuri mai nainte se împătășise cu Sfintele Taine, lăsând prietenilor mângâiere de a fi murit creștinește. De altmintrelea niciodată Lascar nu fusese lipsit de idealul religios. În sufletul lui, atât de complicat, era uneori stăpânit chiar de un oarecare misticism. L-am văzut în Noembrie 1896, deschizând cu evlavie un frumos și mare volum al «Urmării lui Iisus», și căutând în această minunată carte ascetică înbărbătare și asigurări, că va putea rezolvi cu bine criza bisericească. Ingrijise singur ca soția să nu-i moară neîmpărtășită. La aniversarea morții ei, scria: «Aici voi face rugăciuni la cimitir, voi să vă rugați pentru odihna sufletului celei mai sfinte dintre femei». 1)

La 12 Decembrie 1903, când știa că D. Ionel Brătianu demisionase și după ce hotărâse a se retrage și el, a doua zi; în ziua aceea l-am găsit în conferință cu pictorul Petrescu-Costin. Il însărcinai să zugrăvească o artistică icoană a Maicii Domnului, cu care voia să împodobească toate infirmeriile rurale, cu care a îmbogățit satele.

În fața raclei lui Vasile Lascar, se închină partidul liberal prin vocea Primului-Ministru Sturdza; și cel conservator, prin cuvintele delegaților Camerii și Senatului.

Atunci nimini nu l-a caracterizat mai bine, ca

1) Ibid. (București 9/22 Septembrie 1902).

D. Take Ionescu, carele vorbind în numele Camerii, avu prilejul să arate că, atât cu inima, cât și cu mintea, simțea ce perdeă țara în Vasile Lascar. «Elocința lui netăgăduită, zice șeful conservatorilor-democrați, este elocința omului de guvern.... Acest om de guvern ajuns la guvern nu provoacă nici o desamăgire». El termină asigurând că toți «simțim că în grijile ce ne așteaptă, lipsa unei puteri ca Vasile Lascar este o pagubă».

Și D. Iorga apreciază frumos pe Lascar: «A fost un ministru bun... fără brutalitate și fanfaronadă. A știut să fie tare; fără șiretenie și mici meșteșuguri... Când abia începea să se recunoască nevoia reformelor, Vasile Lascar a cutezat să vie cu un program de îndreptări, care eră fără îndoială democratic și venit din cele mai bune intențiuni ale acestui om, care por-nise, deși de origine boierească, dintr'un ținut de țărănime. Spre amintirea lui se îndreaptă amintirile noastre ¹⁾».

Când se așeză pe o piațetă a Bucureștilor, statua lui Lascar, vorbind în numele comitetului de inițiativă ²⁾, D. Emil Costinescu spuse: «Această frumoasă inteligență, pusă în serviciul unor înalte aspirațiuni, s'a `stins deodată, tocmai atunci când ajunsese la maturitatea și autori-

1) N. Iorga Oameni cari au fost. Pag. 275 și urm.

2) Comitetul acela se compunea din D. D. Emil Costinescu, Al. Constantinescu, I. G. Saita și M. Theodorian.

tatea care înlesnește realizarea ideilor coapte prin cugetare și experiență».

D. Vintilă Brătianu care, în calitate de Primar al Bucureștilor, eră sortit să primească monumentul, mărturisi, în răspunsul său că „este un merit incontestabil al lui Vasile Lascar, că el a văzut răul și a căutat să puie toată energia și activitatea de care dispunea spre a-l înlătura... Majoritatea liberală prin colaborația ce a adus acestor legi, prin votarea lor a recunoscut pe deplin că grija lui Vasile Lascar eră dreaptă. Evenimentele din Martie 1907 au confirmat și mai tare această părere“. Primarul Bucureștilor sfârșește astfel : «Ori ce s'ar zice, faptele bune se resplătesc. Din nenorocire, răsplata omului public, cu cât acțiunea lui a fost mai puternică, ea vine mai târziu, și este dat numai urmașilor săi să asiste la manifestațiile de recunoștință ale concetățenilor săi».

Un mare cugetător a zis că nu se poate spune de moartea nimănuj, că este o pierdere ireparabilă ; afară numai dacă cel răposat nu ajunsesese încă să deă obștii, tot ce putea dà mintea și activitatea lui. Din acest punct de vedere, nediscutabil că moartea lui Vasile Lascar a fost pentru români o pierdere ireparabilă.

În 1886 vorbind în Cameră, Lascar a pomenit de Richelieu și Mazzarin. O voce l'a întrebat cine e Richelieu, și cine va fi Mazzarin. Întrerupătorul aveà aerul să zică că, în ochii lui Lascar, Ion Brătianu ar fi un al doilea Richelieu, și că

el se rezervă să joace, în urmă-i, rolul lui Mazzarin.

Dar de este să-l asemănăm cu vreunul din marii miniștri ai monarhiei franceze, Ion Brătianu parcă se aseamănă mai mult cu Sully, Primul-Ministru al Regelui Henric IV. Iar Lascar dacă avea fineța în adevăr insinuantă a lui Mazzarin; prin mintea și energia cu care era înzestrat, ar fi putut să se potrivească la asemănat mai bine cu Richelieu. Apoi, — dacă trăind mai mult, ajungea șeful unui guvern de lungă durată — Lascar desigur avea să lupte și să izbutească să scape regalitatea de tirania politicianismului, și ar fi întemeiat în țară un regim sincer parlamentar. Dând Regelui cele ce sunt ale Regelui, și partidelor numai ce sunt ale lor; precum Richelieu a mântuit monarhia franceză de tirania feudalității medievale, Lascar avea să scape monarhia română de tirania unei altfel de feudalități.

Omul acesta atât de serios și de muncitor, era, în unele momente, și un glumeț plin de duh. Am văzut cum în furtunoasa ședință dela 16 Martie 1888, profită de o întrerupere a deputatului Moise Pacu, ca să producă, prin răspunsul ce i dă, o descordare a patimilor și ilaritatea generală.

În Senat, când se plânge de intervenția în treburi electorale a unui funcționar superior al Statului; Vice-Președintele, care prezidă ședința, crede că poate interveni ca să spue că dacă acel personaj nu putea lucra ca funcționar, avea însă

dreptul acela ca cetățean. Lascar repede îi spune : «Dar e vorba că nu lucră ca cetățean, ci ca funcționar. (Ilaritate). Eu cred că ai fi câștigat mult dacă tăceai» (Ilaritate).

Unui senator, care întrerupea fără rost, îi spune :

«De ce mă întrerupi, când știi bine că eu nu o să am niciodată ocazie să te întrerup?». Altuia, a cărui întrerupere îi veni în folosul său : «Cum o să mă supăr eu pe D-Ta, dacă mă întrerupi astfel?».

Pe la 1903, când un păcală oarecare poreclise gruparea tinerimei generoase, în ginerime tenebroasă ; pe atunci un biet funcționar ceru Ministrului de Interne, să intervie pentru împământuirea socru-său, a cărui cerere zăcea de ani prin arhivele Camerii. «Imposibil Domnule ! Noi nu ne ocupăm de socrii prietenilor noștri. De ți-ar fi fost ginere, ar fi altceva ! Știi ce ? Zi și D-Ta, că-ți este ginere, și trece la sigur imediat».

Altă dată, împreună cu doi confrăți și cu Gheorghe Panu, își așteptau rândul proceselor, plimbându-se pe galeria de sus din spre cheu, a Palatului Justiției. Eră în 1901, puțin după căderea guvernului Carp. Unul din avocați — junimist — făcea elogiul Domnului Petre Carp, celălalt nu contenea din laude la adresa Domnului Take Ionescu. Panu, care își zicea că e Robinson într'o insulă pustie, se ridică cu putere în contra laudelor aduse Domnului Take Ionescu. Pe el l-au lovit amândoi. Dar între un cavaler curagios care l-a lovit pe

față, și un sbir care vâra cuțitul pe ascuns, nu stă la îndoială. Cu multă volubilitate, desvoltă ideia aceasta, și la un moment, socotește ni-merit să cheme în ajutor și pe Lascar, care îi ascultă.

— «Ce zici D-Ta? Nu e așa că am dreptate?»

— De, știu și eu? Decât să fii lovit pe față, ori hoțește, par'că tot mai bine e să mănânci ceva cașcaval!».

Dar trebuie să termin. S'a zis că, istoria este judecata de apoi în prima instanță. Am iubit prea mult pe Lascar, am fost prea legat de el și de idealurile lui, ca să mă pretind judecătorul vieții sale. Rândurile acestea nu sunt însă, nici ple-doaria unui avocat al memoriei lui; ele sunt de- poziția unui martor conștiincios.

Nu pot însă încheia, fără să vorbesc de o scenă, ce nu o voi uita cât lumea.

Eră câteva zile înainte de moartea sa. Fu- se sem vestit că vrea să mă vadă. Dela Palatul Justiției am pornit deadreptul în strada Teilor. Când am ajuns acasă la el, Lascar tocmai ați- pise. Fiica lui m'a rugat să mă scobor în su- fragerie, să luăm împreună ceaiul. D'abia ne a- șezasem împrejurul samovarului ce clocotea, când fui chemat sus. Am suit în fugă scările de piatră ce duceau la iatacul lui. In pat zăcea un alt om. Boala în câteva zile făcuse progrese spăi- mântătoare. Eră cu totul schimbat. Mahrama morței se prelinsese pe obrajii lui. Emoționat am început să înșir cuvinte de îmbărbătare, pe care

le ascultă fără a le crede. Ochii lui încă tot așa de vii ca altă dată, mă priveau țintă, și din ei curgeau două șiroaie de lacrimi. Mi-a făcut semn să-mi apropii urechea de buzele lui, și a șoptit ca în taină: «Nu mă uită!» strângându-mi cu putere mâna pe care mi-o ținea în palmele lui ca de moaște. L-am sărutat pe frunte, și am eșit.

De atunci m'am ținut legat să fac totul, ca românii să nu-l uite. Nu am avut răgaz până nu așternui pe hârtie, tot ce știu și ce privește pomenirea acestui bărbat mare al neamului românesc

DESLUȘIRI ȘI ADĂOGIRI

I.

Vasile Lascar către D. Take Ionescu Ministrul Finanțelor.

20 Aprilie 1900.

Domnule Ionescu, întorcându-mă dela țară, am găsit publicat în ziarul „Timpul” dela ¹⁶/₂₉ Aprilie cr., discursul ce ai pronunțat la Senat în ședința dela ³/₁₆ Aprilie, cu ocaziunea votărei pensiunii fostului Mitropolit Ghenadie.

Mărturisesc că am rămas foarte surprins când am văzut modul cum ai făcut, cu acea ocaziune, istoricul chestiunii Ghenadie. Ai adus laude partidului conservator pentru bărbăția, generozitatea, patriotismul și abnegațiunea de cari afirmi că a dat dovezi în această chestiune; și vorbind de regretatul Lascar Catargi, ai zis că, „după ce la 1871 asigurase României dinastia, la 1896 a adus pacea în Biserică și liniștea în conștiințe”.

Dacă te-ai fi mărginit aci, aceasta nu m'ar fi mirat de loc. Aș fi crezut că necunoscând decât o parte a chestiunii Ghenadie, și nu cea mai importantă, ai exagerat rolul pe care l-a jucat partidul conservator și șeful său mai ales, cu ocaziunea rezolvirii ei; precum ai exagerat și rolul pe care l-a jucat regretatul Lascar Catargi la 1871, când îți închipuești că dinastia eră pierdută, și că dânsul a scăpat-o.

Ai găsit însă de cuviință, pe când făceai apologia partidului conservator, să aduci o mulțime de învinuiri grave partidului liberal, guvernului Aurelian și guvernului Stur-

dza. Ai zis că guvernul Aurelian și guvernul Sturdza, cari i-a urmat, nu s'au ținut de angajamentul luat în numele partidului liberal de D. Aurelian, față de regretatul Lascăr Catargi, de a vota o recompensă națională fostului Mitropolit; deși aceasta a fost una din condițiunile cu care conservatorii au ajutat pe liberali de au rezolvat chestiunea Ghenadie.

Acuzațiunea D-Tale devine și mai gravă prin faptul că spui că această condițiune, ca și celelalte, este consemnată într'un act — scris de D-Ta și iscălit de Catargi — care face parte din documentele istorice și este pus în așa loc că nu se va pierde.

Față cu situațiunea ce ai creat atât guvernului Aurelian cât și guvernului Sturdza, o explicație se impune.

Fiindcă împrejurările au făcut ca în timpul rezolvării chestiunii Ghenadie, să ocup un loc care mi-a dat mijloacele de a cunoaște această chestiune, aproape în toate amănuntele ei; și fiindcă am avut cu acea ocaziunea câteva întrevederi cu D-Ta, cred că este de datoria mea să restabilesc adevărul, și să răspund învinuirii ce aduci guvernului Aurelian.

Cum cred însă că nu a sosit încă timpul să se poată face fără nici un inconvenient, istoricul întreg al chestiunii Ghenadie, mă voiu mărgini a rectifică câteva din afirmațiunile D-Tale, și a complectă istoricul ce ai făcut în partea privitoare la pensiunea fostului Mitropolit.

O simplă expunere foarte sinceră a faptelor; lăsând la o parte multe, cred că va fi deajuns deocamdată.

Incepi prin a zice că prin modul cum fusese detronat de guvernul Sturdza Mitropolitul Ghenadie, se creiase în țară o adevărată dezordine în conștiințe, nu numai dezordine de ordine religioasă, dar și de ordine civilă; că față cu această stare de lucruri, Lascăr Catargi în fruntea partidului conservator, a pornit în țară și a deșteptat conștiința generală.

Dela început mi se pare că faci o mică eroare.

Meritul, dacă merit este de a fi deschis chestiunea Ghe-

nadie, nu este nici al partidului conservator, nici al șefului său, ci numai al Domnului Fleva.

D. Fleva a început cel dintâiu și singur agitația pe chestiunea Ghenadie, nu revoltat de nedreptățirea ce se făcuse fostului Mitropolit cu ocaziunea judecării sale, când zici că se călcase în picioare legile bisericești și civile, ci împins de ura neîmpăcată ce îi inspirau foștii săi amici politici, cari îl dăduseră afară din guvernul liberal, într'un mod neobișnuit până atunci.

La început D-v. nu aveți nici o încredere în campania începută de D. Fleva, de aceea ați rămas singuri și separați. Mai în urmă însă, când vi s'a părut că chestiunea interesează opinia publică, ați început și D-v. să-l ajutați în mod indirect. În urmă când ați văzut că chestiunea Ghenadie pasionează lumea, și că poate deveni o armă teribilă în contra partidului liberal, v'ați asvârlit în luptă cu toată puterea de cari dispuneți.

Dealtmintrelea ar fi fost și greu, ca D-v. să angajați lupta; de oarece D-v. sunteți cei ce începuseți campania împotriva fostului Mitropolit, și l-ați atacat cu o violență din cele mai mari, până în ajunul dărei sale în judecată.

Dar cum această chestiune nu atinge în mod direct partea ce trebuie să lămurim, nu insist.

Continuând zici că în urma detronării fostului Mitropolit, situațiunea eră foarte gravă, și că nu eră decât o singură soluțiune. Să se anuleze hotărîrea Sinodului, iar fostul Mitropolit să-și dea demisiunea¹⁾. Ai grija să adogi imediat: „Singurul om în care fostul Mitropolit a avut încredere, căruia i-a remis demisiunea fără nici o condițiune a fost Lascar Catargi”. Cu alte cuvinte, țara

1) Pe o foaie liberă atașată lângă conceptul acestei scrisori se găsește însemnat de Lascar că Lascar Catargi nu putea rezolva chestiunea: 1) Pentru că campania contra lui Ghenadie o începuse conservatorii, 2) Pentru că Aurelian inaugurasă politica mâinilor libere, 3) Pentru că Gheorghian la hotel ceruse demisia lui Ghenadie.

se găseă într'o situațiune foarte gravă și scăparea depinde de Catargi.

Că anularea sentinței sinodale cu demisiunea fostului Mitropolit este o soluțiune, nu încapă îndoială, dar că eră singura soluțiune, aceasta este o altă chestiune; precum este o altă chestiune, aceea dacă singurul om în care a avut încrederea fostul Mitropolit a fost numai Lascăr Catargi și dacă numai lui i-a remis demisiunea sa fără nici o condițiune.

Te rog mai întăiu să crezi că te înșeli când îți închipui că nu eră decât o singură soluțiune.

Dovadă că mai erau și alte soluțiuni, e că în seara chiar a formării guvernului Aurelian, Președintele Consiliului m'a autorizat de am făcut la întrunirea majorităților dela Senat, următoarea declarațiune: „Am venit cu ramura de măslin în mână. Vom propune pace tuturor. Nădăjduim că în chipul acesta vom isbuti să restabilim ordinea, și să aducem pacea în conștiințe. Dacă propunerile noastre de pace nu vor fi primite, vom aplică cu cea mai mare vigoare legile. Nu putem lăsă ca dezordinea să continue și să ne creeze în țară o cestiune religioasă”.

A doua zi de dimineață am fost întrebat :

— Cum credeți că o să rezolvați chestiunea Ghenadie?

— În înțelegere cu partidul conservator și celelalte grupări politice, și cu consimțământul fostului Mitropolit.

— Dar dacă nu veți isbuti ?

— Dacă nu vom isbuti, vom rezolvă-o în mod legal. Nu putem lăsă țara prada câtorva agitatori, nici să închinăm suveranitatea Statului la picioarele unui călugăr...

— Veți întrebuiță forța ?

— La caz de trebuință, da.

De ce să insist asupra modului legal pe care îl aveă guvernul în vedere pentru rezolvarea chestiunii? Câteva zile unul din membrii cei mai distinși ai înaltei noastre magistraturi, mi-a dat un proiect scris de rezolvarea chestiunii pe cale legală.

Lucrarea există, foarte simplă dealtmintrelea, este re-

marcabilă ca spirit juridic și simț politic. Poate că va veni o zi în care voi publică acest proiect și voi arată cari erau vederile guvernului; tot atunci voi arată și măsurile ce luase guvernul, — în timpul când trată cu opoziția de toate nuanțele — pentru a rezolvă chestiunea singur, la caz de nu va putea să o rezolve prin bună înțelegere cu toți.

Guvernul Aurelian preferă să o rezolve prin bună înțelegere, fiindcă eră convins că acesta eră mijlocul cel mai sigur de a aduce îndată liniștea în țară, și de a împiedică ca chestiunea să se mai poată redeschide în viitor.

Dar așa să fie că singurul om în care a avut încredere fostul Mitropolit, și căruia i-a remis demisiunea sa fără nici o condițiune, a fost Lascar Catargi?

D-Ta afirmi că da, și ca să dovedești acest lucru, adaogi că D. Aurelian a fost nevoit să se ducă în str. Biserica Amzei la Lascar Catargi, care „nu eră nici deputat, nici senator, nici prim-ministru; dar eră Lascar Catargi, omul mare care... pot zice că în acel moment și față de această chestiune, reprezintă țara întreagă”, că acolo a tratat personal și a primit condițiunile cerute de șeful conservatorilor; în fine, că acele condițiuni sunt scrise de D-Ta și iscălite de Lascar Catargi.

Te înșală memoria, dacă crezi că D. Aurelian a stabilit personal cu regretatul Lascar Catargi, condițiunile înțelegerii.

Chestiunea eră prea importantă, luase proporțiuni mai mari decât vă închipuiți D-v. ca să nu preocupe guvernul ca să-și păstreze libertatea de acțiune; și D. Aurelian nu a tratat.

Este adevărat că D. Aurelian a tratat personal în chestiunea Ghenadie, însă numai în partea ei cea mai delicată, dar nu cu șeful conservatorilor, și nici cu vreun altul din oamenii noștri politici.

Tratativele cu conservatorii s'au urmat între mine, în numele guvernului, și D-Ta, în numele conservatorilor. După ce am căzut de acord asupra tuturor condițiunilor, eu luând avizul Domnului Aurelian, iar D-Ta pe al lui

Lascar Catargi și — în câteva rânduri — al comitetului partidului conservator; D. Aurelian a făcut o vizită regretatului Lascar Catargi.

Vizita n'a fost decât un act de curtenie și n'a avut alt scop decât ca șeful guvernului și șeful conservatorilor să confirme amândoi de viu grai, ceea ce se hotărîse de noi cu știrea și consimțământul lor. Imediat Lascar Catargi a înapoiat vizita Domnului Aurelian.

Câteva zile în urmă, când guvernul luase toate măsurile pentru executarea rezolvirii chestiunii, am însoțit pe D. Aurelian care mergea să comunice că s'a înțeles cu partidul conservator. Ni s'a arătat atunci o hârtie pe care nu o văzusem niciodată, nici D. Aurelian, nici eu; și am fost întrebați dacă condițiunile cuprinse într'însa sunt cele stabilite cu conservatorii.

Am recunoscut scrisoarea D-Tale. Cât de mare mi-a fost mirarea când am văzut scrise o serie de condițiuni dintre care pe unele care nu le promisem, iar despre altele nu fusese niciodată vorba.

Am răspuns textual: „N'am convenit asupra acestor condițiuni, și nici nu le putem primi. Dacă conservatorii nu vor reveni asupra lor, vom rezolva chestiunea fără dâșii”.

Am plecat cu D. Aurelian, și ne-am dus direct la Lascar Catargi. Nu avusesem ocaziunea să-i vorbesc niciodată până atunci. I-am spus cu oarecare vioiciune, cât am fost de surprins când am văzut în „Lista punctelor asupra cărora s'a convenit”, căci așa eră intitulată hârtia ce ni se arătase, condițiuni pe care nu le-am primit.

Lascar Catargi, cu un sânge rece admirabil, mi-a răspuns:

— Ce condițiuni? D-Ta trebuie să le cunoști, sunt scrise de Ionescu.

Am replicat atunci: „Este adevărat că cunosc condițiunile asupra cărora am convenit; dar lista ce ni s'a arătat nu conține acele condițiuni, ci conține desideratele D-v., despre unele dintr'însele nici idee n'am avut. Noi n'am convenit și nici nu putem conveni ca demi-

siunea fostului Mitropolit să fie primită, 24 ore după anularea sentinței Sinodului.

A urmat o discuțiune în care D. Aurelian și cu mine am încercat să-l convingem că primirea demisiunii în urma anulării hotărîrii Sinodului ar complica situațiunea; că ar fi mult mai simplu să-și dea demisiunea odată cu anularea hotărîrii Sinodului.

Toate încercările au fost zadarnice. Catargi, cu o tenacitate rară bătrânească, își mențineă părerea, susținând că primirea demisiunii de odată cu anularea hotărîrii Sinodului ar avea aerul unei demisiuni forțate. „Să-și dea omul demisia de bună voe. Trebuie să i se dea această satisfacție. Prea i s'a făcut mare nedreptate”.

Văzând că toate stăruințele sunt zadarnice, eu l-am întrebat:

— Nu vă este teamă că în intervalul dela anularea hotărîrii și până la primirea demisiei, fostul Mitropolit poate să-și retragă demisia ?

— Cum are să și-o retragă? Nu e demisia în mâinele noastre ?...

— Lucru nu e cu neputință. Odată hotărîrea Sinodului anulată, va fi de drept reintegrat în scaunul mitropolitan ?

— Neapărat.

— Știi ce se va întâmplă atunci ? În câteva ore va fi la București, va anunța îndată că are să officieze un serviciu religios; la sunetele clopotelor, Capitala întregă se va adună pe dealul Mitropoliei; după săvârșirea slujbei va veni îmbrăcat în odăjdii în curte, ca să binecuvinteze poporul pentru credința cu care a apărat Biserica în împrejurările grele prin care a trecut. Mulțimea va face atunci o manifestațiune din cele mai călduroase Mitropolitului. Unul din oamenii noștri politici are un plan întreg de organizarea acestei manifestațiuni. Mi s'a rezervat chiar mie un loc de frunte, dacă voi voi să-l primesc. Țara întregă se va învrăjbi... Cine ne asigură că în acele momente nu se vor găsi câțiva entusiaști care să strige Mitropolitului: Să nu-ți dai demisia, să stai în capul Bisericii, că o aperi de primejdiile cari pot să o amenințe

în viitor? Cine ne asigură că mulțimea infuriată de câțiva agitatori, nu va merge să ceară să nu se primească demisiunea Mitropolitului? Cine ne asigură că însuși Mitropolitul nu-și va retrage demisia?

Mă privea fără să zică un cuvânt, fără să facă cel mai mic gest, cu o figură în care nu puteam ceti absolut nimic.

Văzând că am terminat, mi-a zis foarte blând:

— Cred că te îngrijești de geaba, când mi-a încredințat omul demisia, și mi-a dat și cuvântul lui, cum o să-și iă vorba înapoi?

— Cred, i-am adăogat, că nu cunoști cât de schimbător este fostul Mitropolit. Este adevărat că n'a dat D-v. demisiunea, dar a dat și Domnului Fleva una.

— Da, dar demisiunea care mi-a dat-o mie este în urma celei ce a dat-o Domnului Fleva.

— Probabil că nu știi că în urma demisiunii ce v'a dat D-v., a dat o a doua dimisie.

În timpul acesta am scos din buzunar un pachet de hârtii.

— Iată amândouă demisiunile originale; iată și o scrisoare prin care fostul Mitropolit revoacă demisiunea ce s'a dat D-v.

Ședeă în capul biroului având mâna dreaptă reazim.

— Aveți dreptate; nu se poate să mai vie la Mitropolie.

Atunci a intervenit din nou în discuție D. Aurelian, și cu mult tact i-a arătat cât e de necesar ca în asemenea chestiune partidele politice să fie unite, cum au fost în trecut în chestiunile mari naționale.

Existența celor două dimisiuni care nu conțin nici o condițiune, și scrisoarea dată Domnului Fleva cred că dovedesc în deajuns cât te-ai înșelat de mult când ai spus că singura persoană în care a avut încrederea fostul Mitropolit, și căruia i-a încredințat demisia fără condițiuni a fost Lascar Catargi. Probabil că și D-Ta trebuie să fii curios să știi, cum aveam, și demisiile, și scrisoarea încredințată Domnului Fleva.

În seara chiar a formărei ministerului Aurelian, în baza

însărcinării ce-mi dedese Președintele Consiliului am intrat în tratative cu conservatorii prin D-Ta, și cu D. Fleva.

A doua zi s'au început negocierile cu celelalte grupări politice.

Cel dintâiu lucru ce am cerut, a fost să încetați lupta, ceeace ați primit fără nici o dificultate.

Când v'am întrebat însă cum credeți că am putea rezolva chestiunea, mi-ați dat acelaș răspuns, și D-v., și D. Fleva: „Să se revizuiască hotărîrea Sinodului și Ghenadie să fie restabilit în scaunul mitropolitan”.

Celelate grupări politice nu împărțaseu părerea D-v.

Junimiștii recunoșteau că Ghenadie nu putea să mai ocupe scaunul de Mitropolit-Primat al Țării. Ei ne-au dat tot concursul lor, fără nici o condițiune. În special D. Maiorescu — ca Rector al Universității — ne-a dat un sprijin foarte puternic, ca să potolim agitațiunea studenților.

Grupările democratice nu se ocupau deloc de persoana fostului Mitropolit. Le eră cu desăvârșire indiferentă. Ele cereau să se revizuiască hotărîrea sinodală fiindcă nu fusese judecat cu paza formelor prevăzute de legile civile, cari sunt o garanție pentru orice acuzat în societățile moderne, ci după obiceiul veacului de mijloc.

Am continuat tratativele, fără a neglija un singur moment pe D. Fleva. Energia pe cari desfășurase în luptă, imaginațiunea bogată cari îl făcea să croiască tot felul de planuri, cari mai de cari mai extravagante, pentru a atrage și pune lumea în mișcare, și devotamentul de care îi dedeseră dovadă partizanii săi, făceau dintr'însul un adversar de care trebuia să se ține seama dela început, și foarte serios.

Linia de purtare a guvernului a fost foarte sigură, și a rămas neclintită până în cele din urmă. El zicea: În urma celor ce s'au petrecut, Ghenadie nu se mai poate întoarce în scaunul de mitropolit, altmintrelea ar fi să se introducă o cauză permanentă de ceartă și de desbinare în Biserică. Ca să se concilieze însă toate interesele, să se retragă de bunăvoie.

După ce ați convenit și D-v. că Ghenadie trebuie să se retragă de bunăvoie, chestiunea eră: cine va isbuti să-l decidă să-și dea dimisiunea.

Guvernul a declarat că nu are nici o preferință pentru nimeni, că va rezolvă chestiunea cu cei ce vor isbuti să obție dimisiunea fostului Mitropolit. A început atunci o luptă de emulațiune între D-v. și D. Fleva. Dacă guvernul ar fi putut obține singur fără intervenirea altora și de ce nu a obținut-o, asta este o chestiune pe care viitorul o va lămuri.

Prima victorie a avut-o D. Fleva: a obținut dimisia. După câteva zile ați învins D-v., obținând și D-v. o dimisie, promițând fostului Mitropolit probabil că veți obține condițiuni mai avantajoase dela guvern, și poate luând angajamente care nu ne conveneau. În cele din urmă D. Fleva a devenit stăpân pe situație: a obținut a doua demisie și scrisoarea prin care fostul Mitropolit revocă demisiunea dată și scrisoarea.

După povața ce i s'a dat, D. Fleva a încredințat actele acelea guvernului. Așa se găseau în posesiunea mea. Le-am restituit târziu Domnului Fleva prin unul din amicii săi, azi avocat al Statului.

Dar să revenim la conversația cu răposatul Lascăr Catargi.

În urma renunțării la ideea de a se primi demisiunea fostului Mitropolit după anularea hotărârii sinodale, raporturile s'au îndulcit foarte mult, așa că am putut trece cu înlesnire la a doua chestiune. I-am zis: Am văzut că cereți să votăm și o recompensă națională fostului Mitropolit. — Nu e vorba de o recompensă. Să-i dați o pensie. Să-i dați pensia lui Gheorghian. Pe Gheorghian o să-l alegeți Mitropolit. Nu o să mai aibă nevoie de pensie, o să aibă leafă.

Lucru mi se pare foarte greu, am răspuns. D-v. știți că lui Gheorghian nu i s'a dat o pensie, ci o recompensă națională. Cum o să propunem noi Camerei să iă recompensa națională a Părintelui Gheorghian, și să o dea lui Ghenadie?

Dar afară de asta nici nu știu dacă Părintele Gheorghian va primi să fie reales; toate stăruințele ce am pus pe lângă I. P. S. S. au rămas zadarnice. D. Aurelian a vorbit de întrevedere ce avusese cu P. Gheorghian...

— O să primească, nu face nimic.

Văzând că nu ajunsese la nici un rezultat am adăugat:

— Bine Domnule Cătărgi, crezi D-ta că în starea actuală de lucruri, am putea face să se voteze o recompensă lui Ghenadie? În ce situație voești să ne pui față...

Fără să mă lase să termin fraza, surâzând ne-a zis.

— Bine, așa e, ar fi greu lucru. Lasă, vom vedea mai târziu ce e de făcut.

Acestea sunt cuvintele cu care am închis discuția asupra acestei chestiuni.

Guvernul Aurelian a stat trei luni și mai bine la putere după rezolvarea chestiunii; niciodată regretatul Cătărgi n'a făcut cea mai mică aluzie la îndeplinirea acestei condițiuni.

Dacă ne-am fi luat vre-un angajament, ar fi tăcut fostul Mitropolit?

Am avut în urmă mai multe întrevederi cu I. P. S. S., niciodată nu mi-a vorbit de pensiu¹⁾. Mi-a exprimat alte dorințe ce aveă de ordine superioară, care din nenorocire nu se puteau realiza, și nici nu intrau în cadrul ideilor mele politice. Este adevărat că în timpul guvernului Sturdza, răposatul Lascar Cătărgi a cerut odată împlinirea acestei condițiuni, și presa conservatoare a început atunci a se ocupa de chestiune.

A doua zi însă a apărut un articol în „Drapelul” în care se afirmă categoric că votarea pensiu¹⁾ei nu formează una din condițiuni și că dacă va mai insista, chestiunea se va lămurii în presă și parlament.

Totul a intrat în tăcere și nu s'a mai auzit vorbindu-se de această chestiune până la discursul D-v. Ați criticat

1) Din telegramele răp. Luca Ionescu, se vede însă că acesta făcuse, pe a sa răspundere, lui Ghenadie, oarecari promisiuni, relative la pensie.

foarte aspru guvernul Sturdza pentru recompensa fostului Mitropolit. Critiva D-v. este cu desăvârșire neîntemeiată.

D. Sturdza, după venirea sa la putere, m'a întrebat și pe mine dacă este adevărat că ne-am obligat să-i votăm o pensiu. I-am făcut istoricul afacerii și am adăugat: „Voești să te convingi că nu am luat nici un angajament, și că lista de care vorbește D. Ionescu n'are nici o valoare? Lucrul este foarte simplu. Caută de citește lista. Vei vedea că condițiunea care este în cap și cea mai importantă, prevede că demisiunea fostului Mitropolit să se primească 24 ore după anularea hotărârii Sinodului; ori această condițiune nu s'a îndeplinit, și nimeni nu s'a plâns de neîndeplinirea ei. Dar afară de aceasta ce valoare voește să aibă un act în care se zice că se cuprind condițiunile ce trebuiesc să le executăm noi, dar care în loc să fie iscălit de noi, este iscălit de cel ce pretinde că ni le-a impus?”

Ca o compensație pentru renunțarea la votarea pensiuinei, Lascar Catargi, ne-a propus să îndeplinim o altă dorință a fostului Mitropolit.

D. Aurelian a promis că va satisface acea dorință.

După rezolvarea chestiunii am încercat personal să îndeplinesc făgăduiala Domnului Aurelian, în înțelegere cu fostul Mitropolit. Guvernul fiind nevoit să se retragă, a rămas însă nerealizată. Nu spun în ce constă această făgăduială, fiindcă n'a fost niciodată vorba de dânsa în public¹⁾.

D-Ta mai afirmi că a fost și o a patra condițiune: Să alegem Mitropolit-Primat pe Părintele Gheorghian. Niciodată nu a fost vorba între noi despre alegerea Părintelui Gheorghian. D-v. nu ne-ați vorbit, probabil fiindcă știati că noi nu puteam avea alt candidat; iar noi am evitat de a atinge această chestiune, de teamă ca nu cumva să ne puneți înaintea cuvintele ce ați avut când i-ați primit demisia, și ați ales pe Ghenadie în locul lui Gheorghian.

1) Cumpărarea arhieraticonului.

Singura dată când a fost vorba de Părintele Gheorghian, a fost atunci când regretatul Lascar Catargi ne-a propus să-i luăm recompensa națională și să i-o dăm lui Ghenadie. Când bătrânul a zis: Bine, ne-am înțeles; și adresându-se către mine a zis: dar să-i spui și lui Ionescu.

— Neapărat, o să-i spun, am răspuns; mai ales că nu știu dacă vom isbuti să facem pe fostul Mitropolit să revină asupra scrisoarei ce a dat Domnului Fleva. Erai la Focșani. Am vorbit la telegraf cu D-Ta, și am comunicat imediat lui Lascar Catargi că ești cu totul de părerea noastră. În urmă n'am mai avut nici o întrevedere cu Catargi.

Nu știu cum s'a făcut, dar s'a răspândit foarte repede în oraș știrea că tratativele cu conservatorii s'au rupt și că a doua zi vom rezolvă chestiunea cu D. Fleva.

La șase și jumătate a venit la mine un amic al D-v., de prietenia căruia mă bucur și eu, și care a jucat un rol destul de însemnat în rezolvarea acestei chestiuni. M'a întrebat dacă zgomotul ce circulă eră adevărat. Înainte de a-i da un răspuns a adăogat: „Cred că ați face o greșală politică, dacă n'ați rezolvă chestiunea cu conservatorii. Dacă sunt neînțelegeri, te rog să mi le spui și poți fi sigur că eu voi interveni”. I-am spus că nu mai există nici o neînțelegere, dar că există o mare dificultate: Scrisoarea dată de fostul Mitropolit Domnului Fleva.

A urmat după aceasta o luptă din cele mai crâncene între D-v. și D. Fleva.

D. Fleva își apără situațiunea câștigată; iar D-v. căutați să decideți pe fostul Mitropolit să revină asupra scrisoarei prin care revocă demisiunea încredințată răposatului Catargi.

De sigur că nu ați uitat dificultățile prin care ați trecut. Trebuie să-ți aduci aminte de câte ori ați crezut că totul eră pierdut.

Ți-aduci aminte cum o întrevedere de câteva minute a Domnului Fleva cu fostul Mitropolit, vă făceă să pierdeți tot terenul ce câștigaseți adesea după o zi întregă de muncă.

În cele din urmă ați isbutit. Ați isbutit însă numai cu propriile D-v. mijloace? Nu ați primit nici un ajutor, de nicăeri? Nu v'ați întemeiat decât pe încrederea pe care o avea fostul Mitropolit în partidul conservator și șeful D-v.? Cred că nu vei îndrăzni nici D-ta, să susții acest lucru.

Îndată ce m'am asigurat de consimțământul fostului Mitropolit, m'am dus la D. Fleva. I-am arătat ce importanță politică eră ca chestiunea să se rezolve cu consimțământul Dumnealui și al conservatorilor; l-am rugat, l-am exortat să se asocieze și Dumnealui la rezolvarea chestiunii. I-am spus chiar declarația pe care voiă să o facă guvernul în cameră, declarație în care Domnia-Sa ocupă un loc de onoare. A rămas neclintit și a zis: „Dacă primiți dimisia din mâinile conservatorilor, faceți ce știți. Eu nu primesc nimic”.

În fine, chestiunea s'a rezolvat. După rezolvare în cine a continuat a avea încredere fostul Mitropolit? În partidul conservator și șeful său? Nu. În D. Fleva.

Dovadă este că dela Căldărușani a venit în București direct la D. Fleva. Și a doua zi când „Voința Națională” în mod imprudent a redeschis în parte chestiunea, nu mai aveți nici o influență asupra fostului Mitropolit; așa că am fost nevoiți să recurgem direct la fostul Mitropolit, pentru a aplană dificultățile care se iviseră, și care erau destul de însemnate.

Aceasta este Domnule Ionescu, adevărul în chestiunea pensiunea fostului Mitropolit, și rolul pe care l-a jucat partidul conservator și șeful său cu ocaziunea rezolvirei chestiunii Ghenadie. Regret că m'ai forțat să fac aceste destuiniri. Am crezut însă că este o datorie din parte-mi să restabilească adevărul.

II.

În scrisoarea lui V. Lascar către D. Take Ionescu se vorbește despre un proiect de soluțiune alcătuit de un magistrat. În dosarul său nu am găsit decât proiectul de mai jos. El me-

rită să fie cunoscut, căci denotă la ce soluțiuni periculoase și eretice se poate ajunge, atunci când episcopatul dă soluțiuni insuficiente. Acel proiect a servit mult ca presiune asupra sinodalilor, ca să primească rezolvarea chestiunii Ghenadie, așa cum a conceput-o Vasile Lascar.

Expunere de motive.

Biserica va să zică comunitate. Biserica Română nu o alcătuiesc numai servitorii altarului și diferiții demnitari ai clerului. Ea este formată din toți dreptcredincioșii creștini ai religiei greco-ortodoxe de răsărit de naționalitate români din regat, fie mireni sau clerici.

De aceea în parlamentul central bisericesc trebuiesc toate elementele acestei asociațiuni spirituale să fie reprezentat. Această organizare se impune, și de spiritul credinței propagate de D. N. Iisus Hristos, și de credința statului modern.

Religia creștină cu morala ei egalitară și constituția democratică dată Bisericii de primii apostoli și de succesorii lor imediați, dovedesc că actuala constituire a Sinodului autocefal român nu intră în cadrele preceptelor divinului Christ. Iar în statul liberal român, cu o constituție democratică, un corp sau o instituție socială, cu o organizare antiliberală și antidemocratică, ca actualul Sinod, nu mai poate via, fără a pune în primejdie însăși buna stare socială, pacea, liniștea și concordia dintre cetățenii aceleiaș țări și aderenții aceleiaș credințe.

Pentru aceste motive, abrogarea legii antidemocratice din 19 Decembrie 1872, pentru constituirea Sinodului bisericeii se impune ca o necesitate imperioasă de stat.

L e g e

Art. unic. — Legea din 19 Decembrie 1872, afară de art. 1—7 inclusiv, este și rămâne abrogată.

La art. 26 din legea dela 6 Decembrie 1864, care va intra imediat în vigoare, se adaugă următorul aliniat:

Sinodul central va avea să rezolve, în prima sa sesiune cererile de revizuirea sentințelor pronunțate până

la data constituirii sale, în materie de disciplină bisericească.

III.

Sub-Prefectul Ștefănescu către Prefectul de Ilfov. (Telegramă confidențială din 22 Noembrie 1896).

Eri a fost aci D. Mavrache cu D. Lascar Catargi, dar nu l-a cunoscut nimeni. Eu lipseam. Seara a venit Mendonidi, și a plecat azi. Azi a venit Popa Dumitrescu cu Gibescu, care a făcut lui Ghenadie manifestație.

Asemenea a venit fotograful Niculescu care a adus tablourile lui Ghenadie. Azi a sosit Pitișteanu și încă o persoană, au și plecat. Călugărul Săbăreanu cu frate-său. Ghenadie a comandat ca pentru astăseară, să fie tot arhondaricul încălzit că vin persoane multe.

Pe această telegramă e pusă următoarea rezoluție cu creionul: Oare nu este o mișcare pentru aducerea în București?

IV.

Dintr'o convorbire telegrafică între Prefectura de Ilfov și Căldărușani, din 27 Noembrie 1896, ora 3 1/2 p. m.

Prefectul Luca Ionescu, Domnule Ștefănescu am plăcerea să te anunț că de azi facem serviciul împreună la Ilfov.... Fii bun, te rog, și comunică-mi numărul și calitatea agenților forței publice ce se află actualmente acolo.

Sub-Prefectul Ștefănescu.... Aici stau rău, am un agent de poliție, patru agenți, doi polițiști de ai mei și câte opt milițieni pe zi... Nici nu fac vre-o mare treabă cu ei... Nu suntem decât obiectul șantajului călugărilor și celor ce pescuesc în apă turbure...

Prefectul. Domnule Ștefănescu, te anunț că vii astăseară acolo... Voiu veni, pentru a prezentă omagiile mele Mitropolitului. Te rog să mă aștepti, azi sau mâine.

Sub-Prefectul. Încălzesc camere, mâncare nu este. Mitropolitul Iosif e în București...

Prefectul. Pe Ghenadie am să-l văd.

V.

Prefectul de Ilfov, Luca Ionescu, către Ministrul de Interne.

Am sosit la mânăstire, am vizitat satele Bojdeni, Căciulați, Lipia, Gruiul și Fundul. Am recomandat pretutindeni locuitorilor să fie liniștiți și să nu asculte îndemnul răuvoitorilor, care caută să speculeze pentru interese meschine buna lor credință. Le-am amintit suferințele ce au îndurat acum opt ani, și i-am făcut să înțeleagă că guvernul se va folosi de toate mijloacele legale pentru ca ordinea să nu fie de nimeni turburată. Le-am spus că voi veghea ca drepturile lor să nu fie nesocotite, în schimb însă cer și eu supunere legilor țarei și autorităților constituite. Aștept ordinele D-v.

VI.

Ministrul de Interne către Prefectul Luca Ionescu. (Telegramă extra-urgentă cifrată, 28 Noembrie 1896).

Fără a-i spune că ești însărcinat din partea noastră, caută să obții o scrisoare prin care să-ți ceară să intervii pe lângă guvern.

VII.

Prefectul către Ministru.

Azi nu pot face nimic din cauza celor trei vizitatori pe care vi i-am anunțat aseară. Voiu lucra mâine după plecarea lor. Prezența mai ales a lui Nițulescu deranjează combinațiile mele, căci acest om are o mare înrâurire asupra fostului Mitropolit. Cei trei vizitatori i-au adus știre că guvernul va cădea peste câteva zile, în scop bine înțeles, de a-l hotări la rezistență. Faceți, vă rog, tot posibilul de smulgeți pe Nițulescu de lângă Mitropolit, și vă asigur succesul.

VIII.

Ex-Mitropolitul Ghenadie către Lascar Catargi.

Onorate Domnule Catargi, ca să se curmeze odată pentru totdeauna zvonurile rău voitoare răspândite asupra

intențiunilor mele, Vă rog să știți că din toate cele ce am putut spune și scrie, hotărîrea mea desăvârșită a fost și este că numai D-v. singuri să decideți cum veți crede mai bine pentru Biserică și țară. Cererile mele pentru revizuirea sau anularea sentinței, cum și demiterea mea din scaunul de Mitropolit Primat al României, nu sunt încredințate nimărui alt decât Domniei-Voastre. Vă autoriz dar să întrebuițați aceste acte scrise și semnate de mine și să le remiteți în mâinile Majestății Sale Regelui, atunci când dreptatea deplină mi se va face. Alegându-vă arbitru meu sunt ferm convins că nimeni mai bine decât D-v. nu va ști să lupte ca dreptatea să învingă.

Cu toate dragostea și păstoreasca mea binecuvântare

† *Ghenadie, Mitropolit Primat.*

1896, Noembrie 29, Căldărușani.

Această copie după originalul scrisorii este scrisă pe o coală de hârtie de scrisoare. Pare să fie copiată de o mână femeiască, și în josul ei poartă certificarea olografă a Domnului N. Filipescu cu aceste cuvinte: „Certificat conformitatea, N. Filipescu“.

IX.

Convorbire telegrafică între D. Fleva și Ministrul de Interne. Nota nu conține decât ceea ce a spus D. Fleva.

D. Fleva. Văzând pericolul și rușinea la care eră expus partidul și împins și de simpatiile ce îmi cunoașteți, am găsit pe Mitropolit mai dispus să primească condițiunile ce cunoașteți. Pentru demnitatea Bisericii însă și salvarea aparențelor, cere un concediu. Cred că e deajuns să declare Domnului Președinte al Consiliului că având încredințat și Domnului Fleva soluțiunea afacerii, l-a autorizat să stipuleze cu guvernul condițiunile soluției și să renunțe la condițiunile pentru care a insistat D. Fleva, fiind convins că dorința aceasta nu se poate realiza. Dacă această declarație telegrafică este suficientă, răspundeți ca să o fac îndată I. P. S. S.; și la cererea ce va adăoga pentru concediu, să i se răspundă acordându-i-se concediul îndată, și pentru a scăpa în urma acestor soluțiuni de orice

presiuni și insistențe ulterioare. Vorbiți cu Costinescu sau alt cineva, să vie aci imediat pentru a plecà cu dânsul în streinătate și a-l însoți până la gara Crivina și mai departe. Grăbiți dacă vă interesează, precum cred, soluția acestei afaceri în mod urgent și cât se poate de demn pentru partidul Național-Liberal.

Nu zic să refuzați concursul nimănui la soluția partidului, dar este altceva să fiți la dispoziția adversarilor și să le solicitați lor această soluție.

Domnezu să vă ajute pentru a îndreptà relele făcute și niciodată în aceste sfortări nu veți găsi în noi nici un obstacol; chiar cestiunea de față o dovedesc. Aștept aci.

Domnul Ministru.....

D. Fleva. Actul este la dispoziția D-v. îndată ce viu. Cred însă folositor o simplă declarație a Mitropolitului să fie pusă la dispoziție prin mine; pentru rest regulăm acolo. Nu pot plecà fără a aveà asigurarea Președintelui. Pentru asigurarea Mitropolitului și înlesnirea soluției; indispensabilă trimiterea cuiva aci, pentru a-l asistà contra stărei de asediu în care se găsește din partea conservatorilor.

Domnul Ministru.....

D. Fleva. Nu voiu să mi se facă nici o imputare, și țiiu să rămână urmă dela dânsul că a renunțat la condițiunea ce pusese.

D. Ministru. Să vii le 1 și 30.

D. Fleva. Am înțeles. Plec în acest moment. La revedere. Deslegat aci, nu pot decât să mă simt fericit putând ajutà partidul și pe D-v. ca să scăpați din încurcătură.

X.

Intre actele dosarului acestuia se găsește fotografia unei pagini dintr'o serisoare olografă a Ex-Mitropolitului Ghenadie. Credem că este aceea prin care anulase demisia, pe care o aveà la sine L. Catargi.

Iubite Domnule Fleva, sunt foarte mâhnit de cele întâmplate cu actele de care îmi scriți și pe care le-am încredințat aci Domnului Nițulescu. Iată ce s'a întâmplat:

D. Dissescu mi-a trimis aci două acte, o petiție la M. S. și o demisie a mea din demnitatea de Mitropolit, asigurându-mă că aceste acte sunt chibzuite și alcătuite în înțelegere cu D-v., și mi-a scris să le dau în primirea Domnului Nițulescu și Victor Ionescu, trimiși pentru acestea aci.

XI.

Prefectul de Ilfov către Ministrul de Interne. (Telegramă din Căldărușani. 29/XI, 1906).

Ieri am avut cu Fostul Mitropolit următoarea convorbire :

— Nu am absolut nici o însărcinare oficială pe lângă D-v. Imi fac numai datoria de bun creștin, în interesul Bisericii, să vă întreb dacă sunteți dispuși a ajunge la o înțelegere cu guvernul. Este adevărat că ați dat demisiunea Domnului Catargi ?

— Nu.

— Cu toate acestea, D. Filipescu afirmă că are demisiunea D-v.

— Se laudă. Voiu dà însă demisiunea conservatorilor, dacă guvernul liberal nu va sfârși cât de curând tratările cu mine, și nu-mi va dà satisfacerea cerută.

— Demisiunea o veți dà conservatorilor necondiționat ?

— Nu, ci numai după ce mă vor aduce la Mitropolie.

— Eu cred că nici conservatorii n'au putere de a vă îngădui pentru o singură zi măcar, a veni în Capitală ca Mitropolit, după cum e imposibil și guvernul actual să vă acorde această favoare.

— Ei m'au asigurat că pot face acest lucru.

— Dar D. Fleva are demisiunea D-v. ?

— Nu. Are însă o scrisoare din parte-mi.

— Dacă nu sunt indiscret, pot să știu și eu pentru ce a venit azi D. Fleva ?

— A venit să mă asigure că Regele e foarte binevoitor cu mine, și că nu s'ar opune la instalarea mea ca Mitropolit.

Fostul Mitropolit mi-a maia declarat „Spune celor

dela guvern să nu mai ezite, căci după câteva zile se poate să fie prea târziu. Eu mi-am stabilit condițiunile de împăcare, și din ele nu voiu ieși. Dacă se va alege un nou Mitropolit fără să se fi făcut pace cu mine, voiu da o „Carte pastorală” afară, în care nu voiu menaja nici guvernul, nici pe Suveran.

XII.

Prefectul de Ilfov, Luca Ionescu, către Ministrul de Interne. (Din Căldărușani, 30/13 XI. Ora 6,45).

Domnule Ministru, am adus la cunoștința fostului Mitropolit tot ce mi-ați recomandat, i-a pricinuit multă hucurie și m'a asigurat că nu va retrage demisiunea dată.

Flămânda mi-a spus că insistă să obție un protest adresat Camerei, arătând că prin viclenie i sa smuls demisiunea de conservatori, că în tot cazul demisiunea a fost dată condiționat și că vechile partide se servă de ea cu știința Regelui; fostul Mitropolit a refuzat a subscrie un asemenea protest. Cei doi amici ai lui D. Fleva pleacă mâine dimineață desnădăduiți. Domnul Sfetescu a răușit cu totul în misiunea ce a avut.

XIII.

Prefectul de Ilfov către Ministrul de Interne. (Fără dată).

Două ore am stat de vorbă cu fostul Mitropolit. Mi-a spus că a dat demisiunea lui Lascar Catargi și lui Fleva. Mi-a citit chiar textul demisiunei date acestui din urmă. Acum lucrează la enciclica pe care o va adresa creștinilor, după primirea demisiunei. Mi-a declarat categoric că închee pace cu guvernul sub următoarele condițiuni: Să fie restabilit în drepturile sale mitropolitane și în ziua când se va subscrie decretul regal de reintegrare, ori se va pronunța sentința de revizuire, să-și dea demisiunea către Președintele Consiliului de Miniștri, sau Regelui personal, sau prin împuterniciți. A renunțat la venirea în Capitală ca Mitropolit; și mi-a mai spus că e dispus să retragă demisiunile date lui Catargi și Fleva, dacă guvernul va ad-

mite condițiunile sale de împăcare. Ii pare rău că n'a venit încă D. Ministru al Cultelor. Aștept nerăbdător instrucțiunile D-v. In acest moment a venit Alecu Catargi, Nitzulescu și Milone. Stau până poimâine.

XIV.

Prefectul Luca Ionescu către Ministrul Lascar. (Căldărșani. 1/14 Decembrie. Ora 2,50 m.).

Cu toate sfortările desperate ale Domnilor Fleva și Aslan, fostul Mitropolit a refuzat categoric de a subscrie declarația cerută. Le-a spus textual aceste cuvinte: „Nu numai că nu mai subscriu alte acte, decât cele subscrise, dar vă anunț că am dat scrisoarea conservatorilor că revoc demisiunea dată Domnului Fleva. Vreau să mă lăsați în pace; și aștept cu încredere și mulțumire soluția chestiunei, așa cum a hotărît-o partidele unite”. E o mare mângâere pentru mine, a zis Mitropolitul, că dreapta mea cauză nu mai e o chestiune de partid, ci națională. Uniți-vă și D-v. la aceeaș acțiune patriotică la care s'a angajat partidele de guvernământ, dacă voiți să vă consider de buni prieteni. Fostul Mitropolit este foarte vesel în acest moment. Au plecat D. D. Fleva și Aslan.

XV.

Intr'un plic cu adresa „D-lui V. Lascar“, scrisă de D. Take Ionescu, se găsește o carte de vizită a sa cu aceste cuvinte:

Iubite amice, poate să meargă în ori ce ceas. Eu sunt acasă dela 9—10 astă seară. — Devotat.

XVI.

Ex-Mitropolitul Ghenadie către Lascar Catargi.

Tot de mâna Domnului Take Ionescu, în acelaș plic, se găsește pe o jumătate de coală albă copiată, următoarea scrisoare:

Onorate Domnule Catargi, referindu-mă la scrisorile mele de mai înainte și având perfectă cunoștință pentru izbând dreptății mele, Vă autoriz să puneți data pe de-

misia ce V'am încredințat-o și să o remiteți Majestății Sale Regelui.

Cu toată dragostea și arhipăstoreasca binecuvântare.

† Ghenadie, Mitropolit Primat.
1896, Decembrie 1, Căldărușani.

XVII.

Directorul Prefecturii de Prahova către Morțun, Secretar General, Ministrului de Interne. (Ploești 2/15 XII. Ora 8,45 p. m.)

Răspund notei D-v. telegrafice de aseară că Arhiepiscopul Nifon Ploșteanu a fost erii aici, dar a plecat aseară la București.

XVIII.

Prefectul de Ilfov, către Ministrul de Interne. (Căldărușani. 2/15 Decembrie. Ora 5.50 m.).

Cred că ar fi bine să vedeți pe D. Nițulescu, astăseară, îndată după întoarcerea sa de aici; l-am văzut că are cu deosebire încredere în înțelepciunea și energia D-v. pentru a duce la bun sfârșit chestia mitropolitană. Acum a sosit Arhiepiscopul Nifon și Diaconul Gibescu. Dacă ține mâine în adevăr ședință Sinodul, Vă rog să-mi comunicați astăseară pentru a pune în vedere Arhiepiscopului Nifon să plece mâine de noapte la București.

XIX.

Prefectul de Ilfov către Ministrul de Interne. (Fără dată).

Domnule Ministru, omul care a însoțit trăsura până la șosea s'a întors acum. Mi-a spus că au stat caii, drumul fiind groaznic de rău; nu va sosi decât după ora 12. Nu ar strică ca o birje bună să-l aștepte la bariera Moșilor sau chiar la Colentina pentru a traversa mai repede străzile Capitalei. Plecarea n'a deșteptat absolut nici o bănuială; i-am procurat aseară o telegramă prin care eră chemat să officieze o înmormântare la Ploești, și că a luat direct drumul acolo. Această telegramă a fost arătată azi

Mitropolitului de către Diaconul Gibescu, pentru a justifica plecarea subită a Arhiepiscopului. De rostul telegrammei nu știe decât Nifon și cu mine.

XX.

Prefectul de Ilfov către Ministrul de Interne. (Căldărușani. 4/17 Decembrie. Ora 10.20 a. m.).

Vin acum dela Mitropolitul Ghenadie. I-am comunicat în numele guvernului hotărîrea Sinodului și casarea ordonanței, și l-am felicitat pentru succesul strălucit ce-a obținut cauza sa. Mi-a mulțumit călduros și m'a asigurat că va purta o recunoștință eternă guvernului pentru dragostea ce i-a arătat. L'am anunțat că azi vine D. Costinescu pentru a-i exprima felicitări în numele partidului național-liberal. Este foarte vesel. Mi-a spus din propria sa pornire că e hotărît să fugă de orice manifestație, și că nu va veni în Capitală decât după instalarea noului Mitropolit; și atunci va veni incognito și nu va stă decât o zi pentru a-și regula afacerile private. M'a rugat să intervin pe lângă D-v. ca să stăruieți pentru a i se cumpăra pe seama Mitropoliei tablourile și arhieraticonul, adică ornamentele arhieresti. După o estimație ce s'ar face de un delegat al Ministerului Cultelor. Ar dori ca lucrul aceasta să fie deja aranjat când va veni în București, pentru a nu stă mai multe de o zi. Se va mută deocamdată în vila Domnului Filipescu dela Sinaia, și apoi va pleca în streinătate unde va stă vre-o două luni de zile.

XXI.

București, 4 Decembrie 1890

VOINȚA NAȚIONALĂ

Hotel Kiriazi, (Str. Băcani, 5).

Domnule Ministru, am onoarea a vă face cunoscut că astăzi voi face recurs în contra deciziunii camerei de punere sub acuzare. Cu cel mai profund respect.

N. P. Ianovici.

XXII.

Prefectul de Ilfov către Ministrul de Interne. (Căldărușani.
5 Decembrie. Ora 6.30 m.).

Fostul Mitropolit a venit să mă vadă azi pe la ora 2^{1/2}. A stat la mine până pe la ora 4. Și-a destăinuit întregul program al vieții de aci înainte. Amărăciunile ce a îndurat, deziluziile ce i-au pricinuit, atitudinea diferiților politicieni cari i-au îmbrățișat cauza numai pentru interesele lor, îl fac să stea departe de orice agitațiuni. Va duce o viață retrasă. Nu va primi vizite, va evita să se mai pue în contact cu oamenii politici, va refuza primirea tuturilor ziarelor, și se va îndeletnici cu practica îndatoririlor religioase; și va întrebuiți tot timpul disponibil la descrierea vieții sale. Deși își pregătește în acest chip apostolatul, n'a renunțat însă pentru totdeauna la deșertăciunile lumii; mi-a spus că, în cazul când s'ar ivi vacanță la Mitropolia Iași, i-ar plăcea să ocupe acel scaun și ar face minuni alături de Gheorghian. Mi-a arătat scrisoarea care i-o adresează lui Catargi ca să intervină la Rege pentru pensiuine; scrisoarea e depusă la poștă și mâine dimineată se expediază. Cred că prezența mea, nejustificată cu nimic față de dânsul, de acum înainte va face mai mult rău decât bine, căci se va crede că e supraveghiat. S'ar putea încă să se alarmeze și presa mai ales că ziaristii îl vizitează mereu. Eri a plecat de aici un redactor dela „Adevărul”. Să nu aveți nici o grijă că va plecâ din monastire, fiindcă e destul de inteligent ca să vadă cât ar pierde dacă s'ar pune rău cu guvernul.

De altfel eu i-am spus categoric încă de ieri că dacă nu va stă liniștit, se prea poate ca parlamentul să nu-i voteze pensiuinea, chiar dacă ar stărui guvernul. I-am mai spus pentru a înțelege bine primejdia, că D.D. Sturdza și Stătescu pe care-i consideră ca vrăjmași de moarte ai lui, au o mare influență în parlament; și că e prudent din apărte-i să aibă în favoare-i bunele dispoziții ale actualului guvern.

XXIII.

Convorbire telegrafică între D. Emil Costinescu și Ministrul de Interne. (Fără dată).

D. Costinescu. Înțelegerea este deplină cu amândoi. Gheorghian primește scaunul metropolitan, punând oarecare condițiuni absolut acceptabile. Una singură are oarecare însemnătate, însă aceia acceptabilă. Nu întârziati cu alegerea de episcop căci acest procedeu îl satisface pe deplin; și nu ar fi primit în nici un caz o lege specială. Mâine dimineață apare decretul de confirmare în episcopat. N'am vorbit de investirea spre a nu complică lucrurile, și văzând că el nu voeste să meargă la București, până nu i se va comunica că a fost ales Mitropolit. Să nu aveți însă nici o grijă de întoarcerea lui Ghenadie la București. Are prea mare interese să nu se întoarcă și prea mare frică, că întorcându-se ar compromite îndeplinirea celorlalte promisiuni ce i s'au făcut, între care sunt acum și cumpărarea tablourilor și vestmintelor sale. Odată totul terminat va merge la Sinaia; și scrie lui Al. Plaiu, rugându-l să-i pue vila sa la dispozițiune. Eu plec îndată și mai multe am de amintit la întoarcere. Ce s'a făcut acolo și ce ai a-mi comunica?

XXIV.

Convorbire telegrafică din Căldărușani între Ministrul de Interne și Prefectul de Ilfov.

Prefectul. Astă seară pe la ora 6 $\frac{1}{2}$ au venit D. Dissescu și Nițulescu, au luat masa la fostul Mitropolit Ghenadie. În timpul mesei Dissescu i-a spus că dorința partidului conservator e ca să asiste la instalarea noului Mitropolit, Nițulescu, a zis că ar fi cuminte să stea cel puțin două săptămâni aici, și pe urmă să se ducă la București. Ghenadie a răspuns Domnului Dissescu că nu pleacă din mânăstire, până după instalarea noului Mitropolit. Puneți pe Tache Ionescu sau Nicu Filipescu să telegrafieze lui Dissescu, ca să nu mai dea asemenea sfaturi lui Ghenadie. Aș dori ca mâine să-mi telegrafiati un rezultat favora-

bil în chestia cumpărării tablourilor și hainelor arhieresti; căci cu această daraveră îl ținem bine pe Ghenadie. Dispuneți ca mâine după proclamarea alegerii Mitropolitului, oficiul Telegrafic Central să transmită imediat telegrama de încunostiințare pentru Mitropolitul Gheorghian. Trebuie citit la Tribuna marelui Colegiu, așa mi-a spus Gheorghian.

Ministrul. Spune Domnului Prefect că s'a cetit.

D. Ministru, se miră cum mai cereți o depeșă în această privință, de oarece D-se astăzi, la Cameră, a dat o notă, că se vor cumpăra tablourile și celelalte obiecte.

Prefectul. Știam că D-v. ați admis în principiu cumpărarea, și-i am și comunicat această hotărîre fostului Mitropolit. V'am rugat să-mi comunicați mâine ceva în chestia acestei cumpărări, fie alegerea expertului, fie fixarea unui preț maximum, numai pentru a putea să dejoc șiatul rău ce i-a dat Dissescu de a veni în București, și de a asistă chiar la instalarea noului Mitropolit.

Ministrul. Stăruiește să fixeze dânsul expertul, spunându-i că este o chestiune de delicatețe să nu-l fixăm noi. Întreabă-l în acelaș timp, cine are cheile dela casă, ca să putem vedeà lucrurile și fixa prețul. Ași dori să nu fie acela Pleva. Să fie oricare altul. Dacă mâine îmi face cunoscut numele expertului și al reprezentantului său, voiu proceda îndată la prețuire și luarea lucrurilor. Îți comunic numai pentru știința D-Tale personal, că la investirea Mitropolitului nu va lua parte în nici un caz, fiindcă nu va fi invitat. Te rog să vezi pe Ghenadie și să-l rogi să ne spună care este reprezentantul său aci în fața căruia să desființăm sigiliile dela Mitropolie; și să ia lucrurile în primire, sau să le închidem în câteva camere, pentru a putea instala în palat pe noul Mitropolit. Această chestiune trebuie tratată cu tactul și moderațiunea cu care ai tratat și pe cele de până acum. În caz de împotrivire sau de oricare rezistență serioasă la propunere, să-mi comunicii imediat pentru a vedeà ce este de făcut. Avem tot interesul să menținem cele mai bune raporturi cu Ghenadie, în acelaș timp să avem palatul metropolitan

liber, pentru a putea instala într'însul pe noul Mitropolit, cu onorurile obișnuite cari încep dela Palat și se termină în dealul Mitropoliei. Aceasta este prima cestiune. Cea de a doua este tot atât de delicată: trebuie să vezi mâine dimineață pe Gheorghian și să-i comunică cu multă blândețe că mâine va fi ales Mitropolit. Știi deja că astăzi a fost ales Episcop al Romanului, că îndată ce se va proclama votul îi voi comunica rezultatul. Să-ș adaogi că te-am rugat în numele guvernului și că aceasta este și dorința M. S. Regelui, ca să primească investirea Duminecă. Va trebui prin urmare și urmează să ei toate măsurile să sosească mâine seară în București. Il vei însoți și D-Ta, dacă aceasta îi face plăcere. Să te pui cu desăvârșire la dispoziția sa. Sâmbătă se va odihni și se va stabili toate detaliurile programului investitiei. Solemnitatea investitiei va fi cu o pompă extraordinară. Vor asista reprezentanții tuturor partidelor și grupărilor din țară. Primim dinainte și fără rezervă ori și ce condiție ar cere. Trebuie vorbit cu foarte mult tact și discrețiune, fiindcă este un om fin și delicat, și un cuvânt mai aspru ar putea să compromită o situație pe care știi bine cu câte greutate și jertfe abia am dobândit să isbutim. Aștept răspunsul D-Tale până la 11 fără un sfert, mâine dimineață; adică nu se va putea până atunci să mi-l dai la orice oră va fi posibil, în orice caz nu mai târziu de ora 2 p. m., ora când se deschide colegiul electoral. Spune-i că nu l-am felicitat pentru alegere de episcop, pentru că ni s'a părut că această alegere e un fapt prea neînsemnat, și îl felicităm mâine după alegerea de Mitropolit, și că țara întreagă o să-i fie recunoscătoare când va primi să fie în Capul Bisericii și îi va redă liniștea de care are trebuință.

XXV.

Arhimandritul Chesarie Ștefano către Mitropolitul Primat. (Athena, 24 Ianuarie 1897, str. Dimocritu, 29).

Vă sărut mâinile Inalt Prea Sfințite Stăpâne, De către Inalt Prea Sfințitul Mitropolit al Athenei D. D. Procopie, s'a primit o petițiune în limba română sub-

scrisă cu anonimul „Obștea creștinilor ortodocși din România”, și care a fost expediată din Rusciuc după cum se vede din ștampila poștală cu data de 9.1.97 din Filipopole 12.1.97 și sosită aici la 16 Ianuarie 1897.

Înalt Prea Sfințitul Procopie neștiind limba română, a dat tovarășului meu Pretul Teodor Athanasiu, Protoprotopreul al județului Bacău, acea petiție să o traducă în limba elină, și pe acesta l-am rugat eu a mi-o da ca să iau copie de pe ea.

Numitul a prezentat-o în original Domnului N. V. Cantacuzino, reprezentantul României aici, care după ce a văzut-o a luat însemnările ce a găsit cu cale.

Cu toate că scriitorul a luat forma anonimului, și deși alegerile Clerului Înalt al României nu au nevoie de confirmarea Bisericilor surori și nici a Patriarhiei; totuși, cred cred că nu greșesc înaintând și Înalt Prea Sfinției Voastre o întocmai copie, ca văzând cum se descriu către streini acel ce conduce Statul și Biserica Ortodoxă-Română, și să faceți ca cei în drept să ia măsuri spre a paraliza uneltirile celor ce, pe tema catolicismului, vor a provoca agitații în țară.

Cu bunătatea ce vă caracterizează, Vă rog a-mi erta îndrăzneala ce mi-am luat a vă înainta copia; am crezut că nu fac un rău prin a vă pune în cunoștință, căci de sigur la toate bisericile ortodoxe s'a trimis așa petiții.

Rugând pe Dumnezeu a vă dărui sănătate, vă sărut mâinile și vă rog a-mi da binecuvântarea Înalt Prea Sfinției Voastre.

XXVI.

Din suplica iscălită „Obștea creștinilor ortodocși din România”, credem interesant să publicăm câteva pasagii, ca să se vadă duhul cu care eră făcută.

Înalt Prea Sfințite Părinte, Isbirea ce în timpii din urmă, s'a adus Bisericii noastre creștine ortodoxe-române, a sguđuit din temelie credința și dragostea noastră creștinească. Detronarea iubitului nostru păstor Ghenadie Mi-

tropolitanul Ungro-Vlahiei.... a fost actul cel mai trist și fără pereche în Biserica Ortodoxă. Noi creștinii ortodocși ai acestei Biserici păzite de Dumnezeu, nădăjduim ca Ghenadie Petrescu..... va fi mântuirea noastră, mântuirea Bisericii ortodoxe în Statul român.....

Sinodul, adevărata plagă venită pe Biserica română, nu este decât o adunătură de popi de mir, cari n'au nici o educațiune bisericească și supuși la orice ispită, a fost gata la săvârșirea fără de legei...

Legăturile acestui Mitropolit Iosif Gheorghian cu papismul, arată... că nici n'a opus vreodată, nici nu opune voința sau cuvântul său... contra propagandei pe care o face capul iezuiților... Relațiile sale cu papismul, cauza care l-a făcut să facă multe abateri canonice, îl răcise cu totul de credincioși. Libertatea peste măsură la tot ce se opun canoanele, au dovedit în destul afecțiunea sa spre papism... Acest Mitropolit a făcut parte din tagma iezuiților, încă de pe când eră ca diacon la Capela din Paris"...

Deci cu genunchile omenirei plecate... vă rugăm a nu se recunoaște acest Mitropolit pus de încrederea papismului; și așa cu ajutorul duhovnicesc și creștinesc ce ne veți da, vom recăpătă pe bunul nostru păstor Ghenadie, în mijlocul turmei sale.

Nici una din bisericile cărora s'a adresat prietenii lui Ghenadie cu acest pamflet, nu i-a dat nici o importanță. Toate s'au grăbit să recunoască și să felicite pe Mitropolitul Iosif Gheorghian, pentru revenirea sa în capul Bisericii Autocefale-Române.

XXVII.

Protoiereul T. Atanasiu¹⁾ către Ion Cornoii, Directorul Cancelariei Mitropolitane. (Athena, 2 Februarie 1897).

Mult Respectabile Domnule Cornoii, Înalt P. S. Mitropolit al Thenei primind epistola I. P. S. Mitropolit Primat al României D. D. Iosif, mi-a fost dat-o alături de a i-o traduce în limba greacă.

1) Acest protopop s'a călugărit mai târziu sub numele de Teodosie. Ajuns arhieru, a fost Vicar al Ungro-Vlahiei, și azi ocărmuește eparhia Romanului.

Astăzi prezentându-mă la I. P. S. Sa i-am dat traducerea în grecește, pe care cetind-o s'a bucurat mult de înălțarea I. P. S. Mitropolitul Iosif la demnitatea de Primat al României. Totdeodată I. P. S. Sa mi-a spus că se miră cum de nu a primit până acum nici un comunicat dela Ministerul de Externe, care negreșit că va fi fost pus în cunoștință de guvernul român, despre acest act săvârșit în România, căci zice I. P. S. Sa, numai așa voi fi pus în plăcută poziție de a corespundă cu I. P. S. Mitropolit Primat al României.

Am răspuns I. P. S. Sale că negreșit guvernul român va înștiință prin Ministerul de Externe să se comunice oficial toate Bisericile ortodoxe, despre alegerea de Primat a I. P. S. Mitropolit Iosif.

Vă comunic deci aceasta și vă rog a stărui ca prin Ministerul de Externe să se comunice oficial despre alegerea ca Primat a I. P. S. Mitropolit Iosif în locul I. P. S. Mitropolit Ghenadie demisionat; și aceasta cu atât mai mult cu cât săptămâna trecută am avut durerea sufletească de a traduce în limba greacă—după ordinul Mitropolitului—un pamflet ce i s'a trimis din Rusciuc, prin care un mizerabil batjocorește tot ce țara noastră are mai scump. Batjocorește pe M. Sa Regele, pe I. P. S. Mitropolit Primat, Sf. Sinod, guvern, etc. și lasă a înțelege că se prepară ceva în România spre a readuce pe tronul de Mitropolit Primat P. S. fost Mitropolit Ghenadie. De sigur că astfel de pamflete s'au trimis din Rusciuc la toate bisericile ortodoxe. Eu deja am pus în cunoștință pe D. Cantacuzino, însărcinat de afaceri al României aice, carele a luat însemnare de numărul și data poștei din Rusciuc, spre a face cuvenitele investigații.

Vă rog, încă odată mult Onorate Domnule Cornoi ca să stăruiți spre a comunica oficial de Minister tuturor miniștrilor de prin țările ortodoxe despre alegerea I. P. S. Mitropolit Iosif ca Primat al României.

Vă mai comunic încă, că după organizația Bisericii din Elada, corespondența se face nu cu Mitropolitul Athenei ca Președinte al Sf. Sinod, ci chiar cu Sf. Sinod,

adică adresa corespondenței e către Sf. Sinod de dreptul. Aceasta mi-a spus-o atât Mitropolitul, cât și Directorul Sf. Sinod.

Eu sunt sănătos și voios, însă necăjit cu studiul pe deoparte; iar pe de altă parte că suntem amenințați a pierde o jumătate an, din cauză că facultatea s'a închis în urma revoluțiilor studentești.

Acum, mai ales când relațiile dintre Grecia și Turcia s'au înăsprit și războiul pare inevitabil, de sigur că guvernul nu se gândește la deschiderea facultății. În fine, facă-se voia Domnului.

Cu cel mai profund respect sărut mâna Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Primat, iar Domniei-Voastre dorindu-vă perfectă sănătate, rog în acelaș timp pe Dumnezeu spre a auzi că ați luat iarăș postul de Director al Ministerului, unde prezența D-v. e atât de necesară în timpul de față.

Sunt ca totdeauna al D-v. devotat amic și serv.

SFÂRȘIT

TABLA DE MATERIE

	<u>Pag.</u>
<i>Prefață</i>	3

CAP. I.

Obârșia și începuturile

Un Lascar nobil bearnez. — Lascarii bizantini. — Serdarul Emanoil Lascar. — Urdărenii. — Copilăria lui Vasile Lascar. — Liceul din Craiova. — La Paris. — Milițiile din 1877. — Debuturile în barou. — Primăria Târgu-Jiului. — Lupte politice în Gorj. — Deputat	5
---	---

CAP. II.

In Parlament

Proclamarea regatului. — Dificultăți interne și externe. — Revizuirea. — Țărănisme. — Libertatea presei. — Reforma electorală. — Legislatura. — La 1888. — Reconstituirea partidului liberal. — Căderea conservatorilor	23
---	----

CAP. III.

Intâiul minister

Ministerul Sturdza-Stătescu. — Nemulțumirile. — G. D. Pallade. — Detronarea lui Ghenadie Petrescu. — Ministerul Aurelian-Lascar. — Pacea bisericească. — Activitatea ministerială. — Ministerul Sturdza-Phechide. — Desbinarea liberalilor. — Drapelismul. — Trădare națională. — Căderea liberalilor. — Criza financiară. — Reîntregirea partidului liberal. — Revenirea la guvern a Domnului Sturdza	44
--	----

CAP. IV.

Al doilea minister

Pag.

Guvernul Sturdza-Aurelian.— Economii.— Intrigile politice. — Alegerile Comunale din 1902. — Eșirea lui Aurelian din guvern. — Lascar a doua oară ministru. — Desființarea Poliției Comunale. — Reforme administrative. — Piedicele din cale-i. — Satele. — Intocmirea reformei comunale și greutatea ei 74

CAP. V.

Criza liberală

Alegerile județene din 1903. — Eșirea lui Stătescu din guvern. — Greutățile reconstituirii guvernului. — Răscoalele țărănești din Noembrie 1904. — Criza din Decembrie. — Demisia lui Lascar. — Căderea guvernului liberal. — Frământări interne de partid 98

CAP. VI.

In Senat

Guvernul Cantacuzino-Take Ionescu. — Alegerile din 1905. — Senator al Sucevei. — Desbaterile din Senat. — Legea Clerului. — Opoziție de control. — In vederea revenirii la guvern. — Alegerea Domnului P. P. Carp. — Lord Beakonsfield despre puterea regală. — Ungurii și românii 106

CAP. VII.

Sfârșiturile

Oratorul. — Marele avocat. — Plugarul. — Agricultura dela Darabani. — Richelieu și Mazarin. — Cuvinte de spirit. — In intimitate. — Sentimente religioase. — Pe patul de moarte. — Opinia supravieșitorilor 120
Deslușiri și Adăogiri 135

VERIFICAT

BIBLIOTECA
CENTRALA
UNIVERSITARA
BUCURESTI

